

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

ÅRSMELDING

2016

Finansielt utsyn 2017

Analysen av utviklingstrekk i finansmarkedet blir behandlet i rapporten *Finansielt utsyn 2017* som publiseres i juni og november.

INNHOOLD

I	LEDELSENS BERETNING	4
II	INTRODUKSJON TIL VERKSEMDA OG HOVUDTAL	7
III	ÅRETS AKTIVITETAR OG RESULTAT	15
	Forbrukarvern	17
	Kvitvasking	18
	Informasjon og kommunikasjon	19
	Internasjonalt samarbeid	22
	Rapport fra tilsynsområdene	25
	Bank og finans	25
	Tilsyn med IKT og systemer for betalingstjenester	34
	Forsikring og pensjon	36
	Verdipapiriområdet	41
	Verdipapirforetak	44
	Fond og kollektive investeringer	46
	Infrastrukturen i verdipapirmarkedet	48
	Atferdsreglene i verdipapirmarkedet	49
	Prospektkontroll – omsettelige verdipapirer	51
	Regnskapstilsyn – noterte foretak	53
	Revisjon	55
	Regnskapsførervirksomhet	59
	Eiendomsmegling	63
	Inkassovirksomhet	65
IV	STYRING OG KONTROLL I VERKSEMDA	67
V	VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER	70
VI	ÅRSREKNESKAP	73

LEDESENS BERETNING

LEDELSENS BERETNING

Finanstilsynets virksomhet i 2016 var preget av tilpasning til ny felles europeisk lovgivning for finansmarkedene. Lovgivningen er svært omfattende og detaljert. Dette stiller økte krav til Finanstilsynets bistand til Finansdepartementet i utredning og forberedelse av ny norsk lovgivning. Den nye lovgivningen stiller også økte krav til tilsynsvirksomheten, blant annet ved at nye aktører underlegges tilsyn, og krav til omfattende rapportering av finansielle data til de europeiske tilsynsmyndighetene. Videre utvikler de europeiske tilsynsmyndighetene nye standarder og anbefalinger for tilsynsvirksomheten for å bidra til felles europeisk tilsynspraksis.

EUs forordninger om felles tilsynsmyndigheter på finansmarkedet ble, med noen tilpasninger, tatt inn i EØS-avtalen høsten 2016. Finanstilsynets deltakelse i de tre europeiske tilsynsmyndighetene for henholdsvis bank-, forsikrings- og markedstilsyn ble formelt endret fra å være invitert observatør til medlem uten stemmerett, og det er etablert et rammeverk for å håndtere overnasjonal myndighetsutøvelse basert på de to pilarene i EØS.

Overgangen fra observatør til medlem har i seg selv ikke ført til store endringer i Finanstilsynets virksomhet. Det var likevel viktig å få på plass et avklart formelt grunnlag for Finanstilsynets deltakelse i det europeiske tilsyns-samarbeidet. Dette var dessuten nødvendig for å kunne ta de senere årenes nye EU-lovgivning på finansområdet inn i EØS-avtalen. Selv om norsk finanslovgivning i stor grad er tilpasset den omfattende nye EU-lovgivningen, er det avgjørende at denne lovgivningen også inngår i EØS-forpliktelsene for å sikre norsk deltakelse i det indre markedet for finansielle tjenester.

Finanstilsynet har i 2016 i hovedsak løst oppgavene i tråd med Finansdepartementets tildelingsbrev og planene som ble lagt for virksomheten. Den sterke veksten i Finanstilsynets oppgaver har imidlertid vært krevende å håndtere. Oppgavene har vært løst uten at Finanstilsynet har fått økt sine ressurser de siste årene. Finanstilsynet har i noen grad kunnet effektivisere driften gjennom digitalisering og endrede arbeidsprosesser. Det viktigste bidraget til effektivisering er imidlertid en strengere prioritering av innsatsen på ulike områder. Regelverksveksten har krevet økt innsats fra Finanstilsynet, blant annet ved å bistå Finansdepartementet med å utarbeide

høringsforslag. I tråd med strategien, har Finanstilsynet likevel så langt som mulig søkt å unngå at for store ressurser brukes til regelverksutredning og -forvaltning på bekostning av tilsynsaktiviteter.

Finanstilsynets prioriteringer er basert på risiko-vurderinger og forholdsmessighet, slik at virksomheten bidrar til høyest mulig måloppnåelse. Nasjonale og internasjonale forpliktelser begrenser imidlertid handlingsrommet. Det gjelder blant annet omfattende rapportering av data til de europeiske tilsynsmyndighetene, som krever at en stor del av Finanstilsynets IKT-ressurser og fagpersonell må brukes til å oppfylle rapporteringskrav som ikke ville ha blitt prioritert ut fra bidraget til måloppnåelse alene. Videre må det stilles minstekrav til aktivitet på alle tilsynsområder for at tilsynsvirksomheten skal være forsvarlig.

Finanstilsynets hovedmål er å bidra til finansiell stabilitet og velfungerende markeder. Finansmarkedene og realøkonomien påvirker hverandre gjensidig. I tilsynsvirksomheten legges det derfor stor vekt på å overvåke og analysere utviklingen i realøkonomien og markedene, som grunnlag for å identifisere og forebygge risiko gjennom tilsynsaktiviteter og råd til politiske myndigheter.

Norsk økonomi er preget av oljeprisfallet. Aktiviteten i oljerelaterte næringer har falt betydelig. Sammen med betydelig kapasitetsvekst har dette bidratt til kraftig svekkelse av lønnsomheten i denne delen av næringslivet. Det gjelder særlig i offshore-virksomheten, der flere bedrifter har finansielle problemer som har påført obligasjonsinvestorer og banker betydelige tap. Oljeprisfallet har imidlertid hatt begrensede ringvirkninger til øvrige deler av norsk økonomi, der blant annet ekspansiv finanspolitikk og lav rente har bidratt til å holde aktivitetsnivået oppe.

Boligprisene økte sterkt i fjor, og husholdningenes gjeld fortsatte å vokse vesentlig mer enn deres inntekter. Gjeldsbelastningen økte dermed ytterligere fra et i utgangspunktet rekordhøyt nivå. Veksten i boligprisene og husholdningenes gjeld, som henger nært sammen, har bidratt til økt etterspørsel, men øker samtidig risikoen for økonomisk og finansiell ustabilitet som kan følg av et brått og kraftig omslag i eiendomsmarkedet.

I tilsynsvirksomheten har derfor Finanstilsynet lagt vekt på å følge utviklingen i bankenes soliditet og tapsutsatte engasjementer. Finanstilsynet har vurdert bankenes evne til å bære tap under stress, både knyttet til et eventuelt generelt økonomisk tilbakeslag og til bankspesifikke risikofaktorer. Videre er det fastsatt særskilte kapitalkrav til den enkelte bank for å fange opp risiko som ikke, eller bare delvis, fanges opp i de generelle kapitalkravene.

Norske banker er solide og oppnådde i 2016 fortsatt gode resultater selv om økte utlånstap, i hovedsak på engasjementer i offshore-sektoren, bidro til noe svakere lønnsomhet enn året før. Gjennom tilbakeholdte overskudd kunne bankene dermed bedre sin soliditet ytterligere slik at de er godt rustet til å tåle tap som kan oppstå ved et eventuelt kraftig økonomisk tilbakeslag.

Lav rente og økt levealder krever større reserver i livsforsikringsforetak og pensjonsforetak for at de skal ha tilstrekkelig evne til å innfri sine pensjonsløfter i ytelsespensjonsordninger. Det gjelder særlig fripoliser, som ikke gir nye premieinntekter. Finanstilsynet har derfor hatt særlig oppmerksomhet på utviklingen i pensjonsinnretningenes soliditet.

Pensjonsforpliktelsene og risikoen i pensjonsforsikring fanges bedre opp i de nye europeiske solvenskravene, Solvens II, enn i tidligere krav. De nye solvenskravene ble innført for forsikringsforetakene fra og med 2016, men med langvarige overgangsordninger for pensjonsforsikring, slik de europeiske reglene gir adgang til. Selv om det er store forskjeller mellom foretakene, har norske livsforsikringsforetak samlet vært i stand til å oppfylle nye solvenskrav med god margin gjennom økte kapitalbuffer, kostnadsreduksjoner og risikoreduserende tiltak.

For å gi de forsikrede i pensjonskasser samme trygghet som forsikrede i forsikringsforetak, har Finanstilsynet foreslått å innføre nye solvenskrav for pensjonskasser, med utgangspunkt i kravene i Solvens II. Forslaget er til behandling i Finansdepartementet.

God forbrukerbeskyttelse er et viktig mål for Finanstilsynet og preger virksomheten på alle tilsynsområder. Innenfor markedstilsynet har Finanstilsynet særlig prioritert innsatsen mot tjenester som har stor betydning for forbrukere. Dette omfatter blant annet investeringstjenester i verdipapirforetak, fondsforvaltning, eiendomsmegling og inkassovirksomhet. Påpeking av uheldig markedsatferd i tilsynsmerknader og vedtak om tilbakekall av tillatelser og andre sanksjoner gjelder ofte virksomhet der foretak har handlet i strid med kundenes interesser og opptrådt på måter som er egnet til å svekke den alminnelige tilliten til finansnæringen og markedene.

Finanstilsynet ser med uro på den sterke veksten i husholdningenes forbrukslån og den omfattende og til dels aggressive markedsføringen av slike lån. Forbrukslån har så langt vært svært lønnsomme for banker og finansieringsforetak, men tapspotensialet kan lett bli undervurdert når lånevolumet vokser sterkt. Dessuten kan denne virksomheten innebære en betydelig omdømmerisiko for den enkelte utlåner og finansnæringen generelt. Finanstilsynet har i tilsynsvirksomheten hatt oppmerksomhet både på foretakenes kredittrisiko og omdømmerisiko knyttet til forbrukslån. Det er også nært samarbeid med andre forbrukermyndigheter på dette området.

I tråd med Finansdepartementets prioritering, økte Finanstilsynet i 2016 innsatsen i tilsynet med aktørenes etterlevelse av kravene til tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Kontroll av foretakenes etterlevelse av disse reglene er integrert i tilsynsvirksomheten på alle områder, og arbeidet med risikovurderinger og veiledning av foretak under tilsyn er trappet opp.

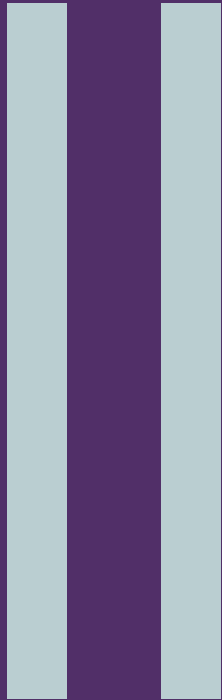
Oslo, 16. februar 2017

Endre Skjørestad
styreleder

Morten Baltzersen
finansstilsynsdirektør

INTRODUKSJON TIL VERKSEMDA OG HOVUDTAL

INTRODUKSJON TIL VERKSEMDA OG HOVUDTAL

Finanstilsynet har tilsyn med bankar, finansieringsføretak, kredittføretak, e-pengeføretak, betalingsføretak, forsikringsføretak, pensjonsføretak og -fond, forsikringsformidlarar, verdipapirføretak, forvaltningsselskap for verdipapirfond, forvaltarar av alternative investeringsfond, regulerte marknader (inkl. børsar), sentrale motpartar (oppgjerssentralar) og verdipapirregister, eigedoms-meklingsføretak, inkassoføretak, rekneskapsførarar og revisorar. I tillegg har Finanstilsynet kontroll med prospekt, den finansielle rapporteringa til noterte føretak og markedsåtferden i verdipapirmarknaden.

Lovgrunnlag

Finanstilsynet sitt formål er etter finanstilsynslova (§ 3) det følgjande:

«Tilsynet skal se til at de institusjoner det har tilsyn med, virker på hensiktsmessig og betryggende måte i samsvar med lov og bestemmelser gitt i medhold av lov samt med den hensikt som ligger til grunn for institusjonens opprettelse, dens formål og vedtekter. Tilsynet skal se til at institusjonene under tilsyn i sin virksomhet ivaretar forbrukernes interesser og rettigheter.»

Strategi

Finanstilsynet gjennomgår kvart fjerde år strategien for verksemda. Strategien er eit viktig grunnlag for løpande prioritering og styring av verksemda til tilsynet, og er saman med tildelingsbrevet frå Finansdepartementet utgangspunktet for årlege planar for verksemda. Strategien for perioden 2015–2018 blei fastsett av styret til Finanstilsynet 14. desember 2014.

Hovudmål

Hovudmålet til Finanstilsynet er å bidra til finansiell stabilitet og velfungerande marknader.

Delmål 2015–2018

For lettare å kunne operasjonalisere hovudmåla og evaluere verksemda, er det formulert fem delmål:

1. Solide og likvide finansføretak
2. Robust infrastruktur
3. Investorvern
4. Forbrukarvern
5. Effektiv krisehandtering

Leiing

Styret i Finanstilsynet har det overordna ansvaret for verksemda i Finanstilsynet. Styret har fem medlemar. Medlemene og varamedlemene blir oppnemnde av Finansdepartementet for ein periode på fire år.

Den daglege leiinga blir utført av finanstilsynsdirektøren som blir oppnemnd av Kongen i statsråd for eit åremål på seks år. Direktøren rådfører seg med ei leiargruppe som består av avdelingsdirektørane for dei to tilsyns-avdelingane og administrasjonsavdelinga, juridisk direktør og kommunikasjonsdirektøren.

Styresamansetnaden i 2016 var:

Advokat

Endre Skjørestad
leiar

Professor

Giuditta Cordero-Moss
nestleiar

Professor

Mette Bjørndal
styremedlem

Professor

Lars Sørgard
styremedlem (til 29. januar 2016)

Direktør/sjeføkonom

Eirik Wærness
styremedlem (frå 28. juni 2016)

Pensjonist

Arne Skauge
styremedlem

Professor

Beate Sjøfjell
første varamedlem (til 1. oktober 2016)

Førstelektor

Thorunn Falkanger
første varamedlem (frå 1. oktober 2016)

Advokat

Kjetil Wibe
andre varamedlem

Direktør i Noregs Bank

Sindre Weme
observatør

Assisterande direktør i Noregs Bank

Henrik Borchgrevink
varaobservatør

Styret

To representanter som er valde av og blant dei tilsette, deltek i styrebehandlinga av administrative saker. I 2016 var dei tilsette sine representantar:

Tilsynsrådgivar

Anders S. Hole

Tilsynsrådgivar

Gry Evensen Skallerud

Vararepresentantar var spesialrådgivar

Inga Baadshaug Eide og seniorkonsulent
Anne Nybohm.

I 2016 hadde styret elleve ordinære styremøte og eitt ekstraordinært telefonstyremøte. Styret avgjorde 28 administrative saker og 71 fagsaker. I tillegg fekk styret 31 administrative saker og 42 fagsaker til skriftleg orientering. Styret får og munnleg orientering om aktuelle saker.

Frå venstre:

Gry Evensen Skallerud
Arne Skauge
Giuditta Cordero-Moss
Mette Bjørndal
Sindre Weme
Thorunn Falkanger
Endre Skjørestad
Eirik Wærness
Anders S. Hole
Kjetil Wibe

Foto:

Jarle Nytingnes

Leiargruppa i Finanstilsynet

Morten Baltzersen
Finanstilsynsdirektør

Emil R. Steffensen
Direktør for bank- og forsikringstilsyn

Anne Merethe Bellamy
Direktør for marknadstilsyn

Cecilie Ask
Juridisk direktør

Gun Margareth Moy
Administrasjonsdirektør

Kjetil Karsrud
Kommunikasjonsdirektør

Sjå utfyllande informasjon under kapittel IV Styring og kontroll i verksemda, side 67.

Frå venstre:
Anne Merethe Bellamy
Kjetil Karsrud
Morten Baltzersen
Gun Margareth Moy
Emil R. Steffensen
Cecilie Ask

Foto:
Jarle Nytingnes

Personale og organisasjon

Finanstilsynet arbeider kontinuerleg for å vidareutvikle organisasjonen i tråd med nasjonale føringar og eigne behov. Prioritering, effektiv saksbehandling, riktig kompetanse og fleksibel bruk av personalressursane er sentrale område.

Finanstilsynet legg vekt på tiltak for å rekruttere, behalde og vidareutvikle dyktige medarbeidarar og leiarar. Verksemda oppnår gode resultat på målingar av attraktivitet blant økonomi- og jusstudentar. Det blir lagt til rette for kompetanseutvikling av medarbeidarar, og i 2015–2016 blei det gjennomført eit program for medarbeidarskap.

Verksemda til Finanstilsynet krev både tverrfagleg kompetanse og spisskompetanse på dei ulike tilsynsområda. Avdelingane har kompetente medarbeidarar med god bransjekunnskap. Dei største utdanningsgruppene er samfunns- og siviløkonomar, juristar og revisorar. Verksemda hadde i 2016 ei utskifting på 7,5 prosent, mot 5,9 prosent i 2015.

Finanstilsynet er ei IA-verksemd og legg vekt på å førebyggje sjukefråvær og arbeide for mangfald og ein god seniorpolitikk. Sjukefråværet var i 2016 på 3,9 prosent, det same som i 2015. Det blei i 2016 gjennomført frivillige helseundersøkingar i regi av bedriftshelsetenesta med vekt på sunne livsstils- og aktivitetsvanar.

Tabell 1: Hovudtal

Samla tildeling post 01-99	Kr 374 268 000
Utnyttingsgraden på post 01-99	98,65 prosent
Driftsutgifter eller driftskostnader	Kr 91 558 342
Lønnsdel av driftskostnader	74,26 prosent
Lønnskostnader pr. årsverk	Kr 1 000 808,42

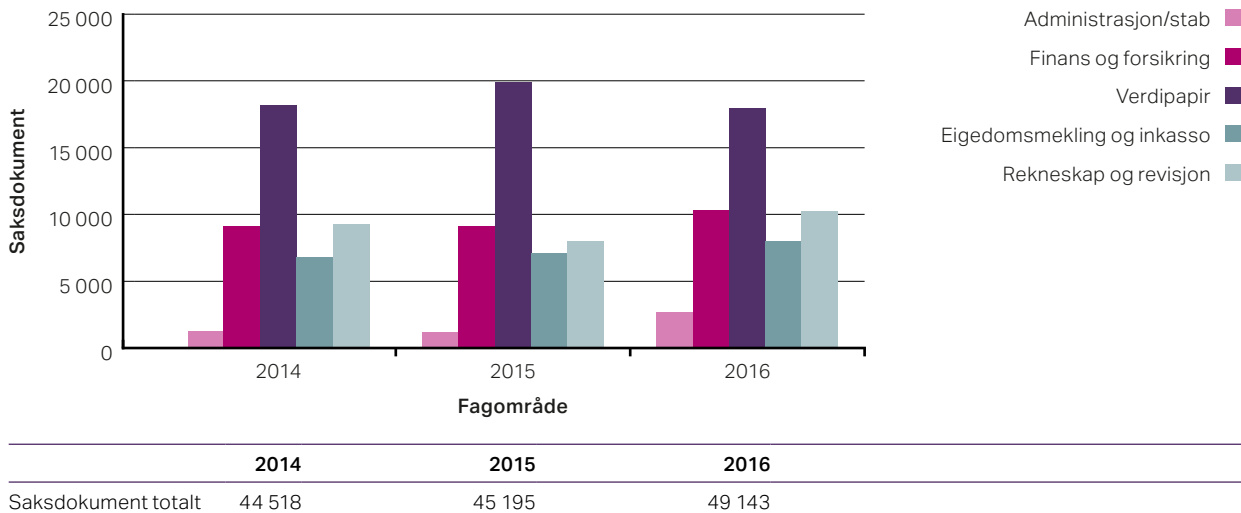
Tal og fakta om tilsynet

Talet på medarbeidarar har vore uendra det siste året, og talet på fast tilsette var 270 ved utgangen av 2016. Av dei fast tilsette er 53 prosent kvinner. I leiargruppa var det lik fordeling av kvinner og menn ved utgangen av 2016. Av alle som har leiaransvar, var 52 prosent kvinner.

Lønna til direktøren var 1 545 000 kroner ved utgangen av 2016. Fast årleg honorar til styreleiaren var 262 000 kroner, til nestleiaren 177 000 kroner og til styremedlemmane 153 000 kroner. Til første varamedlem var honoraret 129 000 kroner, og til andre varamedlem 108 000 kroner.

Talet på registrerte saksdokument til og frå Finanstilsynet auka med nesten 4 000 frå 2015 til 2016. Årsaka til auken er fleire forhold, mellom anna ein generell auke i aktiviteten på forvaltningssida på eigedomsmeklarområdet og tvistesaker på inkassoområdet. Det har vore behandla fleire slettingar av rekneskapsførarautorisasjonar etter at eit innmeldingskjema for dette formålet blei tilgjengeleg i Altinn. Tilsvarande har talet på registrerte saksdokument knytte til verdipapirfond halde fram å auke i 2016. Dette har samanheng med utviding av tilsynsområdet til og å gjelde forvaltarar av alternative investeringsfond (AIF). Langt fleire elektroniske innsendingar via Altinn genererer og fleire automatiske svar ut til avsendar, noko som og tel ein del av det auka talet saksdokument.

Figur 1: Dokumentbehandling

Tabell 2: Oversikt over over einingar under tilsyn per 31.12.2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Sparebankar	109	106	105	104	125
Forretningsbankar	17	18	19	22	
Finansieringsføretak	52	54	55	57	25
Kredittføretak**					34
Filialar i utlandet av norske bankar og andre kredittinstitusjonar	16	17	18	7	18
Filialar i Noreg av utanlandske bankar og kredittinstitusjonar	42	42	40	41	39
Sparebank- og finansstiftingar	23	25	25	25	30
Betalingsføretak	22	21	14	15	15
E-pengeføretak	2	2	3	4	6
Livsforsikringsføretak	12	12	13	13	13
Skadeforsikringsføretak, inkl. brannkassar***	62	59	59	60	59
Sjøtrygdslag	12	11	10	9	6
Filialar i utlandet av norske forsikringsføretak	16	15	15	13	13
Filialar i Noreg av utanlandske forsikringsføretak	36	34	31	32	29
Forsikringsformidlingsføretak	96	97	102	102	107
Private pensjonskassar	56	51	52	49	48
Kommunale pensjonskassar	32	33	38	39	39
Innskotspensjonsføretak				1	1
Pensjonsfond	5	5	4	4	4
Holdingsføretak	12	12	11	14	17
Verdipapirføretak	136	129	106	114	107
Filialar i Noreg av utanlandske verdipapirføretak	23	21	22	22	19
Forvaltningsselskap for verdipapirfond	32	31	30	30	31
Forvaltarar av alternative investeringsfond (AIFM)				15	35
Sentrale motpartar****	3	3	4	3	4
Verdipapirsentral	1	1	1	1	1
Regulerte marknader, inkl. børsar	4	4	5	5	5
Revisorar	6 704	6 973	7 191	7 380	7 570
Revisjonsselskap	600	563	533	516	488
Rekneskapsførarar	11 128	11 611	11 500	11 558	11 185
Rekneskapsførarselskap	2 862	2 853	2 858	2 835	2 785
Eigedomsmeklarføretak	517	508	499	500	503
Advokatar med eigedomsmekling i eigen praksis	1 329	1 325	1 278	1 238	1 164
Inkassoføretak	94	98	98	100	103
Oppkjøpsføretak	4	5	4	4	3

¹ Forsikringsagentføretak som distribuerer forsikringar berre for forsikringsselskap med kontorstad i Noreg, er ikkje inkluderte i denne oversikta. Aksessoriske forsikringsagentar, det vil seie føretak som har forsikringsformidling som ei sideverksemd, er heller ikkje inkluderte.

* Frå 2016 blir forretningsbankar og sparebankar rekna saman i kategorien bankar.

** Frå 2016 er kategorien finansieringsføretak delt i kategoriane finansieringsføretak og kredittføretak.

*** Frå 2016 er brannkassar inkludert i kategorien skadeforsikringsføretak.

**** Sentrale motpartar tilsvarer oppgjersentralar.

Finanstilsynet har i tillegg kontroll med den finansielle rapporteringa til 259 noterte føretak og fører tilsyn med 412 verdipapirfond. I tillegg blir det ført avgrensa tilsyn med 69 registrerte forvaltarar av alternative investeringsfond.

Tabell 3: Stadlige tilsyn fordelt på institusjonstypar – inkludert IT-tilsyn

	2012	2013	2014	2015	2016
Bank/finans	51	63 ¹	67 ²	54 ³	53 ⁴
Betalingsføretak og e-pengeføretak	–	–	1	1	3 ⁵
Forsikringsføretak	8	8	13	9	12 ⁶
Forsikringsformidlingsføretak	3	5	3	2	3
Pensjonsføretak og -fond	6	5	3	2	2
Verdipapirføretak	17	12	11	17	8
Andre verdipapirinstitusjonar ⁷	3	3	3	2	2 ⁸
Infrastrukturføretak	2	-	-	1	4 ⁹
Revisorar	48	55	29	40	32 ¹⁰
Rekneskapsførarar	60	46	50	43	40
Eigedomsmeklarar	43	43	32	37	29 ¹¹
Inkassoføretak	11	11	3	6	7
Datasentralar/IKT-leverandørar	3	1	2	-	-

¹ 47 ordinære tilsyn, 6 IT-tilsyn og 10 tilsyn knytte til IRB

² 45 ordinære tilsyn, 13 IT-tilsyn og 9 tilsyn knytte til IRB

³ 32 ordinære tilsyn, 11 IT-tilsyn og 11 tilsyn knytte til IRB

⁴ 34 ordinære tilsyn (7 av desse var tematilsyn om operasjonell risiko, 6 IRB-inspeksjonar og 13 IT-relaterte tilsyn)

⁵ Eitt tilsyn var reint IT-tilsyn av betalingsføretak

⁶ Eitt tilsyn var reint IT-tilsyn, og fire stadlege tilsyn i livsforsikringsføretak. Tre av desse gjaldt forsikringstekniske avsetnader under Solvens II

⁷ Inkluderer forvaltningsselskap for verdipapirfond og AIF-forvaltarar

⁸ Eitt tilsyn var reint IT-tilsyn

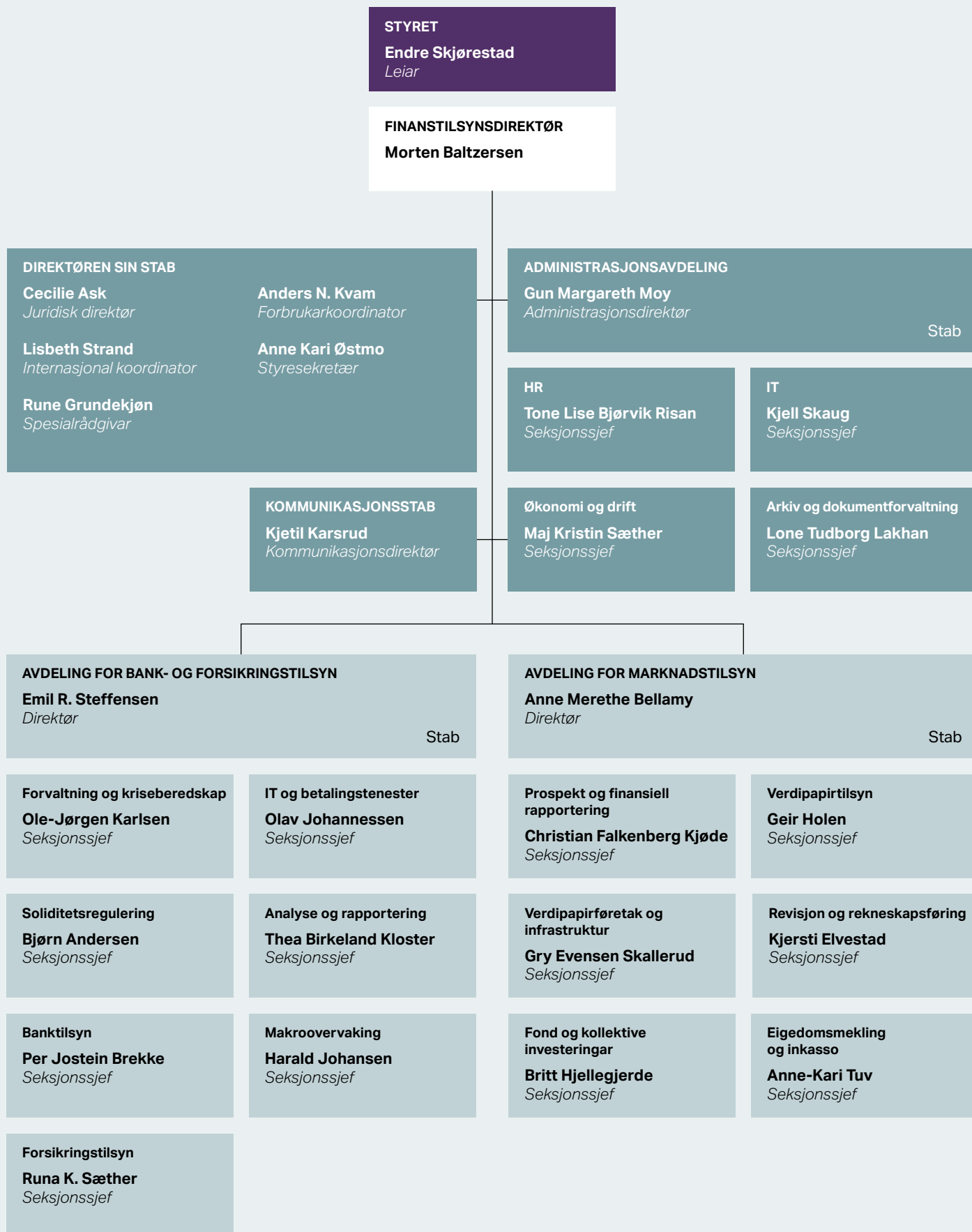
⁹ Berre reine IT-tilsyn

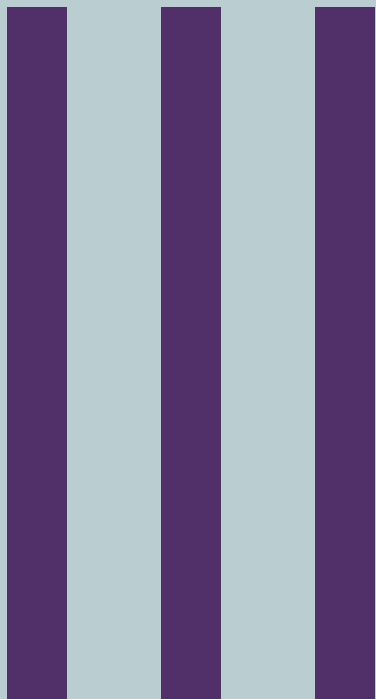
¹⁰ Eitt tilsyn var i fellesskap med PCAOB

¹¹ Av desse var 4 tilsyn hos advokatar. Tre av tilsyna var reine IT-tilsyn

Finanstilsynet sin organisasjon

ÅRETS AKTIVITETAR OG RESULTAT

Forbrukarvern

Kvitvasking

Informasjon og kommunikasjon

Internasjonalt samarbeid

Rapport fra tilsynsområdene:

Bank og finans

Tilsyn med IKT og system for betalingstjenester

Forsikring og pensjon

Verdipapirområdet

Verdipapirforetak

Fond og kollektive investeringer

Infrastrukturen i verdipapirmarkedet

Atferdsreglene i verdipapirmarkedet

Prospektkontroll – omsettelige verdipapirer

Regnskapstilsyn – noterte foretak

Revisjon

Regnskapsførervirksomhet

Eiendomsmegling

Inkassovirksomhet

ÅRETS AKTIVITETAR OG RESULTAT

Måloppnåing

Finanstilsynet har tilsyn med ei lang rekkje institusjonar og marknader. Den løpande ressursbruken innan dei ulike tilsynsområda vil variere med utviklinga i marknadene og rammevilkåra for institusjonane nasjonalt og internasjonalt. Finanstilsynet utarbeider årleg ein plan for verksemda der tiltak og oppgåver blir utarbeidd for kvart delmål frå strategien. Finansdepartementet sine prioriterte oppgåver blir og dekte av tiltaka og oppgåvene.

Finanstilsynet sin strategi 2015–2018 inneheld hovudmål og delmål. Nærmare mål for verksemda i det enkelte året er fastsett i Finansdepartementet sitt tildelingsbrev. Måla er i hovudsak kvalitative effektmål for institusjonar og marknader under tilsyn. Måloppnåinga vil avhenge av fleire beslutningstakarar og forhold enn dei verkemidla som blir forvalta av Finanstilsynet.

Gjennomføringa av dei enkelte tiltaka og oppgåvene som er beskrive i planen for verksemda, er eit viktig grunnlag for å vurdere måloppnåinga. Dette blir rapportert i ein eigen rapport til Finansdepartementet. Finanstilsynet har i hovudsak gjennomført dei tiltaka og oppgåvene som var planlagde for 2016.

Forbrukarvern

Forbrukarvern er eit viktig omsyn i utviklinga av regelverket for finansmarknaden og i tilsynet med aktørane som tilbyr finansielle tenester. Regelverksutviklinga og tilsynet skal tryggje forbrukarane sine interesser ved kjøp av finansielle tenester.

Forbrukarvern står sentralt i lovreguleringa av finansmarknaden og i tilsynet med ulike tilbydarar av finansielle tenester innanfor bank-, forsikrings- og verdipapirmarknaden. Solide og likvide finansinstitusjonar og velfungerande finansmarknader er grunnleggjande forbrukarinteresser, både for fellesskapet og for enkeltmennesket. Samtidig er det viktig at forbrukarane har eit godt vern når dei kjøper og sel finansprodukt og eigedom, og at dei kan basere avgjerdene sine på god informasjon og nøytral rådgiving.

Finanstilsynet samarbeider blant anna med Forbrukarombodet, Forbrukarrådet og Konkurransetilsynet for å oppnå betre forbrukarvern i finansiell sektor.

Forbrukarvern er også ei viktig oppgåve i finanstilsyn i andre land og i internasjonal verksemd, og Finanstilsynet samarbeider nært med dei europeiske tilsynsmyndigheitene i utviklinga av nytt forbrukarrelatert regelverk.

Aktuelle forbrukarsaker:

PRIIPs

Finanstilsynet har på oppdrag frå Finansdepartementet utarbeidd høyringsnotat med forslag til reglar om nøkkelinformasjon ved sal av samansette og forsikringsbaserte investeringsprodukt. Reglane vil gjelde bank-, forsikrings- og verdipapirsektoren og vil gjennomføre felles europeiske reglar.

Fakturering av kredittkortgjeld

Våren 2016 blei Finanstilsynet sine retningslinjer for fakturering av kredittkortgjeld endra og stramma inn. Samtidig blei det varsla at ved manglande gjennomføring frå føretaka si side, ville Finanstilsynet starte arbeidet med å forskriftsfeste regelverket. Eit tematisyn hausten 2016 avdekte at mange føretak ikkje følgde retningslinjene sine krav til mellom anna at totalt uteståande kreditt skal gå fram av betalingsfeltet på fakturaen. For å få betre grunnlag for å følge opp føretaka, foreslo tilsynet at retningslinjene skulle fastsetjast som forskrift. Finansdepartementet sende forslaget på høyring med frist 9. januar 2017.

Oppgjer av eigedomshandlar

På oppdrag frå Finansdepartementet har ei arbeidsgruppe leia av Finanstilsynet vurdert risikoen ved dagens oppggersordning i eigedomsmeklingsføretak og foreslått regelendringar. Les meir om forslaget på side 64.

Livsforsikring/pensjon – rundskriv om informasjon og rådgiving

I rundskriv 14/2016 presiserer Finanstilsynet kva informasjons- og rådgivingsplikter forsikringsføretaka har overfor forsikringstakarane, mellom anna krav ved råd som gjeld konvertering til fripolisar med investeringsval.

Rapportering av betalingslette

Finanstilsynet har gjennomført tematisyn for å kartlegge bankane sin praksis ved bruk av betalingslette. Sjå side 29.

Marknadsåtvaring

Finanstilsynet publiserte seks åtvaringar knytte til utanlandske føretak som ytte investeringstenester i Noreg utan løyve. I tillegg publiserte tilsynet 434 åtvaringar frå utanlandske tilsynsmyndigheiter.

Tematisyn av CFD-marknaden

Finanstilsynet har gjennomført åtte tilsyn i verdipapirføretak med hovudverksemd innanfor formidling og sal av CFD-ar (Contracts for Difference). Tilsynet meiner slike instrument er lite eigna for forbrukarar. To føretak mista løyvet. Sjå nærmare omtale på side 44.

Kvitvasking

Generelt

Med utgangspunkt i Finanstilsynet si vurdering av risikoen for kvitvasking og terrorfinansiering gjennom føretak under tilsyn, publiserte tilsynet ei ny rettleiing om pliktene etter kvitvaskingsreglane for finansføretak, verdipapirføretak og fondsforvaltningsselskap. Dei relevante næringsorganisasjonane bidrog med innspel. Det er også publisert ei særskild rettleiing for eigedomsmeklarar.

Finanstilsynet har i samarbeid med Utanriksdepartementet, Politiets tryggingsteneste, ØKOKRIM og næringa utarbeidd ei rettleiing om finansielle sanksjonar. Rettleiinga omhandlar dei finansielle restriksjonane i det norske regelverket som byggjer på sanksjonar frå FN sitt tryggingråd og restriktive tiltak frå EU.

Lovutval

Finansdepartementet oppnemnde i 2015 eit lovutval som skulle gå gjennom kvitvaskingsregelverket for å sikre at det er i tråd med EØS-regelverket og internasjonale standardar. Finanstilsynet har vore representert i utvalet. Utvalet sitt arbeid blei avslutta ved levering av den andre delutgreiinga 16. desember 2016.

Tilsyn

Føretaka si etterleving av kvitvaskingsregelverket er ein integrert del av alle ordinære stadlege tilsyn på bankområdet. Resultata frå tilsyna viser at det i aukande grad blir tatt omsyn til risikoen for kvitvasking og terrorfinansiering i bankane sine interne risiko- og kapitalvurderingsprosessar (ICAAP). Det blir likevel framleis avdekt ei for låg etterleving av interne retningslinjer. I 2016 blei det i tillegg gjennomført spesialtilsyn i éin bank der banken si etterleving av kvitvaskingsregelverket var tema. Resultatet av tilsynet vil bli ferdigstilt i 2017.

Etterlevinga av kvitvaskingsregelverket var ein del av stadlege tilsyn som blei gjennomført i fem skadeforsikringsføretak og tre forsikringsformidlingsføretak i 2016. Det blei mellom anna avdekt manglar ved føretaka sine risikovurderingar og rutinar.

Finanstilsynet har følgd opp verdipapirføretaka si etterleving av regelverket. Finanstilsynet si auka merksemd på kvitvaskingsspørsmål har avdekt manglar og svakheiter knytte til gjennomføring og dokumentasjon av risikovurderingar, gjennomføring og dokumentasjon av kundekontroll, og undersøking og rapportering av mistenkelege transaksjonar.

Gjennom arbeidet med åtfersdsaker i verdipapirmarknaden blei det avdekt svakheiter ved kvitvaskingskontrollen knytt til oppretting av enkelte kontoar i VPS. Dette blei følgd opp av VPS gjennom brev til kontoførarane.

I 2016 blei det gjennomført ei undersøking av revisorar og rekneskapsførarar si etterleving av kvitvaskingsregelverket. Resultatet av undersøkinga vil bli reflektert i ei rettleiing til revisorar og rekneskapsførarar på kvitvaskingsområdet. Rettleiinga vil bli ferdigstilt i 2017.

Finanstilsynet gjennomførte i desember 2016 spesialtilsyn retta mot eigedomsmeklingsføretaka si etterleving av kvitvaskingsregelverket. Totalt blei det gjennomført slike tilsyn hos elleve eigedomsmeklingsføretak. Slutføringa av desse tilsyna vil skje i 2017.

Finanstilsynet gjennomførte i tillegg stadlege tilsyn i to betalingsføretak og i eitt e-pengeføretak. Etterlevinga av kvitvaskingsregelverket var tema i alle tre. Desse tilsyna vil bli ferdigstilte i 2017.

Informasjon og kommunikasjon

Informasjon og kommunikasjon er eitt av fire strategiske verkemiddel i tilsynsarbeidet, saman med tilsyn, overvaking og kontroll, forvaltning og regelverksutvikling. Informasjonstiltaka rettar seg i første rekkje mot føretaka og bransjane som Finanstilsynet har tilsyn med, men òg mot media og allmenta.

Finanstilsynet har mange ansvarsområde med omfattande regelverk og komplekse saksforhold som krev aktiv informasjonsverksemd. Arbeidet med informasjon og kommunikasjon følgjer prinsippa i den statlege kommunikasjonspolitikken, mellom anna ved at ansvaret følgjer leiaransvaret på dei ulike fagområda. Ein eigen strategi for ekstern kommunikasjon er òg ein del av grunnlaget for kommunikasjonsverksemda.

Kommunikasjon retta mot føretak og bransjar

Finanstilsynet er avhengig av tillit hos dei det blir ført tilsyn med, og i samfunnet elles. Det skjer først og fremst gjennom høg kvalitet på tilsynsverksemda, men òg ved tydeleg og konsekvent kommunikasjon. God kommunikasjon med marknadsaktørane, bransjeorganisasjonane, ulike myndigheiter, media og samfunnet elles er viktig for at Finanstilsynet skal kunne løyse samfunnsoppgdraget sitt.

Ein av dei viktigaste kanalane for kommunikasjon med føretak og personar under tilsyn er brev frå Finanstilsynet. I 2016 blei det samla sendt ut 18 378 brev (utgåande dokument) samanlikna med 15 337 i 2015. Det er ei sentral målsetjing i all kommunikasjon og informasjon at språket skal vere klart og forståeleg for mottakarane.

Presiseringar av regelverk, rapporteringsvarsel og saker som føretaka og bransjane må ta omsyn til, blir oftast formidla gjennom rundskriv. I 2015 distribuerte Finanstilsynet 24 rundskriv (18 i 2015). Finanstilsynet sine rundskriv blir òg publiserte på Lovdata Pro.

Seminar og foredrag

Ein viktig del av Finanstilsynet sin kommunikasjon med bransjane skjer gjennom seminar og foredragsverksemd. Mellom anna arrangerer tilsynet kvart år seminar for verdipapirføretaka og forvaltningsselskapa for verdipapirfond. Leiarar og tilsette i tilsynet elles held òg ei rekkje foredrag på seminar og konferansar i regi av verksemdar under tilsyn, bransjeorganisasjonar mv.

Samarbeid

Finanstilsynet har eit omfattande kontaktnett og har faste møte med mellom anna samarbeidande myndigheiter i Noreg og internasjonalt, og med ulike bransje- og interesseorganisasjonar. Sjå relasjonsskart, side 21. Finanstilsynet gjennomfører brukarundersøkingar med jevne mellomrom, men det er ikkje gjennomført slike i 2016.

Generell informasjonsverksemd

I løpet av året distribuerte Finanstilsynet 28 pressemeldingar (16 i 2015). Det blei arrangert tre pressekonferansar, som òg blei overførte på nett-TV. I juni la tilsynet fram rapporten *Finansielt utsyn 2016* og i desember *Finansielle utviklingstrekk 2016*. Desse rapportane analyserer og vurderer utviklinga og risikoen i finansmarknaden og moglege kjelder til framtidige stabilitetsproblem i den norske finanssektoren. I april la tilsynet òg fram rapporten *Risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS)* om bruken av informasjons- og kommunikasjons-teknologi i finanssektoren.

Mediedekninga av Finanstilsynet var i 2016 prega av den sterke auken i forbrukslån og talet på bankar som tilbyr slike lån. Omtalen av hushalda si gjeld og bustadprisane heldt fram gjennom heile 2016. Situasjonen i fripoliseselskapet Silver fekk òg merksemd. Medieovervakingsselskapet Opoint registrerte 6 385 oppslag i 2016 der Finanstilsynet var nemnt (4 677 oppslag i 2015).

Dokumentinnsyn hos Finanstilsynet

I 2016 fekk Finanstilsynet førespurnader om innsyn i til saman 2 116 dokument. 714 dokument blei ikkje utleverte fordi dei var heilt unnatekne frå offentleg innsyn. Talet på førespurnader om innsyn er noko lågare enn året før. Dei fleste innsynsbestillingane kjem via den offentlege elektroniske postjournalen (OEP), som er felles for statlege etatar.

Tabell 4: Innsynskrav – dokument

	2014	2015	2016
Bestillingar	2737	2615	2116
Ikkje utleverte	480	520	714

30-årsjubileum

Finanstilsynet markerte i 2016 at det var 30 sidan det blei etablert. Jubileet vart markert med mellom anna eit seminar med internasjonale og norske føredragshaldarar 20. oktober 2016. I samband med seminaret blei tidlegare finanstilsynsdirektør Bjørn Skogstad Aamo si bok *Læring fra kriser* lansert. Finanstilsynet støtta utgjevinga av boka.

Om årsrapporteringa

Direktoratet for økonomistyring (DFØ) innførte frå og med 2014 endringar i økonomiregelverket om årsrapporteringa, mellom anna med krav til rekkjefølgje og titlar i årsmeldinga. Finanstilsynet fekk etter søknad dispensasjon frå Finansdepartementet frå desse krava i tre år, og nytta seg av dispensasjonen i årsrapporteringa for 2014 og 2015. Frå og med 2016 innretta Finanstilsynet seg etter krava til årsrapportering.

Finanstilsynet sine viktigaste relasjonar

Internasjonalt samarbeid

Finanstilsynet og Noreg er påverka av prinsipp og regelverk i EU og globalt. Finanstilsynet samarbeider òg om tilsynsarbeid både globalt og innanfor EØS. Eit viktig formål med tilsynssamarbeidet på tvers av landegrensene er å kunne identifisere risikofaktorar i føretak og marknader i den internasjonale finansmarknaden på eit tidleg tidspunkt. Tilsynssamarbeidet gjer det òg mogleg å setje i verk samordna tiltak for å handtere risiko. Ei oversikt over Finanstilsynet si deltaking i internasjonale organisasjonar finst på side 24.

Globalt samarbeid

Globalt samarbeider land/myndigheiter for å utvikle prinsipp for regelverk og tilsyn. Etter finanskrisa har globale institusjonar, med G20-landa i spissen, teke initiativ til og koordinert prinsipp for reformer i finansmarknadene. Financial Stability Board (FSB) overvaker korleis reformene blir gjennomførte.

I Europa har FSB etablert det rådgivande organet FSB – Regional Consultative Group Europe, der Finanstilsynet deltek saman med Finansdepartementet og Noregs Bank. Finanstilsynet har òg bidrege i arbeidet med å utvikle prinsipp for regelverk og tilsyn som er fastsette av Baselkomiteen for banktilsyn, den internasjonale forsikringstilsynsorganisasjonen IAIS og den internasjonale verdipapirtilsynsorganisasjonen IOSCO. Når det gjeld revisortilsyn, deltek Noreg i det globale samarbeidet under International Forum of Independent Audit Regulators (IFIAR).

Ramme for finanstilsynssamarbeid i EØS

I EØS er tilsynssamarbeid og regelverksarbeid på finansområdet i stor grad administrert av EUs finanstilsyn:

- EBA – European Banking Authority (bank)
- ESMA – European Securities and Markets Authority (verdipapir)
- EIOPA – European Insurance and Occupational Pensions Authority (forsikring og pensjon)
- ESRB – European Systemic Risk Board (makrotilsyn)

EBA, ESMA, EIOPA og ESRB blei oppretta i 2011 som sjølvstendige myndigheiter. Dei bidreg til å samordne den nasjonale utøvinga av finanstilsyn, overvake og handtere risikoar, utvikle tilsynspraksis, utarbeide forslag til relevant regelverk og samordne og handheve regelverket.

EU og EØS/EFTA-landa har i fleire år forhandla om korleis den formelle rolla og myndigheita til EU-tilsyna skal handterast innanfor ramma av EØS-avtalen. Sommaren 2016 blei dei einige om ei løysing, og 30. september 2016 blei EU-forordningane som oppretta dei nye EU-finanstilsyna, tekne inn i EØS-avtalen.

Finanstilsynet er no medlem i dei tre tilsynsmyndigheitene til EU for bank-, forsikrings- og verdipapirtilsyn, og har dei same rettane og pliktene som dei nasjonale finanstilsyna til EU-statane, men ikkje stemmerett. Finanstilsynet deltek på lik linje med andre medlemmer i mellom anna tilsynssamarbeid og regelverksutvikling. EUs finanstilsyn kan gi tilrådingar og rettleiing retta mot myndigheiter og private marknadsaktørar i EØS/EFTA-statane. Men EUs finanstilsyn kan ikkje gjere bindande vedtak retta mot myndigheiter og marknadsaktørar i EØS/EFTA-statane. Eventuelle overnasjonale vedtak skal fattast av EFTA sitt overvaksingsorgan.

European Systemic Risk Board (ESRB) har det overordna ansvaret for den makroøkonomiske overvakinga av finanssystemet i EU. Risikorådet skal medverke til at oppbygging av risiko i det finansielle systemet ikkje truar den finansielle stabiliteten. Finanstilsynet har delteke som observatør i Advisory Technical Committee (ATC), som er eit rådgivande organ for styret i ESRB. Etter avgjerda i EØS-komiteen 30. september 2016 er Noregs Bank og Finanstilsynet inviterte til å delta i ESRB-styret òg, med visse avgrensingar.

Tilsynssamarbeid i EØS

Finanstilsynet har i 2016 delteke både i tilsyns- og regelverksarbeid i regi av EBA, ESMA og EIOPA. Arbeidet har mellom anna omfatta innsamling og analyse av informasjon frå føretak og marknader, utarbeiding av tilrådingar og deltaking i tilsynskollegium som fører tilsyn med dei større grensekryssande konserna.

Finanstilsynet har òg delteke i dei europeiske tilsynsmyndigheitene sine undersøkingar av tilsynspraksisen til nasjonale myndigheiter, såkalla «peer reviews».

Regelverksarbeid i EØS

EBA, EIOPA og ESMA hjelper EU-kommisjonen med å utvikle regelverk for finansområdet. Mellom anna utarbeider dei utkast til tekniske standardar som EU-kommisjonen seinare kan vedta som forordningar. Også i 2016 har Finanstilsynet delteke i dette arbeidet.

Det er vedteke over 200 EØS-relevante direktiv og forordningar på finansmarknadsområdet som ikkje er tekne inn i EØS-avtalen. Når ei løysing no er på plass i EØS-avtalen, kan dette etterslepet av reglar òg takast inn i EØS-avtalen etter vanleg prosedyre. I siste kvartal 2016 begynte EU og EFTA dette arbeidet, som vil bli vidareført i 2017. Aktuelle regelverkssaker frå EU er nærmare omtalte i kapitla for dei enkelte tilsynsområda i årsmeldinga.

Finanstilsyna i EU fastsette tilrådingane i 2016. Finanstilsynet har publisert tilrådingane på nettstaden sin.

Nordisk og nordisk-baltisk samarbeid

Finansmarknaden i Norden er integrert, og fleire finansinstitusjonar tilbyr tenester i andre nordiske land gjennom dotterselskap og filialar. Dei nordiske landa har faste årlege møte på direktørnivå og faste møte på avdelingsnivå for dei ulike tilsynsområda.

Finanstilsynet deltek i Nordic-Baltic Stability Group. Gruppa består av finansdepartementa, sentralbankane og finanstilsyna i dei nordisk-baltiske landa. Gruppa har utarbeidd rammeverk for å koordinere tiltak på tvers av landa ved ein eventuell krisesituasjon i systemviktige grensekryssande finansinstitusjonar.

Finanstilsynet deltek òg i Nordic-Baltic Macroprudential Forum og undergrupper av dette. Forumet består av leiinga i sentralbankar og finanstilsyn og drøftar makroøkonomisk overvaking og anna tilsynsarbeid i det nordisk-baltiske området. Det er etablert eit tilsvarande nordisk samarbeid på revisjonsområdet, der regelverksutvikling og utvikling av tilsynspraksis står sentralt.

Tabell 5: Finanstilsynet deltek eller er observatør i følgende internasjonale organisasjoner og EU/EØS-relaterte komitear:

Sektorovergripande

- Financial Stability Board (FSB) – Regional Consultative Group Europe
  - European Systemic Risk Board – styret og Advisory Technical Committee
  - EU Commission Expert Group on Banking, Payments and Insurance
  - EFTA Working Group on Financial Services
  - Nordisk tilsynsdirektørmøte
  - Nordic-Baltic Macroprudential Forum
  - Nordic-Baltic Stability Group
  - FinCoNet – Financial Consumer Network
  - Project Link – FNs årlege makroøkonomiske møte
  - Integrated Financial Supervisors Conference
-

Bank/finans

- Basel Consultative Group (Baselkomiteen)
  - Macro Prudential Supervision Group – (Baselkomiteen)
  - International Conference of Banking Supervisors (ICBS) – den internasjonale konferansen for banktilsyn som Baselkomiteen arrangerer annakvart år
  - OECDs Financial Markets Committee – OECDs kapitalmarknadskomit 
  - European Banking Committee (EBC)
  - European Banking Authority (EBA) – den europeiske banktilsynsmyndigheita
  - Nordisk banktilsynsm te
-

Forsikring

- International Association of Insurance Supervisors (IAIS) – den internasjonale organisasjonen for forsikringstilsyn
  - European Insurance and Occupational Pensions Committee (EIOPC)
  - European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA) – den europeiske tilsynsmyndigheita for forsikring og tenestepensjon
  - International Forum of Insurance Guarantee Schemes (IFIGS) – Finanstilsynet deltek som sekretariat for Garantiordninga for skadeforsikring
  - Nordisk forsikringstilsynsm te
-

Verdipapir og prospekt

- International Organization of Securities Commissions (IOSCO) – den internasjonale organisasjonen av verdipapirtilsyn
  - Enlarged Contact Group on Supervision of Collective Investment Funds (ECG) – den utvida kontaktgruppa for tilsyn med kollektive investeringsfond
  - European Securities and Markets Authority (ESMA) – den europeiske verdipapir- og marknadstilsynsmyndigheita
  - Nordisk verdipapirtilsynsm te
-

Rekneskap og revisjon

- International Forum of Independent Audit Regulators (IFIAR) – internasjonalt forum for revisortilsyn
  - Committee of European Auditing Oversight Bodies (CEAOB) – samarbeid mellom revisortilsynsmyndigheitene i EU/EØS
  - Audit Regulatory Committee (AuRC) – EUs revisjonskomit 
  - European Securities and Markets Authority (ESMA) – den europeiske verdipapir- og marknadstilsynsmyndigheita
  - Nordisk samarbeid
-

Kvitvasking og terrorfinansiering

- Financial Action Task Force (FATF) – internasjonalt samarbeidsforum for tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering, med sekretariat i OECD
  - Joint Committee's Subcommittee on Anti-Money Laundering – samarbeid mellom EBA, ESMA og EIOPA om tiltak mot kvitvasking
-

IKT-tilsyn

- Information Technology Supervision Group (ITSG)
  - Financial Information Sharing and Analysis Center (FI-ISAC) – forum der banksektoren, p talemyndigheitene og IKT-beredskapsgrupper (CERTs) deler informasjon om nettkriminalitet i finanssektoren
  - European Central Bank – SecuRe Pay (mobile payment security)
  - European Banking Authority – prosjektgrupper
  - Nordisk IT-tilsynsm te
-

Rapport fra tilsynsrådene

Bank og finans

Bankene er sentrale for hele økonomien som tilbydere av finansiering og spareløsninger. Regulering og tilsyn er viktig for å bidra til finansiell stabilitet og tillit til det finansielle systemet. Tilsynet med bank- og finanssektoren skal bidra til solide foretak som har god risiko-bevissthet, styring og kontroll. Finansielle tjenester skal ytes etter gjeldende regelverk til det beste for samfunnet og brukerne.

Utviklingstrekk

Veksten i verdensøkonomien har avtatt de siste årene. Selv om det forventes at veksten vil ta seg opp, er det fortsatt stor usikkerhet rundt framtidig utvikling. Svake statsfinanser i mange land gir lite rom for å gjennomføre tiltak som kan bidra til økt vekst, og handlingsrommet i pengepolitikken er begrenset. Ekstraordinære pengepolitiske tiltak har gitt stor tilførsel av likviditet og styringsrenter nær eller under null i flere land. Mye av likviditeten er investert i finans- og eiendomsmarkeder, og har bidratt til å opprettholde eller øke priser på eiendom, aksjer og obligasjoner. Lave renter har stimulert gjeldsopptak i både privat og offentlig sektor. En langvarig lav rente kan forsterke de finansielle ubalansene.

Den økonomiske utviklingen i Norge er preget av redusert aktivitetsnivå i oljesektoren og i oljerelatert virksomhet. Oljeprisen er betydelig lavere enn før prisedgangen startet i 2014. Det kraftige fallet i oljeprisen har ført til en sterk svekkelse i resultatene og soliditeten til bedrifter i oljerelaterte næringer. Næringslivet i Fastlands-Norge utenom Sørvestlandet er så langt mindre påvirket, og store deler av norsk økonomi har god vekst. Gjeldsbetjeningsevnen til bedriftene i fastlandsøkonomien er imidlertid ikke vesentlig bedre enn under finanskrisen i 2008, og kredittrisikoen synes å ha økt også i deler av næringslivet utenom oljerelatert virksomhet.

Norske husholdningers gjeldsbelastning er på et historisk høyt nivå og er høy sammenliknet med andre land. Boligprisene fortsatte å vokse kraftig i 2016. Forventninger om vedvarende lave renter kan bidra til å holde veksten i boligpriser og gjeld høy også de nærmeste årene, slik at gjeldsbelastningen kan øke ytterligere. Det historisk lave rentenivået gir husholdningene en moderat rentebelastning. Rentebelastningen vil imidlertid øke markant dersom rentenivået stiger. Effekten av høyere rente er særlig stor når gjelden er høy. Desto lengre gjeldsopbyggingen varer og desto mer boligprisene stiger, desto større blir fallhøyden i norsk økonomi. En kraftig renteøkning og et omslag i husholdningenes forventninger kan gi store negative ringvirkninger i økonomien.

Forbrukslån 2016

Lån til norske husholdninger er i stor grad tatt opp med pant i bolig. Forbrukslån utgjorde om lag tre prosent av de samlede lånene til husholdningene ved utgangen av 2016, men forbrukslån øker vesentlig mer enn den samlede gjelden til husholdningene.

Ved utgangen av 2016 var tolv månedersveksten 15,3 prosent, mot 10,0 prosent ved utgangen av 2015. Forbrukslån er i liten grad gitt til låntakere under 30 år. Utlånsandelen til denne gruppen utgjorde i overkant av 8 prosent og har vært forholdsvis stabil de siste årene. Låntakere i aldersgruppen 40–49 år hadde den største delen av forbrukslånene, med nær 30 prosent. Over halvparten av lånene var gitt til låntakere mellom 40 og 60 år.

Forbrukslån blir tilbudt i form av ulike produkter og omfatter både kortbaserte lån og andre forbrukslån uten sikkerhet. Den effektive renten varierer mye, avhengig av lånebeløp og nedbetalingstid, men er gjennomgående høy. God lønnsomhet over lengre tid har gjort forbrukslån til et satsingsområde for flere etablerte selskaper og er

i tillegg et attraktivt segment for nye tilbydere. Veksten har de siste årene vært høyere enn den generelle kredittveksten til personkunder.

Banker og finansieringsforetak avslår mange av lånesøknadene. Avslagsstatistikken for 2016 viser at 61 prosent av 2,8 millioner søknader ble avslått. For kredittkort lå avslagsprosenten nær 40 prosent, mens den for andre forbrukslån var 80 prosent. Den sterke låneveksten gir likevel grunn til uro.

Selv om forbrukslån fremdeles utgjør en liten del av husholdningenes lån, kan opptak av forbrukslån påføre enkeltpersoner store belastninger. Det er samtidig viktig at långiverne ikke undervurderer risikoen for tap. Ved en økning i arbeidsløsheten og nødvendig konsolidering i husholdningene, må en vente en økning i mislighold og tap på forbrukslån. For banker og finansieringsforetak vil det også innebære en omdømmerisiko å være sterkt involvert i forbruksfinansiering.

Tilsyn og overvåking

Overvåking og analyser

Finanstilsynet gjennomfører regelmessige analyser av utviklingen i finansnæringen, markedene og realøkonomien. I arbeidet med makroovervåking legges det vekt på både den risikoen som bankene står overfor som følge av den makroøkonomiske utviklingen, og risikoen som bankene samlet kan påføre det finansielle systemet og økonomien. Finanstilsynet utarbeider analyser av soliditet og kreditt- og likviditetsrisiko for finansieringsforetak, enkeltbanker og banksektoren som helhet. Pressemeldinger hvert kvartal oppsummerer disse analysene, som også publiseres i *Resultatrapport for finansforetak* på Finanstilsynets nettsted. Hver vår og høst publiserer Finanstilsynet analyser av utviklingen i finansforetak, markeder og realøkonomien og andre utviklingstrekk som kan utgjøre en risiko for den finansielle stabiliteten i det norske markedet. Rapporten *Finansielt utsyn* ble offentliggjort i juni 2016, og rapporten *Finansielle utviklingstrekk 2016* ble lagt fram i november 2016. De offentlige rapportene med pressemeldinger er tilgjengelige på Finanstilsynets nettsted.

Rapportering

For å sikre en tett oppfølging av utviklingen i finansforetak og finansmarkeder, er Finanstilsynet avhengig av innrapporterte data fra finansforetakene. Alle banker, kredittforetak og finansieringsforetak i Norge rapporterer regnskapsinformasjon til finansdatabasen Offentlig regnskapsrapportering fra banker, kredittforetak og finansieringsforetak (ORBOF), som er et samarbeid mellom Finanstilsynet, Norges Bank og Statistisk sentralbyrå. I tillegg rapporterer kredittinstitusjonene soliditets- og likviditetsinformasjon mv. til Finanstilsynet, med bakgrunn i EUs kapitaldekningsdirektiv og -forordning, henholdsvis Capital Requirements Directive (CRD IV) og Capital Requirements Regulation (CRR). Finanstilsynet innhenter også rapportering fra sparebank- og finansstiftelser, betalingsforetak og e-pengeforetak.

CRD IV-rapporteringen, som er en fullharmonisert rapportering i EU, ble innført i Norge fra og med juli 2014. CRD IV-rapporteringen omfatter, i tillegg til kapitaldekningsrapportering, blant annet rapportering av regnskapstall (FINREP), likviditet (LCR, NSFR og ALMM), store engasjementer, uvektet kjernekapitalandel (leverage ratio) og sikkerhetsstilte eiendeler. Rapporteringskravene er stadig i endring, samtidig som det også kommer til nye rapporteringsområder. Dette krever kontinuerlig tilpasning og videreutvikling av rapporteringsmaterialet.

De siste årene har de felles europeiske tilsynsmyndighetene i økende grad innhentet informasjon om utviklingen i de enkelte lands finansmarkeder. Informasjonen benyttes av den europeiske banktilsynsmyndigheten (EBA), både i egen tilsynsvirksomhet og i viderefremidlingen av informasjon til det europeiske rådet for systemrisiko (ESRB). Finanstilsynet henter inn data for norske foretak og har ansvaret for å rapportere videre til EBA.

Fakta

Ved utgangen av 2016 hadde 125 banker, 34 kredittforetak og 25 finansieringsforetak konsesjon til å drive virksomhet i Norge. I tillegg var det 18 filialer i utlandet av norske kredittinstitusjoner og 39 filialer i Norge av utenlandske kredittinstitusjoner. Videre hadde 29 sparebankstiftelser og 1 finansstiftelse, 15 betalingsforetak og 6 e-pengeforetak konsesjon ved utgangen av året.

Det blir gjennomført løpende beregningsstudier i regi av EU, der også norske foretak deltar. Formålet med studiene er å vurdere effekten av nytt regelverk og tilpasse de endelige kravene.

Soliditet og lønnsomhet i norske banker

Bankenes inntjening i 2016 var lavere enn året før, med en nedgang i egenkapitalavkastning fra 12,2 til 10,9 prosent. Hovedårsaken til resultatnedgangen var høyere tap på utlån, i hovedsak for enkelte av de største bankene. Betydelige tap på utlån til offshorenæringen medførte at tapsnivået for bankene samlet tilsvarte 0,36 prosent av utlånsvolumet, en dobling i forhold til i 2015. For gruppene av mellomstore og mindre banker, som i svært begrenset grad er direkte eksponert mot oljerelaterte næringer var utlånstapene lave, og kun marginalt høyere enn året før. Bankenes netto renteinntekter viste bedring sammenlignet med året før, i hovedsak som følge av lavere finansieringskostnader, både på verdipapir- og innskuddsfinansiering. Nedgangen i bankenes resultater ble dempet av betydelige gevinster på salget av eierinteresser i Visa Europe i 2016.

Bankenes samlede rene kjernekapitaldekning var 16,0 prosent ved utgangen av 2016. Det er en økning på 1,3 prosentpoeng fra 2015. Økningen fra i fjor er et resultat av økt ren kjernekapital, som følge av tilbakeholdt overskudd og emisjoner. Bankenes samlede beregningsgrunnlag er tilnærmet uendret det siste året.

Likviditetsovervåking

Store norske banker og kredittforetak henter mye av sin finansiering i internasjonale penge- og kredittmarkeder. Forholdene i disse markedene kan endre seg raskt, og refinansiering ved en tillitskrise kan bli både dyr og vanskelig. Tilsynet har derfor stor oppmerksomhet rettet mot likviditetsrisiko. Økte likviditetsbuffer og mer langsiktig finansiering har gitt norske banker bedre forutsetninger for å møte en tilstramming i likviditeten. Utstedelse av obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) har bidratt til dette.

Norske banker har hatt god tilgang på både kortsiktig og langsiktig markedsfinansiering det siste året. Risiko-premiene økte noe i perioder med uro i internasjonale penge- og kapitalmarkeder i 2016, blant annet i forbindelse med folkeavstemningen i Storbritannia om fortsatt EU-medlemskap, men sank igjen relativt raskt etter hver periode med uro, og stabiliserte seg mot slutten av året på et lavere nivå enn ved inngangen til 2016. I gjennomsnitt var imidlertid risikopåslagene høyere i 2016 enn i 2015.

Finansforetak som rapporterer svake likviditets- og finansieringsindikatorer, blir fulgt opp av Finanstilsynet, også gjennom stedlige tilsyn i alvorlige tilfeller. Banker med svake indikatorer i 2016 ble etter nærmere vurdering enten fulgt opp direkte eller gjennom tilbakemeldinger i forbindelse med SREP (se egen temasak).

SREP-prosessen

Det følger av finansforetaksloven at alle finansforetak minst årlig skal gjennomføre en vurdering av risiko og kapitalbehov, betegnet ICAAP¹. Hensikten er å sikre at finansforetakene til enhver tid har kapital som er forsvarlig ut fra risikoen og omfanget av virksomheten. Som del av prosessen skal foretakene utarbeide en kapitalplan som viser hvordan kapitalbehovet skal dekkes på kort og lang sikt. Selve prosessen og resultatene av prosessen skal dokumenteres skriftlig og behandles av styret.

Det følger videre av finansforetaksloven at Finanstilsynet skal vurdere risiko og kapitalbehov i finansforetakene. Denne prosessen betegnes SREP². Finanstilsynets rundskriv 12/2016 fra juni 2016 beskriver hovedelementene i SREP-prosessen. Rundskrivet bygger på retningslinjer som den europeiske banktilsynsmyndigheten, EBA, publiserte i desember 2014 og på presiseringer gitt i brev av 17. mars 2016 fra Finansdepartementet til Finanstilsynet.

Finanstilsynet har siden 2007 gjennomført SREP og gitt tilbakemeldinger til bankene om vurdert kapitalbehov. Fra og med 2016 gis tilbakemeldingen i form av et formelt vedtak om individuelle kapitalkrav for pilar 2-risikoer, det vil si risikoer som ikke, eller bare delvis er dekket av pilar 1. Foretakene får først en foreløpig SREP-tilbakemelding som inkluderer Finanstilsynets vurdering av behovet for pilar 2-kapital utover minstekravet og bufferkravene i pilar 1. Tilbakemeldingen inkluderer også Finanstilsynets vurdering av foretakenes likviditets- og finansieringsrisiko. Styret i foretakene gis adgang til å kommentere vurderingene før det tas endelig stilling til pilar 2-kravet. Den endelige SREP-tilbakemeldingen inneholder Finanstilsynets beslutning om et pilar 2-krav, som er et rettslig bindende vedtak. Disse vedtakene blir offentliggjort fortløpende på Finanstilsynets nettsted.

Frekvensen på Finanstilsynets vurdering av foretakenes risiko og kapitalbehov tilpasses foretakenes størrelse, kompleksitet og virkeområde, samt graden av risiko foretaket representerer for det finansielle systemet. Foretakene er inndelt i fire grupper. For foretak i gruppe

1, som omfatter de tre systemviktige finansforetakene i Norge, skjer SREP-prosessen hvert år. Foretakene i gruppe 2, som for tiden omfatter 21 foretak, vil motta en SREP-tilbakemelding med individuelt kapitalkrav hvert annet år, mens foretakene i gruppe 3 og 4, med forvaltningskapital henholdsvis over og under 3 milliarder kroner, vil motta tilbakemelding hvert tredje år. For banker med datterforetak i andre EU/EØS-land eller som inngår i et konsern hjemmehørende i et annet EU/EØS-land, skal SREP-tilbakemeldingen forankres i en såkalt «Joint Decision» som fastsettes av tilsynsmyndighetene i de landene bankene opererer i.

Finanstilsynets SREP-vurderinger og fastsettelse av individuelle kapitalkrav tar utgangspunkt i foretakenes egne risiko- og kapitalbehovsvurderinger (ICAAP), Finanstilsynets egne risikoanalyser og erfaringer fra gjennomførte stedlige tilsyn. Foretakets kapitalbehov fastsettes ut fra en samlet skjønsmessig vurdering med støtte i beregningsmetoder som er beskrevet i vedlegg til det omtalte rundskrivet.

I løpet av 2016 har Finanstilsynet gjennomført en SREP-prosess for totalt 38 foretak, hvorav de tre systemviktige foretakene (gruppe 1), 19 større regionale foretak (gruppe 2) og 16 mindre banker. For 29 av disse foretakene er det fattet endelige vedtak om individuelle pilar 2-krav.

De fastsatte pilar 2-kravene er i hovedsak begrunnet med høyere risiko knyttet til konsentrasjonsrisiko, vekst og porteføljekvalitet på kredittområdet, markedsrisiko (inkludert eiendomsrisiko), operasjonell risiko, pensjonsrisiko (risiko knyttet til pensjonsforpliktelser for egne ansatte) og eierrisiko (risiko for tap knyttet til eierandeler i deleide foretak). Pilar 2-vedtakene har medført at flere banker må øke den rene kjernekapitalen. Flertallet av bankene tilfredsstiller kravene ved utløpet av 2016 ved å tilbakeholde overskudd. Enkelte svakt kapitaliserte banker ble gitt en frist til utgangen av annet kvartal 2017 for å tilfredsstille de fastsatte kapitalkravene. Flere banker gjennomførte kapitalutvidelser i 2016, og det forventes at ytterligere noen banker vil tilføre ny ren kjernekapital i 2017.

¹ Internal Capital Adequacy Assessment Process

² Supervisory review and evaluation process

Stedlig tilsyn

Utvelgelsen av foretak der det gjennomføres stedlig tilsyn er risikobasert.

Det ble i løpet av 2016 gjennomført til sammen 34 stedlige tilsyn i banker, kredittforetak og finansieringsforetak. Sju av disse var tematisksyn om operasjonell risiko. I 2015 ble det gjennomført 32 tilsyn. I tillegg har Finanstilsynet sammen med andre tilsynsmyndigheter deltatt på flere tilsyn i Nordea-konsernet. Som følge av høy aktivitet knyttet til SREP-prosessene og vurdering av gjenopprettingsplaner, har antall stedlig tilsyn blitt redusert sammenliknet med tidligere år.

I tillegg til ovennevnte stedlige tilsyn, er det gjennomført 13 stedlige tilsyn knyttet til IT-infrastruktur, katastrofeløsninger, utkontraktering og tilgangsstyring. Videre ble det gjennomført seks stedlige tilsyn knyttet til oppfølging av IRB-godkjente banker¹. Ytterligere tre IRB-tilsyn gjennomføres tidlig i 2017. I tillegg til stedlige tilsyn i banker, kredittforetak og finansieringsforetak, har Finanstilsynet gjennomført tre stedlige tilsyn i betalingsforetak og e-pengeforetak.

I stedlige tilsyn legges det stor vekt på overordnet styring og kontroll. De siste årene har det vært økende vekt på tilstrekkelig uavhengighet mellom kontrollerende og utførende funksjoner. I 2014 ble det innført krav om egen risikokontrollfunksjon i alle banker, og i 2016 ble det innført krav om compliance-funksjon. Det er i flere tilsynsrapporter pekt på manglende uavhengighet mellom kontrollerende og utførende funksjoner. Finanstilsynet publiserte i februar 2016 en ny modul for operasjonell risiko. Modulen gir bankene innsyn i hvilke forhold Finanstilsynet vektlegger og benyttes ved stedlige tilsyn.

Stedlig tilsynsvirksomhet er viktig for å identifisere eventuelle problemforetak eller problemområder i foretakene. Stedlig tilsyn gir dessuten mulighet til å komme i tett dialog med ledelsen og styret så tidlig som mulig, slik at nødvendige tiltak kan iverksettes på en effektiv måte.

Samlet risikovurdering i store banker

De største foretakene er gjenstand for jevnlig tilsyn og er prioritert i gjennomføringen av tilsynsprogrammet. Mye av tilsynsvirksomheten er rettet mot de tre systemviktige foretakene (gruppe 1). Også for gruppe 2-foretakene gjennomføres det årlig en omfattende, samlet risikovurdering. I 2016 har Finanstilsynet i tillegg gjennomført ni stedlige tilsyn i gruppe 2-bankene. Tre av disse var generelle tilsyn som dekker alle risikoområdene, fire dekket hovedsakelig kredittområdet, mens de øvrige to er tilsyn avgrenset til enkelte risikoområder. Finanstilsynet har også det siste året hatt stor oppmerksomhet mot kredittområdet for tidlig å kunne avdekke svakheter blant annet knyttet til taps- og nedskrivningsvurderinger, engasjementsoppfølging og negativ migrering i porteføljer. For øvrig har Finanstilsynet hatt stor oppmerksomhet på bankenes eksponeringer mot spesielt utsatte næringer, spesielt offshore-næringen.

Foruten merknader knyttet til kredittrisiko er det i flere banker pekt på svakheter knyttet til bankenes virksomhetsstyring, herunder foretakenes kontrollfunksjoner. Det er også pekt på behov for bedre styring og kontroll med operasjonell risiko, herunder etterlevelse av hvitvaskingsregelverket.

Små og mellomstore banker og finansieringsforetak

Finanstilsynet har gjennomført til sammen elleve risikobaserte tilsyn i små og mellomstore foretak i 2016. I de mindre og mellomstore bankene er ti av de gjennomførte stedlige tilsynene generelle tilsyn som dekker alle risikoområdene.

Tematisksyn

Oppfølging av «forbearance»-rapportering

Fra og med tredje kvartal 2014 har eksponeringer med betalingslettelse («forbearance») vært en del av bankenes rapportering av finansiell informasjon (FINREP). Finanstilsynet hentet i 2015 inn ekstra informasjon fra åtte enkeltbanker for å kartlegge bankenes definisjon av betalingslettelser, samt belyse hvordan bankene systemteknisk håndterer slike eksponeringer. Kartleggingen viste at det var behov for å foreta en nærmere konkretisering av kriteriene for når betalingslettelser skal anses å være gitt. I september i 2016 publiserte Finanstilsynet en oppdatert veiledning til FINREP-rapporteringen med anbefalinger om hva som skal legges til grunn for klassifisering av engasjementer med betalingslettelse. I tillegg er veiledningen oppdatert med ny informasjon fra EBA. Finanstilsynet vil følge opp foretakenes bruk av de nye kriteriene blant annet gjennom stedlige tilsyn.

Oppfølging av offshore-eksponering

Finanstilsynet kartla høsten 2015 og våren 2016 fem utvalgte bankers eksponering innen offshore-sektoren. Offshore-sektoren omfatter i denne sammenhengen porteføljene innen segmentene rigg og supply. For de fem bankene samlet utgjorde offshore-porteføljen i størrelsesorden 6 prosent av bedriftsmarkedsporteføljen. Fra første til tredje kvartal i 2016 økte de samlede nedskrivningene fra 2,3 prosent av supply- og offshore-eksponeringen til 6,1 prosent. Det var ved utgangen av 2016 fortsatt ingen bedring i markedsutsiktene. Finanstilsynet forventer derfor ytterligere økninger i nedskrivningene på bankenes offshore-porteføljer de kommende kvartalene.

¹ Internal ratings-based approach (IRB): bankene kan søke om å benytte interne modeller til å beregne kapitalkravet for kredittrisiko.

Stresstesting av likviditets- og finansieringsrisiko

Finanstilsynet gjennomførte høsten 2015 tematisyn om bruk av stresstesting som del av risikostyringen på likviditetsrisikoområdet i fem større banker. Samle-rapporten om erfaringene fra tematisynet ble offentliggjort i august 2016. Finanstilsynets tilbakemeldinger til bankene dreide seg i hovedsak om innholdet i og oppbygningen av analysene, strengheten i testene og anvendelsen av stresstestresultatene. Tematisynet viste at bankene anvender ulike stresstester og organiserer arbeidet ulikt, men at det er bevissthet om betydningen av å foreta stresstester på likviditetsrisikoområdet og interesse for å videreutvikle og forbedre stresstestene.

Tematisyn operasjonell risiko – hendeshåndtering

Høsten 2016 ble det gjennomført tematisyn om operasjonell risiko i sju banker. Formålet med tematisynet var å kartlegge bankenes håndtering av uønskede hendelser og hvordan informasjonen om hendelsene brukes i bankens planlegging, styring og kontroll av operasjonell risiko. Gjennom tilsynene er det avdekket at alle de sju bankene bør videreutvikle og forbedre hendeshåndteringen. Foreløpige og endelige rapporter til bankene og en offentlig samlerapport fra tematisynet vil bli ferdigstilt i løpet av første halvår 2017.

IRB-tilsyn

Tolv norske foretak har tillatelse fra Finanstilsynet til å bruke IRB-metoden til kapitalkravsberegning. Finanstilsynet ga ingen nye tillatelser i 2016, men behandlet flere søknader om endringer i foretakenes IRB-systemer. Som ledd i oppfølgingen av IRB-foretakene gjennomfører Finanstilsynet årlig stedlige tilsyn, der blant annet bruk av IRB-systemet og valideringen av modellene gjennomgås. I perioden november 2016 til februar 2017 gjennomførte Finanstilsynet tilsyn i ni foretak. Sentrale temaer var validering, misligholdsmerking i tilfeller der kunden får betalingslettelse («forbearance») og offentliggjøring av finansiell informasjon («pilar 3» i kapitaldekningsregelverket).

Gjenopprettingsplaner

Som et forebyggende tiltak mot soliditetskriser, kreves det at alle banker utarbeider en gjenopprettingsplan. Planene skal angi tiltak banken kan iverksette for å gjenopprette sin finansielle stilling i en situasjon der den finansielle stillingen er utsatt. Finanstilsynet skal vurdere om bankenes gjenopprettingsplaner holder tilstrekkelig kvalitet og om planene er realistiske.

I 2016 vurderte Finanstilsynet DNB-konsernets gjenopprettingsplan og gjenopprettingsplanene til ytterligere seks større banker. Finanstilsynet ga også innspill til andre lands tilsynsmyndigheters vurdering av gjenopprettingsplanene for Nordea, Danske Bank, SEB, Santander og Handelsbanken.

Oppfølging av boliglånsforskriften

Ifølge boliglånsforskriften skal bankenes styrer hvert kvartal motta en rapport som viser andelen innvilgede lån som ikke oppfyller forskriftens krav til betjeningsevne, belåningsgrad eller avdragsbetaling¹. Siden forskriften trådte i kraft 1. juli 2015 har Finanstilsynet innhentet rapportene for 19 av de største boliglånsbankene, inklusive tre filialer av utenlandske banker. I tillegg er det på stikkprøvebasis og i forbindelse med stedlige tilsyn innhentet styrerapporter for et utvalg mindre banker.

I andre kvartal 2016 lå én av de nitten bankene over avviksgrensen i forskriften på 10 prosent. For øvrig har alle de 19 bankene ligget innenfor avviksgrensen hele året. Den samlede avviksandelen for de 19 bankene under ett har falt fra 10,3 prosent i tredje kvartal i 2015 til 5,7 prosent i fjerde kvartal 2016. Rapportene viser at det er stor variasjon i bankenes bruk av fleksibiliteten i forskriften.

Endrede krav i ny boliglånsforskrift trådte i kraft 1. januar 2017, se omtale under Regelverksutvikling.

Boliglånsundersøkelsen 2016

Finanstilsynet har siden 1994 gjennomført en boliglånsundersøkelse. Formålet med boliglånsundersøkelsen er å fange opp utviklingstrekk i bankenes utlånspraksis, ikke å kartlegge etterlevelsen av boliglånsforskriften. Oppfølgingen av boliglånsforskriften skjer gjennom stedlig tilsyn og innhenting av styrerapportering.

Høsten 2016 rapporterte de 30 største bankene (norske og utenlandske) informasjon om til sammen i underkant av 8 000 nye nedbetalingslån og rammekreditter med pant i bolig innvilget etter 15. august 2016. Bankene som rapporterte til Finanstilsynet, hadde samlet en markedsandel på 88 prosent av utlån med pant i bolig i Norge.

Boliglånsundersøkelsen høsten 2016 indikerte at bankene hadde lempet på kravet om betjeningsevne i sin utlånspraksis. Sammenlignet med året før ble det innvilget en større andel nedbetalingslån der låntaker ikke hadde tilstrekkelig inntekt til å betjene gjeld etter en renteøkning på 5 prosentpoeng og samtidig dekke normale livsoppholdsutgifter, se tabell 6. Økningen var særlig stor for unge låntakere. For rammekredittene var andelen uendret fra i fjor, se tabell 7. Andelen nedbetalingslån som ble innvilget med høyere belåningsgrad enn 85 prosent, var noe lavere enn tidligere år. Bankenes utlånspraksis for lån med avdragsfrihet ble også strammet inn. Andel avvik i tabellene for de tre kravene må ses i lys av bankenes fleksibilitet, jf. forskriften.

¹ Fra og med 1. januar 2017 omfatter rapporteringsplikten også lån med gjeldsgrad over fem.

Total gjeld relativt til brutto inntekt (gjeldsgrad) økte sterkt sammenlignet med tidligere år, og mest for unge låntakere. Undersøkelsen viste også at omfanget av lån med høy belåningsgrad til unge låntakere økte sammenlignet med 2015. Funnene i boliglånsundersøkelsen tyder på at husholdningene som tok opp nye lån, er blitt mer

sårbare, spesielt gruppen under 35 år. Noe av årsaken til dette kan være at det historisk lave rentenivået isolert sett har bidratt til at låntaker kan betjene større gjeld, men med fare for å undervurdere sårbarheten knyttet til økte renter og inntektsbortfall.

Tabell 6: Andeler for nedbetalingslån, i prosent

	2014	2015	2016
Belåningsgrad over 85 prosent	19	16	15
Belåningsgrad over 85 prosent medregnet tilleggssikkerhet	10	7	5
Utilstrekkelig betjeningsevne (5 prosentpoeng renteøkning)	4	2	4
Avdragsfrihet over 70 prosent	12	9	7

Tabell 7: Andeler for rammekreditter, i prosent

	2014	2015	2016
Belåningsgrad over 70 prosent	12	13	11
Belåningsgrad over 70 prosent medregnet tilleggssikkerhet	8	6	4
Utilstrekkelig betjeningsevne (5 prosentpoeng renteøkning)	2	1	1

Regnskapsmøter

Det ble også i 2016 avholdt halvårlige møter med ledelsen for de største bankkonsernene der bankene presenterte resultatutviklingen og utviklingen i sentrale risikoforhold. I møtene orienteres det blant annet om sentrale utviklingstrekk i markedene, organisasjonsmessige forhold og strategiske avveininger. Møtene anses som nyttige som kommunikasjonskanal og som bindeledd mellom Finanstilsynets og bankkonsernernes ledelse.

Møter med filialer av utenlandske kredittinstitusjoner

Det ble i løpet av året gjennomført møter med ledelsen for flere filialer av utenlandske banker som har vesentlige markedsandeler i det norske markedet.

Tilsynssamarbeid

Tilsynet med store banker med virksomhet i flere land i Europa koordineres gjennom tilsynskollegier der de ulike tilsynsmyndighetene kan være representert. Finanstilsynet er koordinerende myndighet for tilsynskollegiet i DNB-konsernet, der åtte andre tilsynsmyndigheter deltar. Arbeidet i kollegiet følger retningslinjer som er gitt av EBA.

Finanstilsynet deltar også i sju tilsynskollegier for utenlandske banker med virksomhet i Norge.

Forvaltning

Konsesjonssaker i 2016

I løpet av 2016 har Finanstilsynet mottatt flere søknader om tillatelser til å etablere banker som retter seg mot forbruksfinansiering. Finanstilsynet har i sin konsesjonspraksis ikke godtatt at nye banker etablerer seg med for små marginer ned mot fastsatte minstekrav. De senere årene har det derfor ved konsesjon til nye banker blitt gitt påslag på to prosentpoeng på kravet til ren kjernekapital. Banker som etableres i dag, anses å ha en ytterligere forhøyet risiko, særlig med tanke på det økte tilbudet i markedet. En stadig økning av tilbudssiden kan øke risikoen for at flere tar opp lån som ikke kan betjenes, og dermed øke kredittrisikoen. Finanstilsynet har av den grunn krevd et påslag på ren kjernekapital på ytterligere to prosentpoeng for nystartede banker som hovedsakelig skal rette sin virksomhet mot forbruksfinansiering. Samlet krav til kapitaldekning blir da 19 prosent, hvorav ren kjernekapital 15,5 prosent, basert på gjeldende bufferkrav.

Instabank ASA fikk tillatelse til å drive virksomhet som bank i juni 2016, og tillatelse til å starte opp virksomhet i september 2016. Banken driver virksomhet rettet mot forbruksfinansiering.

Finansieringsforetaket BB Finans AS fikk tillatelse til omdanne virksomheten til bank (BB Bank) i desember 2016. Banken skal hovedsakelig tilby forbruksfinansiering. Tillatelsen kan ikke tas i bruk før Finanstilsynet har mottatt bekreftelse på at konsesjonsvilkårene er oppfylt.

MyBank ASA fikk tillatelse til å etablere virksomhet som forretningsbank i juli 2016. Banken skal hovedsakelig tilby forbruksfinansiering. Finanstilsynet mottok i januar 2017 bekreftelse på at konsesjonsvilkårene er oppfylt, og har gitt tillatelse til at konsesjonen kan tas i bruk.

DeBank AS fikk tillatelse til å etablere virksomhet som forretningsbank i desember 2016. Banken skal hovedsakelig tilby driftsfinansiering til små og mellomstore bedrifter. Tillatelsen kan ikke tas i bruk før Finanstilsynet har mottatt bekreftelse på at konsesjonsvilkårene er oppfylt.

Maritime & Merchant Bank AS fikk tillatelse til å etablere virksomhet som forretningsbank i januar 2014. Konsesjonen er foreløpig ikke tatt i bruk. I oktober 2016 ga Finansdepartementet, etter søknad fra banken og tilråding fra Finanstilsynet, tillatelse til at virksomheten kunne etableres med lavere startkapital enn det som opprinnelig ble stilt som krav. Tillatelse til å starte opp virksomheten ble gitt i desember 2016.

Søknader om unntak fra forbudet mot flere styreverv mv. i konsern

Finansforetaksloven trådte i kraft 1. januar 2016. Loven har nye bestemmelser om at styrelederen i et morselskap til et finansforetak ikke kan være medlem av styret i finansforetaket uten samtykke fra Finanstilsynet. Heller ikke daglig leder i morselskap i et finanskonsern kan være daglig leder i et datterforetak i konsernet uten Finanstilsynets samtykke. Overgangsbestemmelsene fastsatte at foretakene må oppfylle lovens krav innen ett år etter ikrafttredelsen. DNB (Bank ASA), SpareBank 1 Gruppen AS, Storebrand (Bank ASA), KLP (Bankholding AS), KLP (Banken) og Landkreditt (SA) har i 2016 fått tidsbegrenset samtykke fra Finanstilsynet til å fravike lovens hovedregel.

Filialisering av Nordea

Nordea-konsernet søkte i 2016 om tillatelse til å omdanne datterbankene i Norge til filial av den svenske morbanken Nordea Bank AB. Det ble samtidig søkt myndighetene i Finland og Danmark om omdannelse av Nordea-konsernets datterbanker til filialer i disse landene. Finanstilsynet forberedte saken for Finansdepartementet. I tilrådingen til departementet påpekte Finanstilsynet vesentlige økonomiske innvendinger mot at en systemviktig bank omdannes til filial, men fant det samtidig tvilsomt om EU-reglene åpner for å avslå søknaden om omdanning. På dette grunnlag anbefalte Finanstilsynet Finansdepartementet å innvilge søknaden på enkelte vilkår. Den 20. desember 2016 ga Finansdepartementet Nordea tillatelse. Omdanningen ble gjennomført den 2. januar 2017. Samme dag ble datterbankene i Finland og Danmark omdannet til filialer.

Regelverksutvikling

Krav til likviditet i CRR/CRD IV

EU's regelverk inneholder to kvantitative likviditetskrav: krav til likviditetsreserve (Liquidity Coverage Ratio – LCR) og krav til stabil finansiering (Net Stable Funding Ratio – NSFR). Minstekrav til LCR ble gjort gjeldende i EU fra 1. oktober 2015, med gradvis innfasing fram til 2018. EU-kommisjonen foreslår, som en del av endringene i CRR/CRD IV, å innføre minstekrav til NSFR på 100 prosent fra 2019.

Reglene om LCR er tatt inn i CRR/CRD IV-forskriften¹ med virkning fra 31. desember 2015. Systemviktige foretak skal fra 31. desember 2015 oppfylle likviditetsreservekravet med minst 100 prosent. For øvrige foretak er kravet til LCR på 100 prosent fullt faset inn fra 31. desember 2017.

Kravet til LCR skal oppfylles for alle valutaer samlet. Finanstilsynet foreslo i september 2016 innføring av generelle krav til likviditetsreserve i signifikante valutaer tilsvarende det nivået som gjelder for alle valutaer samlet sett, med unntak for norske kroner for foretak som har euro og/eller amerikanske dollar som signifikant valuta. For slike foretak foreslår Finanstilsynet at det innføres et LCR-krav i norske kroner på 50 prosent. Finansdepartementet har sendt forslaget på høring med frist 31. januar 2017.

Utvikling i Baselkomiteen og endringsforslag fra EU-kommisjonen

Basel III kom i 2010 som et svar på den internasjonale finanskrisen. De nye standardene inneholdt blant annet skjerpede krav til ansvarlig kapital, innføring av kapitalbuffer og likviditetskrav. Baselkomiteen har siden kommet med flere enkeltstandarder, blant annet en standard for store engasjementer, TLAC (krav til tapsabsorberende kapital), offentliggjøring (pilar 3) og ny standard for markedsrisiko. Utestående standarder for å ferdigstille Basel III er ny standardmetode for kredittrisiko, standard for bruk av IRB-metode, et kapitalgulv («output floor») og operasjonell risiko. Disse er foreløpig ikke vedtatt.

EU-kommisjonen publiserte 23. november 2016 forslag til endringer i CRR og CRD IV. Endringsforslagene kommer delvis som resultat av hjemler til revisjon gitt i CRR og CRD IV, dels inkludering av elementer fra Basel III (f.eks. krav til langsiktig finansiering og uvektet kapitalandel) og inkludering av øvrige vedtatte standarder fra Baselkomiteen. I tillegg er deler av krisehåndteringsregelverket (BRRD) foreslått endret. Endringsforslagene er nå til behandling i EU. Det er ventet at endringene tidligst trer i kraft i 2019.

¹ Utfyllende regler er gitt i forskrift om beregning av likvide eiendeler, utbetalinger og innbetalinger i LCR.

Uvektet kapitalandel

Både Baselkomiteen og EU legger opp til å innføre et minstekrav til uvektet kapitalandel fra 1. januar 2018. Kravet skal være et supplement til kapitaldekning beregnet av risikovektet balanse. EBA sendte i august 2016 en rapport til EU-kommisjonen med anbefaling om å innføre et minimumskrav til uvektet kjernekapitalandel på tre prosent for alle kredittinstitusjoner fra 1. januar 2018. EU-kommisjonen oversendte 23. november 2016 forslag om innføring av krav til uvektet kjernekapitalandel på tre prosent fra 1. januar 2018, i tråd med EBAs forslag. For globalt systemviktige banker vurderer Baselkomiteen høyere krav til uvektet kjernekapitalandel.

Finansdepartementet ba i brev av 9. desember 2015 Finanstilsynet om å utarbeide forslag til høringsnotat og forskriftsregler om uvektet kapitalandel. I utkast til høringsnotat, som ble oversendt i april 2016, ble det foreslått et minstekrav på seks prosent for banker, finansieringsforetak og verdipapirforetak og tre prosent for kredittforetak. Finansdepartementet sendte forslaget på høring 12. april med høringsfrist 5. august 2016. Finansdepartementet fastsatte 20. desember 2016 krav til uvektet kjernekapitaldekning som skal oppfylles fra 30. juni 2017. Minstekravet til uvektet kjernekapitaldekning er fastsatt til tre prosent. Alle banker skal i tillegg ha en uvektet kjernekapitalbuffer på minst to prosent. Systemviktige banker skal utover dette ha en uvektet kjernekapitaldekningsbuffer på minst én prosent.

Boliglånsforskriften

Finanstilsynet ga i september 2016, på oppdrag fra Finansdepartementet, en vurdering av behovet for videreføring, eventuelt endring av boliglånsforskriften. Finanstilsynet foreslo, ut fra risikoen for finansiell ustabilitet, endringer i forskriften med utgangspunkt i at det bør oppnås en klar, men ikke dramatisk, innstramming av utlånspraksis.

Tilsynet foreslo følgende innstramminger:

- Bankenes adgang til å fravike forskriftens krav til betjeningsevne, belåningsgrad og avdragsbetaling fjernes.
- Gjeldende krav til kundens betjeningsevne suppleres med en bestemmelse om at kundens samlede lån ikke skal utgjøre mer enn fem ganger brutto årsinntekt.
- Maksimal belåningsgrad for rammelån reduseres fra 70 prosent til 60 prosent.
- Krav om avdragsbetaling på nedbetalingslån skal gjelde for alle lån med belåningsgrad over 60 prosent, mot 70 prosent i gjeldende forskrift.

Etter høring av forslaget, fastsatte Finansdepartementet ny boliglånsforskrift 14. desember 2016. Forskriften gjelder fra 1. januar 2017 til 30. juni 2018.

Flere av Finanstilsynets forslag ble gjennomført. Imidlertid ble bankenes adgang til å fravike forskriftens krav beholdt på 10 prosent av samlede utlån hvert kvartal. For lån med pant i bolig i Oslo kommune ble adgangen til å fravike forskriftens krav satt til inntil 8 prosent eller inntil 10 millioner kroner hvert kvartal, dersom dette er et høyere beløp enn 8 prosent av samlede utlån i Oslo kommune. Det ble i tillegg innført krav om at nedbetalingslån med pant i sekundærbolig i Oslo kommune ikke skal overstige 60 prosent av verdien av boligen.

Nibor

Ny lov om fastsettelse av referanserenter trådte i kraft 1. januar 2016. Etter loven skal fastsettelsen av allment brukte referanserenter som Nibor organiseres forsvarlig. Administrator (den som er ansvarlig for fastsettelsen av referanserenten) og organisering av fastsettelsen skal godkjennes av Finansdepartementet. Finanstilsynet skal føre tilsyn med administrator og dennes virksomhet. På oppdrag fra Finansdepartementet utarbeidet Finanstilsynet et forslag til en forskrift som utfyller referanserenteloven, basert på EU-forordningen som forventes inntatt i EØS-avtalen (Benchmarking-forordningen). Forskriften trådte i kraft 16. november 2016.

Krisehåndtering

EUs krisehåndteringsdirektiv trådte i kraft 1. januar 2015. Det følger av direktivet at alle banker skal utarbeide kriseberedskapsplaner med konkrete og gjennomførbare tiltak for håndtering av finansielle krisesituasjoner. Planene skal vurderes av nasjonale tilsynsmyndigheter. Nasjonale krisehåndteringsmyndigheter skal utarbeide krisetiltaksplaner for finansforetak med hovedsete i hjemlandet.

Foretakene skal ha et minimumsnivå på ansvarlig kapital og kvalifiserende gjeld (Minimum Requirement for Own Funds and Eligible Liabilities, MREL) som kan nedskrives eller konverteres til egenkapital (være gjenstand for «bail-in») når en bank er i krise. Innskudd som dekkes av innskuddsgarantiordninger, skal normalt skjermes mot tap. Enkelte andre typer forpliktelser er unntatt fra «bail-in».

Banklovkommissjonen la 26. oktober 2016 fram forslag til lovregler som gjennomfører krisehåndteringsdirektivet i norsk rett. Utredningen inneholder også forslag til gjennomføring av endringer i EUs innskuddsgarantidirektiv.

Banklovkommissjonen legger til grunn at krisehåndteringsdirektivets regler om soliditetssvikt og myndighetsstyrt administrasjon av banker i det vesentlige er i samsvar med reglene i finansforetaksloven. Det vesentlig nye er krav til kriseberedskaps-, og krisetiltaksplaner, regler om nedskrivning eller konvertering til egenkapital av ansvarlig kapital og kvalifiserende gjeld («bail-in»). I tillegg kommer krav til et nasjonalt krisefond. Det foreslås at Finansdepartementet utpekes som krisehåndteringsmyndighet.

Finansdepartementet sendte i oktober 2016 Banklovkommissjonens forslag på høring med frist 9. januar 2017.

Rapport fra tilsynsområdene

Tilsyn med IKT og systemer for betalingstjenester

Utviklingstrekk

Det ble rapportert færre alvorlige hendelser i sentral infrastruktur i 2016 sammenlignet med tidligere år. Det ble imidlertid rapportert flere mindre alvorlige hendelser i deler av betalingsinfrastrukturen og betalingstjenestene. Teleoperatørens betydning for tilgjengeligheten i betalingssystemene øker. Nye mobilbetalingstjenester erstatter kontant- og kortbetalinger, men har ikke de samme reserveløsningene som betalingsterminalene og kan være sårbare for avbrudd.

Det var en økning i nettbanksvindel i 2016. Avansert phishing¹ er fortsatt hovedinngangsporten. Ulike former for målrettet phishing er også inngangsporten til såkalt direktørsvindel, (CEO-svindel)² som mange av bankenes bedriftskunder ble utsatt for i 2016. Tap på betalingskort fortsatte å øke i 2016 og spesielt tap ved bruk av betalingskort ved handel på Internett.

Hendelsesrapportering

Det ble rapportert 131 hendelser til Finanstilsynet i 2016, som er omtrent det samme som året før. Finansdepartementet ble varslet ved én anledning. Det har vært flere hendelser knyttet til bankenes elektroniske overvåkingsystemer mot hvitvasking og terrorfinansiering. Inkassoselskap ble underlagt krav om hendelsesrapportering i desember 2015, og Finanstilsynet mottok i 2016 tre rapporter fra inkassoforetak.

Tilsyn med IKT og betalingstjenester

Det ble gjennomført 24 stedlige tilsyn med IKT og betalingstjenester i 2016. Tilsynene dekket blant annet test av katastrofeløsning, utkontraktering, Anti Money Laundering (AML)-overvåking, telefonlogging og tilgangsstyring.

Tre av tilsynene gjaldt etterlevelse av bankenes krav til datasystemer for rapportering til Bankenes sikringsfond. Resultatet er fortsatt ikke tilfredsstillende for alle bankene.

Utkontraktering

Finanstilsynet mottok 27 meldinger om utkontraktering av IKT-virksomhet i 2016. En del av disse gjaldt utkontraktering til globale aktører som Microsoft, Google og Facebook. Finanstilsynet har påpekt at foretakene må ha avtaler som sikrer at de selv og Finanstilsynet har den innsynsretten som kreves etter IKT-forskriften.

System for betalingstjenester

Finanstilsynet fikk 20 meldinger i 2016 fra foretak under tilsyn om endrede eller nye betalingstjenester. De fleste gjaldt mobilbaserte løsninger. Bruken av mobilbaserte betalinger øker og brukes nå til betalinger mellom enkeltpersoner, betaling av fakturaer og betaling på brukersteder (POS). For bruk av mobile betalingsløsninger i butikkene har de enkelte mobilapplikasjonstilbydere lansert egne mottaksløsninger. Finanstilsynet har observert at dagligvarebransjen har gått sammen for å utarbeide en standardisert mottaksløsning for både betalingskort og mobilbetalingsløsning.

Finanstilsynet har avdekket flere svakheter i bankenes etterlevelse av retningslinjer for sikkerhet i internettbetalinger i 2016, eksempelvis manglende funksjonalitet for kortholder til å kunne sperre kortet for bruk på Internett.

Risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS)

I *Risiko- og sårbarhetsanalysen (ROS)* trekker Finanstilsynet fram funn og observasjoner fra tilsynsvirksomheten. I tillegg legges resultatene fra en spørreundersøkelse og intervjuer med foretakene til grunn for beskrivelsen av foretakenes egne vurderinger. *ROS-analysen* ble presentert på en pressekonferanse i april. Sammen med Norges Bank arrangerte Finanstilsynet et seminar i mai der *ROS-analysen* og Norges Banks rapport *Finansiell infrastruktur 2016* ble presentert.

Forvaltning og regelverk

Forskrift om formidlingsgebyr i kortordninger mv. trådte i kraft 1. september 2016. Finanstilsynet startet arbeidet med å utarbeide forslag til regler som skal gjennomføre EUs reviderte betalingstjenestedirektiv (PSD2) i norsk regelverk i 2016.

Finanstilsynet publiserte en ny veiledning for etterlevelse av IKT-forskriften i eiendomsmeglingsforetak i april 2016.

¹ Å gi seg ut for å være en annen og be en person om opplysninger, som personen så gir fra seg i tillit til den forventede/originale avsenderen.

² CEO-svindel: En person utgir seg for å være en ansatt i høy stilling i selskapet, med formål å lure en økonomiansvarlig i selskapet til å utbetale til andre kontoer enn normalt.

Beredskapsarbeid

Finanstilsynet har ledelse og sekretariat for Beredkapsutvalget for finansiell infrastruktur (BFI). Det ble gjennomført tre møter og to beredkapsøvelser i BFI i 2016. Finanstilsynet deltok i en øvelse i regi av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. Tema var et tverrsektorielt cyberangrep, der foretak i finanssektoren ble angrepet.

Finanstilsynet har i samarbeid med Norges Bank foreslått forskriftsbestemmelser om bankenes ansvar for å sikre beredskap for kontantdistribusjon.

Rapport fra tilsynsområdene

Forsikring og pensjon

Forsikringsforetak og pensjonsforetak er sentrale aktører i finansmarkedene gjennom sine betydelige plasseringer av kapital til forvaltning. Utviklingen i markedene har dermed stor innvirkning på institusjonenes resultater. Regulering av og tilsyn med forsikrings- og pensjonssektoren er viktig for å sikre kundenes rettigheter knyttet til kontraktene, og for å skape allmenn tillit til forsikringsmarkedet. Tilsynsvirksomheten skal bidra til at institusjonene er solide og risikobeviste, og at de har god styring og kontroll.

Utviklingstrekk

En stor andel av forvaltningskapitalen til livs- forsikringsforetak og pensjonskasser er plassert i verdipapirmarkedene. Utviklingen i disse markedene har derfor stor betydning for foretakenes resultater og soliditet. Til tross for en økende andel innskuddspensjon, har pensjonsinnretningene fremdeles en overvekt av forpliktelsene knyttet til kontrakter med årlig rentegaranti, og et vedvarende lavt rentenivå vil således representere en stor utfordring.

Globale statsobligasjonsrenter nådde historisk lave verdier etter ytterligere fall gjennom første halvår 2016. I begynnelsen av juli ble fallet imidlertid avløst av en renteoppgang. Renteoppgangen fortsatte i fjerde kvartal, mye drevet av en kraftig økning i amerikanske renter i etterkant av det amerikanske presidentvalget. Økningen i amerikanske renter har smittet over på norske og andre lands rentemarkeder. Globale aksjemarkeder steg med om lag 5 prosent i tredje kvartal, og fortsatte å stige i fjerde kvartal. For hele 2016 under ett har norske og internasjonale aksjemarkeder steget, og det samme gjelder norske og amerikanske statsobligasjonsrenter. Dette bidro til sterkere resultater for pensjonsinnretningene i 2016 enn i 2015.

Tilsyn og overvåking

Overvåking og analyser

Overvåking og analyser av utviklingen i økonomi og markeder danner bakgrunn for Finanstilsynets vurdering av den generelle tilstanden i finanssektoren og for tilsynet med enkeltforetak.

Finanstilsynet utarbeider kvartalsvise rapporter som viser lønnsomhet og balansesammensetning i livsforsikringsforetak og skadeforsikringsforetak, mens rapporter for pensjonskasser utarbeides halvårlig. Pressemeldinger hvert kvartal oppsummerer disse analysene, som også publiseres i *Resultatrapport for finansforetak* på Finanstilsynets nettsted. Samlede vurderinger av tilstanden i finanssektoren og ulike risikoer for norske finansforetak ble publisert våren 2016 i rapporten *Finansielt utsyn* og høsten 2016 i rapporten *Finansielle utviklingstrekk*.

Rapportering

Foretakenes innrapportering er et viktig grunnlag for analyser og stedlig tilsyn. Solvens II ble innført for forsikringsforetakene 1. januar 2016. Med et nytt regelverk følger også en ny rapportering. I tillegg til Finanstilsynets bruk av data fra Solvens II-rapporteringen til tilsyn og analyser, sendes dataene til den europeiske tilsynsmyndigheten for forsikring og tjenestepensjon (EIOPA). Det har vært et omfattende arbeid med inn-samling, revisjon og tilrettelegging av data i 2016, og dette arbeidet vil fortsette i årene framover. Solvens II gjelder ikke for pensjonskasser. Pensjonskassene har imidlertid siden 2012 rapportert stresstester basert på verddivurderingsprinsippene i Solvens II, og den halvårlige rapporteringen av disse stresstestene videreføres.

Soliditet og lønnsomhet i norske forsikringsforetak og pensjonskasser

Renteinntekter utgjør en vesentlig del av livsforsikringsforetakenes samlede finansinntekter og har tradisjonelt vært en relativt stabil inntektskilde. Dagens lave rentenivå gjør det imidlertid vanskelig for foretakene å oppnå avkastning utover den garanterte minsteavkastningen. Selv om andelen innskuddspensjon med investeringsvalg er sterkt økende, består fremdeles hoveddelen av livsforsikringsforetakenes forpliktelser av kontrakter med en garantert årlig avkastning.

Foretakene har fremdeles en betydelig andel obligasjoner med forfall flere år fram i tid, og med høyere rente enn dagens markedsrente. Ved uendret markedsrente vil disse bli reinvestert til en lavere rente ved forfall, noe som vil bidra til å redusere renteinntektene også framover. I 2016 var livsforsikringsforetakenes urealiserte gevinster noe lavere enn i samme periode året før. Livsforsikringsforetakene hadde samlet sett et realisert tap på finansielle eiendeler i 2015 og en realisert gevinst i 2016.

Solvens II har medført betydelige endringer for forsikringsforetakene, både soliditets- og systemmessig. Utfordringene er særlig store for livsforsikringsforetakene, fordi til forskjell fra tidligere solvensregelverk skal både eiendeler og forpliktelser verdsettes til virkelig verdi. Med dagens lave rentenivå innebærer det en til dels betydelig økning i verdien av forpliktelsene sammenlignet med det gamle regelverket. Gjennom oppbygging av buffere, kostnadsreduksjoner og tilpasninger av risikoen har livsforsikringsforetakene samlet sett styrket soliditeten slik at de oppfyller det nye solvenskapitalkravet selv uten anvendelse av overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger.

Pensjonskassene har høyere aksjeandel enn livsforsikringsforetakene. Over tid har dette resultert i større svingninger i avkastningen. I årene 2012 til 2014 bidro oppgangen i aksjemarkedene til betydelig høyere avkastning i pensjonskassene enn i 2011, da markedsutviklingen var negativ og avkastningen lav. Som følge av oppgang i aksjemarkedene i 2016, har den verdjusterte avkastningen økt og er høyere enn i samme periode året før.

Skadeforsikringsforetakene hadde et sterkere resultat i 2016 enn i 2015, hovedsakelig som følge av bedret finansavkastning. Lønnsomheten, målt ved combined ratio, var om lag på samme nivå i 2016 som året før. Samlet sett er soliditeten i skadeforsikringsforetakene god, og innføringen av Solvens II har i liten grad medført soliditetsmessige utfordringer.

Fakta:

Ved utgangen av 2016 hadde 13 livsforsikringsforetak, 59 skadeforsikringsforetak (inkludert 15 brannkasser) og 6 sjøtrygdslag konsesjon til å drive virksomhet i Norge. I tillegg var det 13 filialer av norske forsikringsforetak i utlandet¹ og 29 filialer av utenlandske forsikringsforetak i Norge. 107 forsikringsformidlingsforetak² var registrert i Finanstilsynets konsesjonsregister per utgangen av 2016. 48 private pensjonskasser og 39 kommunale pensjonskasser hadde konsesjon ved utgangen av året.

Stedlig tilsyn

Det ble gjennomført fire stedlige tilsyn i livsforsikringsforetak i 2016. Hovedtemaet i tre av tilsynene var beregning og validering av forsikringstekniske avsetninger og kapitalkravene i Solvens II. I disse tilsynene dekkes blant annet modeller og sentrale forutsetninger i foretakenes solvensberegninger som er viktig for å sikre kvaliteten i beregningene.

I 2016 ble det gjennomført stedlige tilsyn i to pensjonskasser. Begge pensjonskassene ble valgt ut på bakgrunn av svak finansiell stilling. Pensjonskassenes styrings- og kontrollsystemer ble også dekket.

Det ble gjennomført stedlig tilsyn i seks skadeforsikringsforetak. Tilsynene var rettet mot styring og kontroll, og omfattet særlig forberedelse til det nye Solvens II-regelverket. I tillegg ble det gjennomført to gruppetilsyn som også gjelder skade- og livsforsikringsforetak. Temaet her var overordnet styring og kontroll, samt overholdelse av separasjonsprinsippet.

Det ble gjennomført stedlig tilsyn i tre forsikringsformidlingsforetak. Finanstilsynet har tatt opp soliditet, utvelgelse av forsikringsgivere og etterlevelse av informasjonsplikt om provisjon, garantiordninger og kundens klageadgang.

Endelige rapporter fra de nevnte tilsynene vil foreligge i 2017.

¹ I EØS-området.

² Tallene for forsikringsformidlingsforetak inkluderer ikke agentvirksomhet for forsikringsforetak som fører egne agentregistre. Dette gjelder norske forsikringsforetak og norske filialer av utenlandske forsikringsforetak.

Regnskapsmøter

Finanstilsynet har halvårlige møter med ledelsen i de største forsikringsforetakene. Formålet med møtene er foretakenes presentasjon av resultatutviklingen og utviklingen i sentrale risikoforhold. Det orienteres også om sentrale utviklingstrekk i markedene, og om organisasjonsmessige og strategiske forhold.

Tilsynssamarbeid

Tilsyn med forsikringskonsern som opererer i flere land gjennom datterselskaper eller store filialer, koordineres gjennom tilsynskolleger der de berørte landenes tilsynsmyndigheter er representert. Finanstilsynet leder tilsynskollegiene for Gjensidige Forsikring ASA og Storebrand ASA, og arrangerte møter i henholdsvis april og oktober 2016.

Videre deltar Finanstilsynet i tilsynskolleger for følgende forsikringskonsern med virksomhet i Norge: Danica Pensjonsforsikring, Tryg A/S og Alpha Forsikring A/S, Danmark og If og Nordea Life and Pensions, Sverige samt Help Forsikring (Arag), Tyskland.

Utenlandske foretak under administrasjon

Finanstilsynet har fulgt situasjonen for norske kunder av utenlandske forsikringsforetak som i 2016 ble satt under administrasjon.

Enterprise Insurance Company PLC, et forsikringsforetak hjemmehørende på Gibraltar og under tilsyn av The Financial Services Commission of Gibraltar, fikk oppnevnt et avviklingsstyre 26. oktober 2016 da foretaket ble erklært insolvent. Foretaket har drevet grensekryssende forsikringsvirksomhet fra Gibraltar inn til Norge, og er dermed ikke medlem i den norske garantiordningen for skadeforsikring.

Gable Insurance AG, et forsikringsforetak hjemmehørende i Liechtenstein og under tilsyn av Financial Market Authority Liechtenstein, ble satt under administrasjon 10. oktober 2016. Administrasjonen av foretaket er overtatt av PricewaterhouseCoopers AG. Gable har drevet grensekryssende forsikringsvirksomhet fra Liechtenstein inn til Norge, og er i likhet med Enterprise ikke medlem i den norske garantiordningen for skadeforsikring.

Forvaltning

Konsesjonssaker

Finanstilsynet ga i juni 2016 tillatelse til at Gjensidige-konsernet avviker Gjensidige Pensjon og Sparing Holding AS og Gjensidige Bank Holding AS på visse vilkår.

Watercircles Forsikring ASA startet opp virksomhet som skadeforsikringsforetak i oktober 2016 etter å ha fått tillatelse til etablering i august 2015.

I september 2015 ble Garantiforsikring AS gitt tillatelse til å drive kredittforsikringsvirksomhet. Foretaket søkte om utsettelse til å ta i bruk konsesjonen frem til september 2017. Etter tilrådning fra Finanstilsynet, avslo Finansdepartementet søknaden, men ga foretaket frist ut 2016 med å ta i bruk konsesjonen. Konsesjonen ble ikke tatt i bruk.

Finanstilsynet ga tillatelse til sammenslåing av Andebu kommunale pensjonskasse, Stokke kommunale pensjonskasse og Sandefjord kommunale pensjonskasse med virkning fra 1. januar 2017. Bakgrunnen for sammenslåingen var sammenslåingen av de tre kommunene Andebu, Stokke og Sandefjord. Den sammenslåtte pensjonskassen skal hete Sandefjord kommunale pensjonskasse.

Sjøtrygdslagene Lofoten Fartøyassuransforening Gjensidige og Bø Gjensidige Båtforsikringsforening Havbrott ble fusjonert med sjøforsikringsforetaket Nordlys Forsikring Gjensidige med virkning fra 1. januar 2016. Ved utgangen av 2016 er det seks foretak som har konsesjon som sjøtrygdslag.

Klagenemnd for forsikringsmegling

Finanstilsynet er sekretariat for Klagenemnda for forsikringsmeglingsvirksomhet og gjenforsikringsmeglingsvirksomhet. Klagenemnda behandler tvister som har oppstått mellom oppdragsgiver og megler. Det ble fremmet kun én klage i 2016, og denne er til behandling i nemnda.

Regelverksutvikling

Solvens II – Det europeiske soliditetsregelverket for forsikringsforetak

Det nye europeiske soliditetsregelverket for forsikringsforetak, Solvens II, trådte i kraft 1. januar 2016. Regelverket omfatter nye krav til verdivurdering av forsikringstekniske avsetninger til virkelig verdi og nye risikosensitive kapitalkrav, nye krav til forsikringsforetakenes system for risikostyring og internkontroll, samt nye krav til rapportering til tilsynsmyndighetene og offentliggjøring av informasjon. Regelverket er gjennomført i Norge i finansforetaksloven, Solvens II-forskriften og forskrift om utfyllende regler til Solvens II-forskriften. I tillegg er det fastsatt tekniske standarder og anbefalinger i EU med mer detaljerte regler og presiseringer, som også gjelder i Norge.

De nye kravene til forsikringstekniske avsetninger og kapitalkrav har medført betydelige endringer i soliditetskravene. Kravene er skjerpet for livsforsikringsprodukter med garantert rente, spesielt fripolis. Dette skyldes dels at de forsikringstekniske avsetningene har økt som følge av at de nå verdivurderes ved bruk av markedsrente, og dels at solvenskapitalkravet nå skal omfatte markedsrisikoen knyttet til foretakets investeringer og forpliktelser. En overgangsordning for livsforsikringsforetakene innebærer imidlertid at økningen i forsikringstekniske avsetninger ved overgangen til nytt regelverk kan innføres gradvis over en periode på 16 år.

De norske forsikringsforetakene har rapportert stresstester basert på en forenklet versjon av Solvens II-regelverket siden 2008, og generelt har foretakene kunnet tilpasse seg slik at de oppfyller de nye kravene med tilstrekkelig margin. Ett livsforsikringsforetak oppfylte imidlertid ikke kravene, og hadde dispensasjon fra kravene i 2016.

Finanstilsynet gjennomførte tre stedlige tilsyn i 2016 med hovedvekt på foretakenes beregninger av forsikringstekniske avsetninger og kapitalkrav.

I mai 2016 leverte forsikringsforetakene sin første rapportering etter Solvens II-regelverket. Rapporteringskravene er omfattende og krevde betydelige ressurser både for foretakene og Finanstilsynet i 2016. Foretakene har i tillegg til den standardiserte rapporteringen, også levert en egen vurdering av risiko og solvens (ORSA). I mai 2017 vil foretakene for første gang offentliggjøre kvalitativ og kvantitativ informasjon etter kravene i Solvens II-regelverket.

Skattemessige konsekvenser av Solvens II

Gjennomføringen av Solvens II-regelverket har medført vesentlige endringer i hvordan forsikringsforetakene skal verdivurdere de forsikringstekniske avsetningene for solvensformål. Dette gjelder spesielt for skadeforsikringsvirksomhet, der bestemmelsene om sikkerhetsavsetninger er blitt opphevet. For mange skadeforsikringsforetak vil de samlede forsikringstekniske avsetningene under Solvens II-regelverket være betydelig lavere enn avsetningene som tidligere er benyttet for solvensformål og skatteformål. En eventuell endring som gjør at verdivurderingen for skatteformål blir mer lik verdivurderingen under Solvens II, vil kunne medføre en skattekostnad for disse foretakene. Dette vil igjen redusere foretakenes ansvarlige kapital. Det er for regnskapsåret 2016 ikke fastsatt endringer i skattelovens bestemmelser om fradrag for avsetninger til dekning av forsikringsforpliktelser. Problemstillingen er fortsatt til vurdering i Finansdepartementet.

Naturskadepool

Justis- og beredskapsdepartementet fastsatte 19. februar 2016 endringer i forskriften om instruks for Norsk naturskadepool. Forskriftsendringen har klargjort medlemsforetakenes forpliktelser overfor naturskadepoolen i en situasjon der foretaket avvikes på grunn av insolvens, noe som gir grunnlag for at skadeforsikringsforetakenes naturskadepool kan medregnes som ansvarlig kapital i kapitalgruppe 2 til dekning av kapitalkravene under Solvens II.

Endringsforskrift til forskrift om utfyllende regler til Solvens II-forskriften

Utfyllende bestemmelser til Solvens II er fastsatt i vedlegg til Solvens II-forskriften. Finanstilsynet sendte 7. november 2016 på høring et forslag til endringer i dette vedlegget. Endringene må gjøres på bakgrunn av endringer i EU-forordningen de norske reglene bygger på. Den største endringen gjelder særskilte regler for infrastrukturinvesteringer i beregningen av solvenskapitalkravet. I tillegg gjøres det endringer for å tilrettelegge for europeiske langsiktige investeringsfond (ELTIF) og eiendeler handlet på multilaterale handelsfasiliteter, samt utvidelse av omfanget av overgangsreglene for aksjer. Forskriftsendringen ble fastsatt 21. desember 2016.

Interne modeller

Solvens II åpner for at forsikringsforetak kan benytte egne modeller til å beregne solvenskapitalkravet. Dette krever tillatelse fra tilsynsmyndighetene. Finanstilsynet mottok i 2016 søknad fra tre foretak som ønsker å benytte slike modeller. Behandlingen av søknadene er ikke avsluttet.

Nytt kapitalkrav for pensjonskasser

På oppdrag fra Finansdepartementet har Finanstilsynet utarbeidet forslag til forskriftsregler om et nytt kapitalkrav for pensjonskasser. Dette ble oversendt Finansdepartementet 15. september 2016, og ble sendt på høring med høringsfrist 9. januar 2017. Det foreslåtte kapitalkravet tar utgangspunkt i Finanstilsynets stress-test I, og er en forenklet versjon av solvenskapitalkravet under Solvens II.

Arbeid med nytt tjenestepensjonsdirektiv for pensjonsforetak

EU-rådet vedtok i desember 2016 det reviderte tjenestepensjonsdirektivet, IORP II, som ble vedtatt av Europaparlamentet i november samme år. Direktivet omfatter nye og utvidede krav til styring og kontroll, offentliggjøring og rapportering (pilar II og III) av virksomheten, samt tiltak for å forenkle grensekryssende virksomhet. Medlemslandene har to års frist til å tilpasse sitt nasjonale regelverk. EIOPA la i mars 2016 fram sitt syn på framtidig oppfølging av solvens og soliditet for tjenestepensjonsforetak under IORP II (Opinion to EU Institutions on a Common Framework for Risk Assessment and Transparency for IORPs). EIOPA foreslo blant annet at det innføres harmonisert risikomåling og risikorapportering for tjenestepensjonsforetak.

Rapport fra tilsynsområdene

Verdipapiriområdet

Det overordnede målet for regulering av og tilsyn med verdipapirmarkedet er å bidra til pålitelig informasjon og en trygg, ordnet og effektiv handel med finansielle instrumenter, slik at verdipapirmarkedet kan fungere som kapitalkilde for næringslivet og som grunnlag for investeringsvirksomhet og sparing.

Tilsynet omfatter markedsplasser og oppgjørssystemer, verdipapirforetak, verdipapirfond og forvaltningsselskaper, forvaltere av alternative investeringsfond (AIF), noterte utstederes finansielle rapportering og kontroll med prospekter. Tilsynet inkluderer verdipapirinstitusjonenes finansielle stilling og drift, samt kontroll med at virksomhetsreglene og de generelle atferdsreglene blir fulgt.

Utviklingstrekk

Aksjemarkedet

Ved inngangen til året lå hovedindeksen på Oslo Børs på 600 poeng. Årets høyeste notering var 12. desember med 686 poeng. Dette er tidenes høyeste notering. Årets laveste notering var 515 poeng 11. februar 2016. Ved utgangen av 2016 var hovedindeksen på 679 poeng, en økning på 13,2 prosent for året.

Omsetningen på Oslo Børs falt i 2016 sammenlignet med de siste årene. I 2016 ble det omsatt aksjer på Oslo Børs for 1 002 milliarder kroner. Dette er en reduksjon på 10 prosent fra 2015, da det ble omsatt aksjer for 1 113

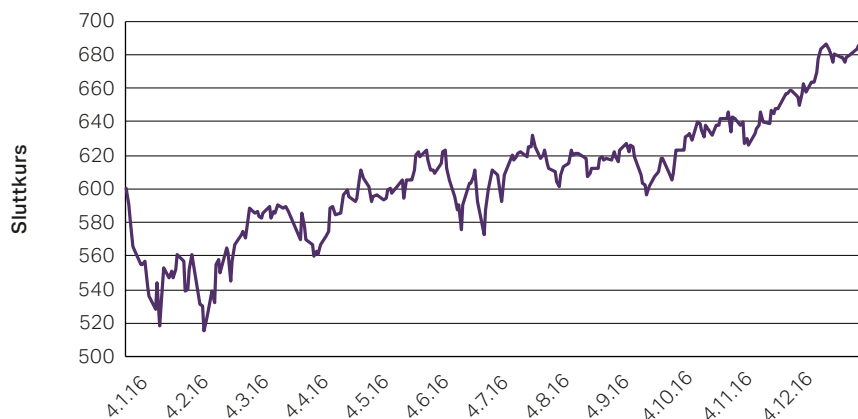
milliarder kroner. I gjennomsnitt ble det gjennomført 92 410 handler hver dag, noe som er ca. 10 000 færre handler enn i 2015, som da var det høyeste noensinne.

Oslo Børs' markedsandel av ordrebokomsetningen i aksjer som også handles på andre markedsplasser (aksjer som inngår i OBX-indeksen) var ca. 65,6 prosent, en reduksjon fra ca. 65,9 prosent i 2015¹.

I 2016 ble det innhentet 27,8 milliarder kroner i aksjekapital på Oslo Børs og Oslo Axess², og ca. 11,1 prosent av aksjekapitalen ble innhentet i forbindelse med nye noteringer. I alt ble åtte nye foretak notert på Oslo Børs/ Oslo Axess i 2016, en nedgang fra tolv foretak i 2015.

Figur 2: Kursutvikling for Oslo Børs' hovedindeks

Kilde: Thomson Reuters

¹ Kilde: Fidessa Fragmentation Index.

² Kilde: Oslo Børs

Obligasjonsmarkedet

Antallet nyutstedelser i det norske obligasjonsmarkedet¹ gikk opp i 2016 sammenlignet med 2015. I 2016 ble det utstedt obligasjoner for 314,5 milliarder kroner (eksklusive statsobligasjoner). Bank- og finansobligasjonene utgjorde 216,9 milliarder kroner, foretaksobligasjoner 162,9 milliarder kroner og obligasjoner utstedt av kommuner og fylkeskommuner utgjorde 34,7 milliarder kroner.

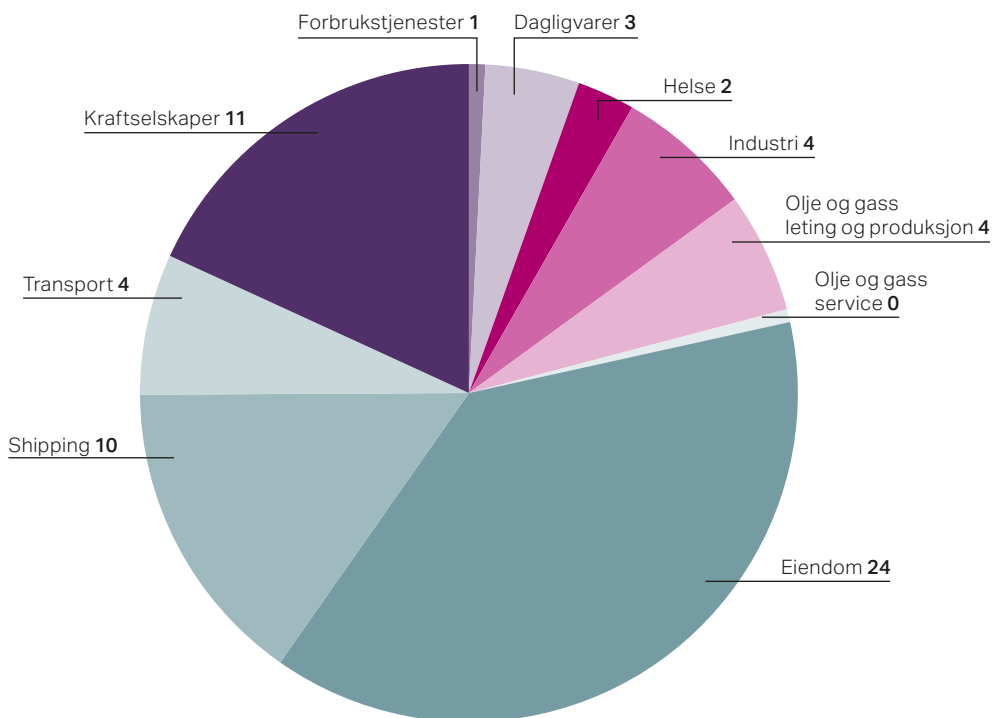
Totalt utestående volum i det norske obligasjonsmarkedet, inkludert statsobligasjoner, utgjorde 1 637 milliarder kroner ved utgangen av året. Av dette var 774,6 milliarder kroner utstedt av bank og finans, 470,1 milliarder kroner av statlig sektor (inkludert statsobligasjoner og sertifikater) og 388 milliarder kroner av foretak². Se figur 3 for sektorfordeling av foretaksobligasjoner.

Norske obligasjoner er i hovedsak notert på Oslo Børs eller Nordic ABM. Utestående volum i noterte obligasjoner ved utgangen av året var 1 618,5 milliarder kroner. Dette fordelte seg på 222 milliarder kroner i foretaksobligasjoner og 592 milliarder kroner i andre obligasjoner på Oslo Børs (eksklusive statsobligasjoner), og 56 milliarder kroner i foretaksobligasjoner og 362 milliarder kroner i andre obligasjoner på Nordic ABM. I 2016 ble det omsatt obligasjoner for 3 833 milliarder kroner på Oslo Børs og 406 milliarder kroner på Nordic ABM. Handlene på Oslo Børs skjer i utgangspunktet bilateralt, og meldes så inn for offentliggjøring i børsens systemer³.

Noterte obligasjoner på Oslo Børs og Nordic ABM eies i det vesentligste av livsforsikringsforetak og private pensjonskasser, banker, utenlandske selskaper, verdipapirfond og kredittforetak.

Figur 3: Utstedt volum for foretaksobligasjoner i 2016, mrd. norske kroner totalt

Kilde: Stamdata.no

¹ Markedet er definert som ihendehaverobligasjoner med norsk identifikasjonskode (ISIN)

² Kilde: Stamdata

³ Kilde: Oslo Børs

Fondsmarkedet

Norske personkunder nettotegnet verdipapirfond for 4,8 milliarder kroner i 2016. Av dette ble 2,4 milliarder nettotegnet i aksjefond, minus 0,6 milliarder i kombinasjonsfond og 3,5 milliarder i rentefond. Nettotegningen i norske aksjefond var i 2016 på 7 milliarder kroner. Total nettotegning i fond forvaltet av norske fondsforvaltnings-selskaper, var i 2016 på 39,2 milliarder kroner, mens den i 2015 var 11,7 milliarder kroner. Total forvaltningskapital for norske forvaltningsselskaper var 981,6 milliarder kroner ved utgangen av 2016¹.

Regelverksutvikling på verdipapiriområdet

Regjeringen oppnevnte i 2015 et lovutvalg som har foreslått bestemmelser som skal gjennomføre nye EØS-regler på verdipapiriområdet og regler som erstatter eller endrer investeringstjenestedirektivet (MiFID), rapporteringsdirektivet og markedsmisbruksdirektivet. I tillegg har utvalget utredet ytterligere nasjonal regulering for å sikre forbrukerbeskyttelse for kunder i verdipapirforetak. Utvalget har også vurdert tilbudspliktsreglene og enkelte sider ved klagenemnd-behandling. Lovutvalget la i februar 2016 fram sin første delutredning. Utredningen fremmer forslag til endringer i verdipapirhandelloven for å gjennomføre endringer i rapporteringsdirektivet. Finansdepartementet har sendt utredningen på høring. I januar 2017 over-leverte verdipapirlovutvalget sin andre delrapport til Finansdepartementet. Rapporten inneholder forslag til endringer i verdipapirhandelloven, som skal bidra til mer transparente og velfungerende markeder samt til økt investorbekyttelse.

En arbeidsgruppe ledet av Finanstilsynet leverte i november 2016 på oppdrag fra Finansdepartementet et forslag til regler for gjennomføring av ventede EØS-regler som svarer til forordning om forbedring av verdipapir-oppgjør og om verdipapirregistre (CSD-forordningen). Arbeidsgruppen foreslo også regler som gir obligasjons-utstedere rett til å avtale innsyn i hvem som er obligasjons-eier. Finansdepartementet hadde i oppdraget bedt om at gjeldende norske rettsvernsregler og regler om innsyn i verdipapirregisterloven i størst mulig grad videreføres, noe arbeidsgruppens forslag tar hensyn til. Finans-departementet har sendt forslaget på høring.

Finanstilsynet utarbeidet i 2016 et høringsnotat med forslag til endringer i forskrift om årsregnskap for verdipapirforetak. Endringene gjør at alle foretak på verdipapiriområdet som er underlagt kapitalkrav, må følge forskriftens regler for regnskapsutarbeidelse, og må sende inn årsregnskapet til Finanstilsynet innen 90 dager etter utløpet av regnskapsåret.

¹ Kilde: Verdipapirfondenes forening

Rapport fra tilsynsområdene

Verdipapirforetak

Tilsyn og overvåking

Finanstilsynet fører tilsyn med at foretakene overholder kravene til god forretningsskikk slik at investorbeskyttelsen i verdipapirmarkedet holder et høyt nivå, og at markedets integritet blir ivaretatt. Tilsynet med verdipapirforetakene skal også bidra til at foretakene har et bevisst forhold til risiko.

Finanstilsynet gjennomførte i 2016 sju stedlige tilsyn i norske verdipapirforetak og ett stedlig tilsyn i en norsk filial av et utenlandsk verdipapirforetak. Det ble også gjennomført to tilsyn spesielt rettet mot verdipapirforetakets IKT-løsninger.

Foretakenes investorbeskyttelse og etterlevelse av bestemmelsene om god forretningsskikk var i 2016, som i foregående år, et sentralt tema på de stedlige tilsynene. Finanstilsynet har fulgt opp foretakenes investeringsrådgivning, blant annet om anbefalte investerings-tjenester og finansielle instrumenter var egnet for kundene. Tilsynet undersøkte også om foretakene hadde gitt kundene balansert, korrekt og forståelig informasjon om risiko og kostnader.

Finanstilsynet har også fulgt opp verdipapirforetakenes kontrollfunksjon, særlig oppbygging og organisering for å begrense interessekonflikter.

Erfaringer fra de senere tilsynene (foruten CFD-tilsynene, som beskrevet under) viser at det er svikt i foretakets kundekontroll og hvitvaskingsarbeid, svikt i foretakets compliance-arbeid (intern kontroll) og svikt i styrets og ledelsens kontroll med virksomheten.

Tematilsyn om CFD-markedet

«Contract For Difference» (CFD) er en avtale om å utveksle forskjellen i verdien på et underliggende finansielt instrument mellom tidspunktene kontrakten ble åpnet og lukket. Slike instrumenter kan for eksempel være en indeks, råvare eller valuta. CFD er et finansielt instrument hvor det tilbys høy belåningsgrad (gearing), noe som gjør posisjonene risikable. Finanstilsynet gjennomførte i 2015 og 2016 tilsyn med åtte verdipapirforetak med hovedvirksomhet innen CFD.

Fakta

Ved utgangen av 2016 var det 126 verdipapirforetak i Norge, hvorav 25 foretak også hadde konsesjon som bank, og 19 var filialer av utenlandske verdipapirforetak.

For to av disse vedtok Finanstilsynet i 2016 å tilbakekalle foretakets tillatelser. Ett av foretakene har påklaget vedtaket om tilbakekall, og klagen er oversendt Finansdepartementet. For et tredje foretak ble det sendt varsel om tilbakekall i 2016. Tilbakekall av dette foretakets tillatelser ble vedtatt i januar 2017. Et fjerde foretak leverte tilbake tillatelsene i 2016 etter å ha mottatt varsel om tilbakekall. Finanstilsynets vedtak (og varsel) var i disse fire tilfellene begrunnet i alvorlige og systematiske brudd på verdipapirhandellovens krav til god forretningsskikk ved at foretakene har vært pådrivere for kunders kortsiktige og tapsbringende CFD-handel. I skjerpene retning avdekket Finanstilsynet i alle disse foretakene en stor grad av mangelfull kundetesting, villedende markedsføring, mangelfulle opplysninger om kostnader og risiko, og mangelfull internkontroll.

Den europeiske verdipapir- og markedstilsynsmyndigheten (ESMA) har publisert flere advarsler knyttet til CFD-er, og publiserte også i 2016 en advarsel rettet mot handel i CFD-er, binære opsjoner og andre produkter. ESMA framhever i advarselen at dette er spekulative og kompliserte produkter, hvor investor ofte ikke fullt ut forstår den risikoen som er forbundet med dem. Finanstilsynet gjenga denne advarselen på nettstedet sitt.

Markedsadvarsler

Finanstilsynet publiserte seks advarsler knyttet til utenlandske foretak som yter investeringstjenester i Norge uten tillatelse. I tillegg publiserte Finanstilsynet 434 advarsler fra utenlandske tilsynsmyndigheter knyttet til foretak som yter investeringstjenester i EU/EØS uten tillatelse. På tilsynets nettsted er det også informasjon om investeringsbedragerier og råd om hvordan investorer kan beskytte seg mot bedrageriene. Finanstilsynets markedsadvarsler er også tilgjengelige på Finansportalen.no.

Overvåking av foretakenes økonomiske utvikling

Gjennom den periodiske rapporteringen overvåker Finanstilsynet utviklingen i verdipapirforetakenes lønnsomhet og soliditet. Rapporteringen gir også et bilde av eventuelle trender i inntektsfordelingen og hvilken risiko som er knyttet til virksomheten.

Finanstilsynet publiserer hvert halvår pressemeldinger basert på verdipapirforetakenes innsendte halvårsoppgaver der trekk ved foretakenes virksomhet blir presentert og kommentert. I 2016 utgjorde driftsinntektene i verdipapirforetakene som ikke er integrert i banker, to prosent mindre enn året før. Driftsresultatet var derimot 8 prosent høyere. Som i de fleste tidligere år, var corporate finance-virksomhet verdipapirforetakenes største inntektskilde i 2016. Deretter fulgte inntekter fra investeringsrådgivningsvirksomhet som den nest største inntektskilden, og deretter inntekter fra annenhåndsomsetning av aksjer og obligasjoner.

Finanstilsynet registrerte og avdekket at totalt ni foretak overtrådte kapitalkravene i 2016. De berørte foretakene ble fulgt opp, og varsel om mulig tilbakekall av tillatelser som følge av utilstrekkelig kapitaldekning, ble sendt til flere av foretakene. Overtredelsene ble hovedsakelig rettet opp ved kontantemisjoner eller tilpasninger i konsernstruktur. Ved utgangen av 2016 var fem foretak pålagt månedlig kapitaldekningsrapportering på grunn av lav kapitaldekning, negativ resultatutvikling og/eller der det har vært grunn til en nærmere oppfølging av riktigheten av rapporteringen.

Finanstilsynet registrerte og avdekket at totalt 13 foretak hadde brudd på regelverket om store engasjementer i 2016. De berørte foretakene ble fulgt opp tett, og flere av foretakene ble tilskrevet for å bringe store engasjementer i samsvar med regelverket. I samtlige tilfeller ble engasjementene brakt i samsvar med regelverket.

Forvaltning

Konsesjonssaker

Fire nye verdipapirforetak (Gjensidige Bank ASA, Credeva Corporate Finance AS, Carn Capital AS og Verdipapirsevice AS) fikk tillatelse til å yte investerings-tjenester i 2016. I tillegg etablerte Pareto AB filial i Norge. Seks verdipapirforetak (Midcoast Capital AS, Jool Markets AS, Alpha Spar AS, Clarkson Platou Project Sales, Kraft Finans AS og Multi Markets AS) fikk utvidet sin opprinnelige tillatelse med flere investerings- og tilleggstjenester.

Egnethetsvurderinger

I 2016 gjennomførte Finanstilsynet 184 egnethetsvurderinger av styremedlemmer og ledere av verdipapirforetak. Tilsynet vurderer kvalifikasjoner, yrkeserfaring og tidligere atferd. Vurderingene blir gjort i forbindelse med konsesjonssaker og ved endringer i ledelsen og styret. De fleste av sakene der en leder ikke ble ansett som egnet, gjaldt mangel på relevant erfaring. Foretakene innrettet seg etter Finanstilsynets vurderinger.

Rapport fra tilsynsområdene

Fond og kollektive investeringer

Tilsyn og overvåking

Forvaltningsselskaper for verdipapirfond

Verdipapirfond er et regulert spareprodukt med høy grad av investorbeskyttelse gjennom lovgivningen. Tilsynet på dette området er i stor grad innrettet for å se til at forbrukernes interesser ivaretas, slik at verdipapirfond kan egne seg som spareprodukt for ikke-profesjonelle investorer.

Nettotegning i norske forvaltningsselskapers verdipapirfond økte fra 11,7 milliarder kroner i 2015 til 39,2 milliarder kroner i 2016. Av dette sto obligasjonsfond for 27,0 milliarder kroner og aksjefond for 13,4 milliarder kroner. Den totale nettotegningen, kombinert med netto kursstigning i løpet av året, gjorde at den totale forvaltningskapitalen i norske verdipapirfond utgjorde 981,6 milliarder kroner ved utgangen av året.

Forvaltningsselskapenes økonomiske utvikling og etterlevelse av kapitaldekningsregelverket overvåkes gjennom halvårsoppgaven og kapitaldekningsoppgavene. Det ble registrert brudd på kravene til ansvarlig kapital hos ett forvaltningsselskap. Samlet sett har selskapene en fortsatt god lønnsomhet.

Forvaltningsselskapene har plikt til å rapportere mulige brudd på investeringsbegrensningene som følger av verdipapirfondlovgivningen og fondenes vedtekter. Depotmottaker har på sin side plikt til å informere Finanstilsynet om avdekkede brudd hvert kvartal. Omfanget av rapporterte brudd var i 2016 på linje med tidligere år. Rapportering fra depotmottaker er et viktig supplement til forvaltningsselskapenes egne rapporteringer. Finanstilsynet utarbeidet i 2016 nye rutiner for kontroll og oppfølging av rapporteringene.

Det ble ikke gjennomført ordinært stedlig tilsyn med forvaltningsselskaper i 2016. Praksisen med kontaktmøter ble videreført, og det ble avholdt sju kontaktmøter i tillegg til en rekke møter der mer spesifikke temaer ble drøftet. Regelmessig kontakt med markedsaktørene bidrar til en effektiv og målrettet tilsynsvirksomhet.

I 2016 ble det gjennomført ett IKT-tilsyn i Skagen AS rettet mot konverteringen av andelseierregisteret fra Verdipapirsentralen ASA til Skagen AS. Det ble ikke avdekket vesentlig risiko som ikke var håndtert av foretaket.

Fakta

Ved utgangen av 2016 var det 31 norske forvaltningsselskaper for verdipapirfond, samt én filial av et forvaltningsselskap i Finland. Av disse hadde 21 selskaper også tillatelse til å yte investeringstjenesten «aktiv forvaltning av investors portefølje av finansielle instrumenter». Ved utgangen av 2016 forvaltet selskapene 412 verdipapirfond med tillatelse fra Finanstilsynet. UCITS-fond utgjør den største andelen av norske verdipapirfond.

Tematilsyn kombinasjonsfond

Forvaltningskapitalen i kombinasjonsfondene har vokst med over 180 prosent siden inngangen til 2013 og utgjorde 58,9 milliarder kroner i 2016. På bakgrunn av den betydelige økningen i nytegning i kombinasjonsfond fra norske privatkunder, og prioriteringen av forbrukervern, ble det gjennomført et tematilsyn om forvaltning og prising av kombinasjonsfond der totalt 47 norske kombinasjonsfond ble analysert.

Det ble identifisert fem områder med forbedringspotensial, som er beskrevet nærmere i Finanstilsynets rapport fra 30. september 2016. Dette omfatter høye kostnader knyttet til aksjeforvaltningen, liten utnyttelse av allokeringssammene, behov for forbedret transparens i rapporteringen til kunder, og misvisende bruk av referanseindeks.

I forbindelse med tematilsynet ble det gjennomført et særskilt tilsyn med kombinasjonsfond forvaltet av Danske Capital AS. Dette tilsynet ble avsluttet sommeren 2016.

Forvaltere av alternative investeringsfond

Finanstilsynets arbeid i 2016 ble i hovedsak konsentrert om å behandle ulike søknader etter det nye regelverket, å veilede berørte aktører, samt å etablere rapporteringsløsninger etter direktivet om forvaltning og markedsføring av alternative investeringsfond (AIFMD). Første rapportering fra foretakene ble gjennomført i januar 2016. Høsten 2016 ble det igangsatt stedlig tilsyn hos én forvalter.

Gjennom oppfølgingen av halvårsoppgavene og kapitaldekningsoppgavene ble det avdekket manglende oppfyllelse av kravene til ansvarlig kapital for fire forvaltere av alternative investeringsfond. Ett av foretakene er også forvaltningsselskap for verdipapirfond. Forholdene, som blant annet skyldtes feil i beregningen av kapitalkravene, ble brakt i orden i løpet av kort tid.

I 2016 ble det gjennomført et tematilsyn rettet mot utvalgte registrerte AIF-forvaltere. Formålet med undersøkelsen var å kontrollere etterlevelsen av forbudet mot å markedsføre alternative investeringsfond til ikke-profesjonelle investorer. Undersøkelsen viste at en rekke AIF-forvaltere forvaltet fond med ikke-profesjonelle som eiere. Flere av eierne hadde kjøpt andeler etter lovens ikrafttredelse. Tematilsynet ble avsluttet med Finanstilsynets rundskriv 11/2016 om de rettslige rammene for virksomheten til de registrerte AIF-forvalterne.

Forvaltning

Forvaltningsselskaper for verdipapirfond

I 2016 fikk ett nytt foretak tillatelse til å drive verdipapirfondsforvaltning. Finanstilsynet ga i 2016 tillatelse til å etablere 41 nye verdipapirfond (25 UCITS-fond), mens 22 verdipapirfond ble avvirket. I løpet av året ble det gitt en rekke godkjennelser til å endre vedtektene til verdipapirfond.

Resultatet av folkeavstemningen i Storbritannia om medlemskap i EU (Brexit) skapte umiddelbart store markedsbevegelser. Dette, kombinert med stengte børser i Sverige og Finland, gjorde det vanskelig å beregne verdien av enkelte verdipapirfond med stor eksponering mot disse markedene. Finanstilsynet mottok enkelte søknader om samtykke til suspensjon av verdiberegningen og utbetalingen av innløsningskrav, men det ble kun nødvendig å gi ett samtykke til suspensjon (Verdipapirfondet Pareto Nordic Return).

En rekke UCITS-fond etablert i andre EØS-stater meldes for markedsføring i Norge. Enkelte av de norske forvaltningsselskapene har meldt markedsføring av verdipapirfond i andre EØS-land. Finanstilsynets oversikt over hvilke utenlandske UCITS-fond som markedsføres i Norge, er gjort tilgjengelig i Finanstilsynets konsesjonsregister.

Forvaltere av alternative investeringsfond

Antall forvaltere av alternative investeringsfond med konsesjon har fortsatt å øke etter at konsesjonsplikten trådte i kraft 1. juli 2014. I løpet av 2016 ble det tildelt sju nye konsesjoner, slik at det per 31. desember 2016 var 35 forvaltere av alternative investeringsfond under ordinært tilsyn (seks søknader ble enten trukket i løpet av behandlingen, eller det ble gitt avslag). På samme tidspunkt var 69 forvaltere registrert i Finanstilsynets register over registrerte forvaltere av alternative investeringsfond (19 nye registrerte AIF-forvaltere i 2016). Fond forvaltet av disse forvalterne kan ikke markedsføres til ikke-profesjonelle investorer.

I forbindelse med behandlingen av en klagesak, kom Finansdepartementet i vedtak 4. januar 2016 til at irske Qualifying Investor Alternative Investment Fund kan markedsføres til visse kategorier ikke-profesjonelle investorer i Norge. På denne bakgrunn ga Finanstilsynet 12. januar 2016 tillatelse til å markedsføre to irske alternative investeringsfond. Tillatelsen ble gitt på vilkår om at markedsføringen begrenses til de gruppene av ikke-profesjonelle investorer som kan tegne seg i fondene etter irsk rett. Antall søknader om å markedsføre alternative investeringsfond til ikke-profesjonelle investorer økte i 2016, og det ble i løpet av året gitt 16 slike tillatelser.

Finanstilsynet ga i 2016 122 tillatelser til å markedsføre alternative investeringsfond til profesjonelle investorer i Norge, hvor enten forvalter, fondet eller begge er etablert utenfor EØS-området.

En rekke alternative investeringsfond etablert i andre EØS-stater er meldt for markedsføring til profesjonelle investorer i Norge. Dette gjelder særlig fond etablert i Irland, Storbritannia eller Luxembourg. Enkelte av de norske forvalterne av alternative investeringsfond har meldt grensekryssende tjenester ut av Norge.

Rapport fra tilsynsområdene

Infrastrukturen i verdipapirmarkedet

Tilsyn og overvåking

Infrastrukturen på verdipapirområdet omfatter markedsplasser som drives av Oslo Børs ASA (Oslo Børs, Oslo Axess, Oslo Connect og Merkur Market). Børsen eier dessuten Fish Pool ASA. Andre markedsplasser som omfattes, er Norexco ASA, Nasdaq Oslo ASA og verdipapirforetaket ICAP Energy AS, som driver en multilateral handelsfasilitet. I tillegg kommer infrastrukturforetaket Verdipapirsentralen ASA (VPS), som driver et verdipapirregister og er operatør av det sentrale verdipapiroppgjørssystemet i Norge (VPO NOK).

De utenlandske sentrale motpartene SIX x-clear AG, Nasdaq Clearing AB, European Commodity Clearing AG (ECC), LCH Ltd og European Central Counterparty N.V. (EuroCCP) har alle tillatelse til å drive virksomhet som sentral motpart i Norge. Disse er også viktige deler av den norske infrastrukturen. De to førstnevnte sentrale motpartene har en norsk filial, mens de øvrige driver grensekryssende virksomhet inn i Norge. EuroCCP tilbyr foreløpig ikke tjenester som sentral motpart for norske markedsplasser, men yter slike tjenester for utenlandske markedsplasser der enkelte norske verdipapirer handles.

Det løpende tilsynet med infrastrukturforetakene består blant annet i egnethetsvurderinger av ledelsen, godkjenning av foretakenes eget regelverk og vurdering av risikoforhold og kapital. Det holdes jevnlig møter med foretakene. I samarbeid med Norges Bank evaluerer Finanstilsynet VPS' registerfunksjon i lys av prinsippene for finansielle infrastrukturforetak fra CPMI-IOSCO. Denne evalueringen er nærmere omtalt i Norges Banks årlige rapport om finansiell infrastruktur.

I 2016 ble det ikke rapportert om alvorlige IKT-hendelser i infrastrukturforetakene.

Opptak av aksjene i Oslo Børs VPS Holding ASA til handel på markedsplassen Merkur Market

På vegne av Oslo Børs VPS Holding ASA forela Oslo Børs for Finanstilsynet planer om å ta opp aksjene i holdings-selskapet til handel på markedsplassen Merkur Market, som drives av børsen. Bakgrunnen for henvendelsen var at Finansdepartementet i 2012 ikke tillot at aksjene ble notert på Oslo Børs eller Oslo Axess. Departementets begrunnelse var å sikre markedsplassenes uavhengighet og tillit. Departementet påpekte også at det ville foreligge interessekonflikter ved en slik notering. Finanstilsynet mente at disse interessekonfliktene ville være til stede også ved et opptak til handel på Merkur Market. Finanstilsynet uttalte derfor at et opptak av aksjene på Merkur Market ikke ville være i tråd med verdipapirhandelloven.

Forskeres innsyn i verdipapirregisteret

Finanstilsynet kan tillate at Verdipapirsentralen ASA (VPS) gir forskere taushetsbelagte opplysninger. Forutsetningen er at dette finnes rimelig og ikke medfører uforholdsmessig ulempe for andre interesser. Finanstilsynet innvilget i 2016 to søknader fra VPS om forskeres tilgang til opplysninger og har to ytterligere søknader til behandling.

Rapport fra tilsynsområdene

Atferdsreglene i verdipapirmarkedet

Tilsyn og overvåking

Det overordnede målet med tilsyn og overvåking av de generelle atferdsreglene er å bidra til å sikre det norske verdipapirmarkedets omdømme og dermed dets funksjon som velfungerende kapitalkilde.

Reglene om ulovlig innsidehandel, markedsmanipulasjon og tilbørlig informasjonshåndtering er sentrale. Finanstilsynet følger også opp reglene om listeføring, undersøkelsesplikt, forbud mot urimelige forretningsmetoder, samt meldeplikt og flaggeplikt ved verdipapirhandel. Finanstilsynet har et nært samarbeid med ØKOKRIM og Oslo Børs på dette området.

Flere av sakene Finanstilsynet undersøkte i 2016 ble initiert av rapportering fra verdipapirforetakene. Mange saker kom også fra Oslo Børs eller blitt initiert på bakgrunn av Finanstilsynets egne undersøkelser.

Finanstilsynet undersøkte i 2016:

- 96 nye saker om ulovlig innsidehandel og/eller brudd på taushetsplikt
- 44 nye saker om markedsmanipulasjon/urimelige forretningsmetoder
- 25 nye saker om flaggepliktig verdipapirhandel
- 38 nye saker om meldepliktig verdipapirhandel

95 av disse sakene ble mottatt fra verdipapirforetak i henhold til bestemmelsen om rapporteringsplikt ved mistanke om innsidehandel eller markedsmanipulasjon i tilknytning til transaksjoner.

Videre ble det undersøkt:

- 768 alarmer fra Finanstilsynets eget overvåkingssystem SKADI
- 403 alarmer fra system for eierpasseringer

Finanstilsynet rettet i 2016 henvendelser til flere forvaltere i VPS om transaksjoner i aksjer og andre finansielle instrumenter foretatt av skallselskaper avslørt gjennom Panama Papers. Forespørslene har dekket transaksjoner over siste ti år.

Finanstilsynet har i flere saker bistått utenlandske tilsynsmyndigheter i deres undersøkelser av markeds- misbrukssaker.

Overtredelsesgebyr

I løpet av 2016 ila Finanstilsynet sju overtredelsesgebyrer for brudd på flaggeplikt og fem overtredelsesgebyrer for brudd på meldeplikt. Finanstilsynet publiserer vedtakene om ilagt gebyr for brudd på flaggeplikten på tilsynets nettsted.

Anmeldelser til påtalemyndigheten

Finanstilsynet anmeldte i 2016 fire saker til påtalemyndigheten hvor det forelå mistanke om ulovlig innsidehandel og/eller brudd på taushetsplikt.

Oppfølging av anmeldte saker

Samarbeidet mellom Finanstilsynet, ØKOKRIM og lokale politidistrikter om anmeldte saker bidrar til å effektivisere arbeidet mot kriminalitet i verdipapirmarkedet. Blant annet bisto Finanstilsynet i 2016 påtalemyndigheten med politiavhør og ulike analyser knyttet til sakene som ble anmeldt. Ansatte i Finanstilsynet vil enkelte ganger bli innkalt for å avgi vitneforklaring i saker som er anmeldt av Finanstilsynet. Det skjedde også i 2016.

Transaksjonsrapportering

I 2016 ble det rapportert ca. 130 millioner transaksjoner til Finanstilsynets transaksjonsrapporteringssystem (TRS), herav 62 prosent fra utenlandske og 38 prosent fra norske verdipapirforetak. Finanstilsynet deltar i et utviklingssamarbeid med Sverige, Danmark, Finland, Nederland og Irland om endringer i transaksjonsrapporteringen som vil komme med MiFID/MiFIR.

Shortsalgregister

Ved gjennomføringen av Shortsalgforordningen i EØS-avtalen, må Finanstilsynet ha systemer for å motta og publisere shortposisjoner på daglig basis. Rapporteringsplikten vil gjelde investorer som har shortposisjoner, og ved det passerer gitte terskelverdier. Finanstilsynet utviklet i 2016 en løsning for mottak og publisering av slike data.

Automatisering

I 2016 tok Finanstilsynet i bruk et egenutviklet overvåkingssystem – SKADI (Surveillance Knowledge And Detection Interface). Dette alarmsystemet er programmert for effektivt å finne mønstre i store datamengder. Systemet skal blant annet finne hendelser og transaksjoner det er naturlig å se nærmere på opp mot atferdsbestemmelsene i verdipapirhandelloven.

Det er også utviklet et system for å identifisere eierpasseringer.

Rettsavgjørelser

Følgende rettsavgjørelser ble avsagt i 2016 i saker som Finanstilsynet undersøkte og anmeldte til påtalemyndigheten:

- Oslo tingrett avsa i april 2016 dom i sak om innsidehandel. Et styremedlem i et selskap notert på Oslo Børs kjøpte aksjer på et tidspunkt der det forelå et pliktig tilbud på selskapet, men der kunnskap om mulig høyning av prisen i det aktuelle tilbudet ikke var kjent for markedet. Det ble lagt til grunn at domfelte fikk innsideinformasjonen i tilknytning til et styremøte i selskapet. Dommen, som var på fengsel i ett år, herav seks måneder betinget, ble ikke anket. Dommen er dermed rettskraftig.
- Stavanger tingrett avsa i mai 2016 dom i sak om innsidehandel og tilskyndelse til innsidehandel i et oljeserviceselskap notert på Oslo Axess. En person som hadde skaffet seg innsideinformasjon om resultater fra prøveboring, kjøpte på bakgrunn av denne informasjonen aksjer i det aktuelle foretaket for seg og sitt heleide aksjeselskap. Personen ble dømt til fengsel i fem måneder, samt inndragning av ca. 2,4 millioner kroner. Personen som hadde gitt ham slik informasjon, og dermed tilskyndet til kjøpet, ble dømt til fengsel i 90 dager. Etter at anke fra de domfelte ble avvist av både av Gulating lagmannsrett og Høyesterett, er dommen rettskraftig.

Rapport fra tilsynsområdene

Prospektkontroll

– omsettelige verdipapirer

Finanstilsynet skal godkjenne EØS-prospekter ved tilbud om tegning eller kjøp av omsettelige verdipapirer på minst fem millioner euro beregnet over en periode på tolv måneder, som rettes til 150 personer eller flere i det norske verdipapirmarkedet. Det samme gjelder ved opptak til notering av omsettelige verdipapirer på norsk regulert marked, inkludert kapitalforhøyelser på over ti prosent i selskaper med aksjer som allerede er notert på regulert marked.

Gjennomføring av prospektkontrollen i 2016

I 2016 ble det godkjent noen færre aksjeprospekter enn foregående år. Antallet prospekter i forbindelse med første gangs notering av aksjer på Oslo Børs eller Oslo Axess var totalt åtte, mot 13 i 2015. Antall obligasjonsprospekter i 2016 var høyere enn i 2015, men antallet i 2015 var halvert i forhold til 2014 som følge av betydelig færre nyutstedelser av høyrenteobligasjoner, særlig innen olje- og oljeservicebransjen. Det ble også utstedt noen flere obligasjoner innen høyrenteobligasjoner enn i 2015.

Finanstilsynet kontrollerte prospekter for flere store transaksjoner i 2016. Dette omfattet blant annet godkjenning av prospekt for offentlig emisjon og notering av aksjer i Norske Skog, Arcus og Golden Ocean Group. Flere sparebanker hentet også kapital i 2016.

En oversikt over prospekter kontrollert av Finanstilsynet er gjengitt i tabell 8.

Tabell 8: Kontrollerte dokumenter

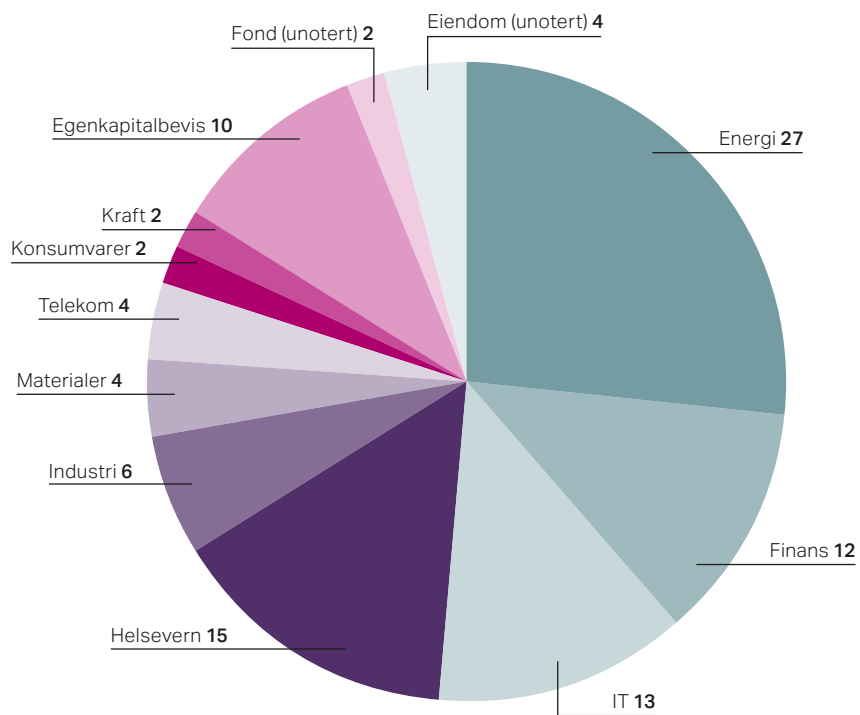
	2012	2013	2014	2015	2016
Aksjer (herav noterte aksjer i parentes)	54 (45)	60 (52)	53 (47)	58 (53)	52 (46)
Obligasjoner	146	178	194	99	118
Warrants	–	–	–	–	–
Sum	200	238	247	157	170

Finanstilsynet avbrøt åtte kontrollprosesser etter at kapitalinnhentinger og/eller noteringer ble avlyst. I tillegg ble tre kontrollprosesser for kapitalinnhentning og notering av aksjer avbrutt etter Finanstilsynets initiativ. I de fleste tilfellene avbrytes kontrollen fordi prospektet er ufullstendig eller at vesentlig informasjon ikke kan framskaffes. Ofte vil disse prosessene bli gjenopptatt på et senere tidspunkt etter at relevant informasjon er inntatt. Det ble også notifisert et større antall dokumenter knyttet til grensekryssende prospekter til og fra andre prospektmyndigheter i EU/EØS-området.

Finanstilsynet startet kontroll av ni prospekter for nye aksjenoteringer. Av disse ble åtte prospekter benyttet i forbindelse med første gangs notering av aksjer på Oslo Børs eller Oslo Axess. Til sammen ble 46 prospekter for noterte aksjeselskaper kontrollert. I tillegg ble det kontrollert seks prospekter for aksjeemisjoner i unoterte selskaper.

Figur 4: Aksjeprospekter godkjent av Finanstilsynet i 2016 – fordelt på bransje

Kilde: Finanstilsynet

Rapport fra tilsynsområdene

Regnskapstilsyn – noterte foretak

Noterte foretak skal bruke de internasjonale regnskapsstandardene (IFRS) når de avlegger konsernregnskap. Finanstilsynet kontrollerer den finansielle rapporteringen fra norskregistrerte foretak notert på regulert marked i Norge eller i annet EØS-land, og visse utenlandske foretak notert på regulert marked i Norge.

Ved utgangen av 2016 var 259 foretak underlagt regnskapskontroll. Av disse var 35 utenlandske. 190 foretak var utstedere av aksjer- og egenkapitalbevis. Flere utstedere av aksjer og egenkapitalbevis har også utstedt obligasjoner som er notert på Oslo Børs. I løpet av året ble det notert åtte foretak på Oslo Børs og to på Oslo Axess. Tre av foretakene som ble notert på Oslo Børs, var overflyttinger fra Oslo Axess. Til sammen åtte foretak ble strøket, hvorav fire på Oslo Børs og fire på Oslo Axess.

Kontroll med finansiell rapportering

Utvelgelse

Finanstilsynet bruker flere kriterier for å velge hvilke foretak som skal kontrolleres. Noen foretak velges ut som følge av signaler eller rotasjon, mens andre foretak plukkes ut på bakgrunn av risikovurderinger. Den risikobaserte analysen bygger på innrapportering av opplysninger fra foretakene via Altinn.

Resultater av kontrollen

Finanstilsynet gikk i 2016 gjennom hele eller deler av den finansielle rapporteringen til 47 foretak. Kontrollen rettet seg særlig mot utstedere av aksjer og egenkapitalbevis, men også mot enkelte utstedere av obligasjoner. Tilsynet gikk også gjennom alle noterte foretaks revisjonsberetninger. Tretten saker ble fulgt opp nærmere. Åtte av disse var fortsatt i arbeid ved utgangen av året.

Finanstilsynet mottok to meldinger fra revisorer om at den finansielle rapporteringen fra utstederen ikke ga et riktig bilde basert på bestemmelser i verdipapirhandelloven. Disse sakene ble fulgt opp enten spesielt eller gjennom den normale kontrollen.

Sakene som er beskrevet under, er alle fra kontrollen av årsregnskapet 2014, som ble avsluttet i 2016.

Odfjell Drilling Limited

Kontrollen omfattet i hovedsak foretakets nedskrivningstester av riggene Deepsea Atlantic og Deepsea Stavanger. Odfjell identifiserte i løpet av 2014 flere indikasjoner på verdifall og gjennomførte nedskrivningstester av alle rigger etter IAS 36 *Verdifall på eiendeler* ved årsslutt 2014. Finanstilsynets kontroll startet i utgangspunktet med en gjennomgang av foretakets nedskrivningstester per 31. desember 2014. På grunn av vedvarende negativ markedsutvikling i 2015, ble gjennomgangen utvidet til også å omfatte etterfølgende kvartaler. Foretaket hadde ikke nedskrevet eiendelene på noen av rapporteringstidspunktene.

Finanstilsynet varslet vedtak om retting av regnskapet med grunnlag i at nedskrivningstestene per tredje kvartal 2015 ikke var basert på rimelige og dokumenterbare forutsetninger for kontantstrømmene, og at den benyttede diskonteringsrenten var for lav. Odfjell ble pålagt å beregne bruksverdien på Deepsea Atlantic og Deepsea Stavanger per 30. september 2015 på nytt. Foretaket nedskrev riggene med USD 158,5 i andre kvartal 2016.

Agder Energi AS

Finanstilsynet kontrollerte foretakets regnskapsmessige behandling av kraftkontrakter med innebygde valuta-derivater. Agder Energi har langsiktige leveranseavtaler til kraftkrevende industri. Avtalene er bilaterale, og så godt som alle kontrakter etter 2010 er inngått i euro. Partene i avtalen har dermed vært eksponert både mot kraftprisene og euro.

Unntaket fra hovedregelen om at innebygde valuta-derivater skal skilles ut fra vertskontrakten er konkretisert i tre spesifikke unntak. Ett av unntakene var aktuell i den gjeldende saken. Agder Energi skilte ikke ut innebygde valutaderivater, men regnskapsførte disse som en del av kraftkontrakten.

Etter Finanstilsynets vurdering kunne ikke foretaket benytte unntaket på kontrakter mellom to norske foretak med oppgjør i euro. Valutaderivatet måtte skilles ut og regnskapsføres til virkelig verdi. Agder Energi var ikke enig i Finanstilsynets vurdering og mente at deres praksis var i tråd med IFRS. Finanstilsynet påla derfor Agder Energi å endre regnskapsføringen av innebygde derivater.

Agder Energi endret regnskapsprinsipp i tråd med Finanstilsynets pålegg i andre kvartal 2016.

Helgeland Sparebank

Det primære i kontrollen var å identifisere virksomhet eller engasjementer som potensielt kunne ha en risiko utover ordinær sparebankvirksomhet, og påse at disse forholdene ble innregnet, målt og opplyst om i regnskapet i henhold til IFRS. Finanstilsynet identifiserte to slike forhold; sparebankens eierskap i Helgeland Invest AS og lånengasjement og eierskap i et kveiteoppdrettsforetak.

Helgeland Sparebank tok til etterretning Finanstilsynets vurderinger av regnskapsføringen av de to investeringene. I delårsregnskapet for fjerde kvartal 2015 rettet foretaket feilene og opplyste om effekten av feilretting for tidligere perioder.

General Exploration Partners Inc.

Kontrollen la vekt på ulike forhold tilknyttet General Explorations andel i Atrush-blokken i Kurdistan, og først og fremst vurderingen av om eiendelens gjenvinnbare verdi hadde falt under bokført verdi, samt noen andre forhold.

På bakgrunn av selskapets vurderinger, var det ikke grunnlag for å konkludere med at den aktuelle andelen burde nedskrives. Finanstilsynet var likevel kritisk til at den benyttede diskonteringsrenten for nedskrivningen i 2014 også fortsatt ble brukt i 2015. Tilsynet ba foretaket gi ytterligere opplysninger i sin framtidige rapportering om forutsetninger i nedskrivningsvurderingene og opplysninger om foretakets vurdering av usikkerhet om fortsatt drift.

Rapport om nedskrivninger

Informasjon om nedskrivning, herunder beskrivelse av nedskrivningstester og benyttede forutsetninger, samt omtale av usikkerheten i vesentlige forutsetninger, er grunnleggende informasjon for brukeren av årsregnskapet som skal vurdere påliteligheten i foretakets estimater. Dette er særlig viktig i situasjoner hvor det er stor markedsusikkerhet og endringer i benyttede forutsetninger kan få vesentlig effekt på beregnede verdier. Finanstilsynet offentliggjorde på denne bakgrunn en rapport 5. desember 2016 som redegjør for den prosessen som ligger til grunn for kontrollen av nedskrivningsvurderinger, samt de forholdene det legges vekt på i beslutninger. Rapporten sammenstiller de viktigste problemstillingene og vurderingene Finanstilsynet har hatt de senere årene.

Overtredelsesgebyr ved forsinket offentliggjøring av periodisk finansiell rapportering

Finanstilsynets kontroll av den periodiske rapporteringen omfatter også kontroll av at rapporteringen blir offentliggjort innenfor fristene. Overtredelse av fristene sanksjoneres normalt med et overtredelsesgebyr.

Fem utstedere ble ilagt overtredelsesgebyr i 2016 for å ha offentliggjort årsrapporter for sent.

Regnskapsfaglig ekspertutvalg

Regnskapsfaglig ekspertutvalg ble oppnevnt av Finansdepartementet 13. oktober 2005 for å gi Finanstilsynet regnskapsfaglige råd i kontrollen med regnskapene til utstedere av omsettelige verdipapirer notert på regulert marked. I 2016 hadde ekspertutvalget to møter. Ekspertutvalgets uttalelser er offentlige, unntatt eventuelle taushetsbelagte opplysninger. Finanstilsynet publiserer det offentlige innholdet av utvalgets uttalelser i anonymisert form på sitt nettsted.

Ekspertutvalget i perioden 1. januar–31. desember 2016

Stig Enevoldsen

leder

Signe Moen

nestleder

Frøystein Gjesdal

medlem

Gry Kjersti Berget

medlem

Kjell Magne Baksaas

medlem

Nina Rafen

medlem

Geir Moen

medlem

Karina Vasstveit Hestås

varamedlem

Roar Inge Hoff

varamedlem

Reidar Jensen

varamedlem

Rapport fra tilsynsområdene

Revisjon

Finanstilsynets tilsyn med revisorer omfatter godkjenning av enkeltpersoner og foretak, registerføring og tilsyn med virksomheten. Tilsynet kontrollerer at revisor ivaretar sin uavhengighet, samt utfører arbeidet på en tilfredsstillende måte og i samsvar med lovgivningen og god revisjonsskikk.

Det er sentralt for et velfungerende marked at aktørene har tillit til den finansielle rapporteringen fra næringslivet. Dette gjelder spesielt for foretak av allmenn interesse, som banker og andre kredittinstitusjoner, forsikringsforetak og noterte foretak. God kvalitet på revisjonen bidrar til å styrke denne tilliten. For å ivareta rollen som allmennhetens tillitsperson, må revisor være uavhengig og utføre revisjonen i samsvar med kravene i revisorloven.

Utviklingstrekk

Revisjonsbransjen er preget av at de største revisjonsselskapene er dominerende. Tall fra siste dokumentbaserte tilsyn (2013) viser at de fem største revisjonsselskaperes markedsandel er 67,6 prosent målt i honorar fra lovpliktig revisjon. Det er likevel en rekke små aktører, selv om revisjonsforetak som bare har én oppdragsansvarlig revisor, er redusert de siste årene. Antallet revisjonsselskaper som reviderer foretak av allmenn interesse, er fortsatt synkende og utgjorde ved årsskiftet 13 selskaper.

Tilsyn og overvåking

Tilsyn blir gjennomført på bakgrunn av Finanstilsynets risikovurderinger, innrapporteringer og andre signaler, som for eksempel medieoppslag. Forhold som blir avdekket på andre tilsynsområder, vil også kunne føre til nærmere vurdering av revisors arbeid. I tillegg skal det minimum hvert sjettede år gjennomføres periodisk kvalitetskontroll av revisorer som reviderer årsregnskap for revisjonspliktige. Revisorer som reviderer foretak av allmenn interesse, skal kvalitetskontrolleres minst hvert tredje år.

Den periodiske kontrollen er samordnet med Revisorforeningens kvalitetskontroll av egne medlemmer. Dersom Revisorforeningen finner forhold som kan gi grunnlag for vedtak om tilbakekall av godkjenning som revisor, blir saken sendt til Finanstilsynet for videre oppfølging. Revisorforeningens rapport om kvalitetskontrollarbeidet i 2016 er gjengitt på side 58. Samordningen gjelder ikke revisorer som reviderer foretak av allmenn interesse. For disse gjennomfører Finanstilsynet alt tilsynsarbeidet. Foretak av allmenn interesse som revideres av de mindre revisjonsselskapene, er i hovedsak lokale sparebanker og mindre forsikringsforetak.

I 2016 mottok Finanstilsynet om lag 60 signaler om mulige svakheter i revisjonen. Signalene kommer fra Revisorforeningen, skattemyndighetene, konkurso, politiet og andre. Alle signaler blir gjennomgått og vurdert med tanke på videre oppfølging fra Finanstilsynet. Saker som Finanstilsynet ikke prioriterer å følge opp med stedlig tilsyn, kan bli avsluttet med at revisor blir bedt om å foreta en egenevaluering. Svakheter i revisjonsutførelsen som framkommer av signalet skal vurderes, og tiltak som er nødvendig for å øke revisjonskvaliteten må framkomme av evalueringen. Vurderingen skal dokumenteres.

I 2016 gjennomførte Finanstilsynet 32 stedlige tilsyn i tillegg til annet tilsynsarbeid. Noen av sakene avsluttes i 2017.

Finanstilsynets inntrykk etter tilsyns- og overvåkingsvirksomheten i 2016 er at det i mange revisjonsforetak legges ned et stort arbeid for å sikre at allmennheten kan ha tillit til revisors attestasjoner. Det er imidlertid bekymringsfullt at Finanstilsynet fortsatt ofte må konstatere betydelige svakheter i revisjonsforetakenes rutiner og retningslinjer som skal sikre revisjonskvalitet og ved selve utførelsen av revisjonsoppdrag.

Tabell 9: Tilbakekall av godkjenning som revisor

	2012	2013	2014	2015	2016
Tilbakekall – statsautoriserte revisorer	19	0	0	2	1
Tilbakekall – registrerte revisorer	17	0	2	0	1
Tilbakekall – revisjonsselskaper	0	0	0	0	3

Antall vedtak om tilbakekall av godkjenning er høyere de årene det har vært dokumentbasert tilsyn.

Selskapstilsyn

I 2016 gjennomførte Finanstilsynet 14 selskapstilsyn. Fire av tilsynene gjaldt selskaper som reviderer foretak av allmenn interesse. Revisjonsselskaper som kan påta seg revisjon av foretak notert på børse i USA, er også underlagt tilsyn av revisortilsynsmyndigheten i USA, Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). Ett av tilsynene ble gjennomført som fellestilsyn med PCAOB, ledet av Finanstilsynet.

I flere av selskapstilsynene i 2016, som omfattet revisjon av foretak av allmenn interesse, avdekket Finanstilsynet at gjennomføringen av hvitvaskingsrutiner, rutiner som skal sikre uavhengighet og revisjonsselskapenes egne sykliske inspeksjoner ikke var tilfredsstillende. På oppdragsnivå avdekket Finanstilsynet tilfeller hvor etterlevelsen av retningslinjer knyttet til aksept av revisjonsoppdrag eller videreføring av slike var for svak. Finanstilsynet påpekte også manglende involvering i revisjonsutførelsen fra oppdragsansvarlig revisor og oppdragskontrollør.

Ved kontroll av enkeltoppdrag ble det også avdekket svakheter i revisors dokumentasjon av virksomhetsforståelse, utførte revisjonshandlinger, bruk av analyse i planlegging, og utførelse og avslutning av revisjonen. Svakheter i revisjonen av vesentlige områder ble påpekt i flere av tilsynene.

Andre enkeltsaker

Finanstilsynet fant at revisjonen av Vardia-konsernet i forbindelse med børsnoteringen av foretaket i 2013, var så svak at det ble fattet vedtak om tilbakekall av godkjenningen som revisor. Vedtaket er påklaget.

Ett av tilsynene som ble gjennomført på bakgrunn av innrapportering fra skattemyndighetene, omfattet

gjennomgang av ulike deler av 36 revisjonsoppdrag for fire av fem partnere i selskapet. Ut fra revisjonsdokumentasjonen er det ikke mulig å fastslå at det faktisk har vært utført revisjonshandlinger på flere og sentrale deler av oppdragene. Saken vil bli avsluttet i 2017.

Tematilsyn

Finanstilsynet gjennomfører hvert år tematilsyn på revisjonsområdet. Revisjonsselskaper som reviderer foretak av allmenn interesse, inngår alltid i utvalget for tematilsynene.

I 2016 er det gjennomført tematilsyn som omhandlet revisors bruk av stikkprøver ved gjennomføring av revisjonshandlinger. Tematilsynet viser at stikkprøver ikke fullt ut gjennomføres og dokumenteres i henhold til god revisjonsskikk.

Rapporten etter tematilsynene vil bli publisert i begynnelsen av 2017.

Annen tilsynsaktivitet

Finanstilsynets tilsynsvirksomhet avdekker fortsatt at mange virksomheter under tilsyn som er underlagt risikostyringsforskriften, ikke innhenter nødvendig bekreftelse fra revisor i samsvar med forskriften. I slike saker gjør Finanstilsynet revisor oppmerksom på plikten til å sende nummerert brev til klienten.

Saker oversendt til klagenemnden for revisor- og regnskapsførersaker

I 2016 ble en revisorsak oversendt til klagenemnden for revisor- og regnskapsførersaker. Dette er en klage over tilbakekall av godkjenning som statsautorisert revisor.

Klagenemndens vedtak er offentlige og tilgjengelige i Lovdata.

Forvaltning

Tabell 10: Antall godkjente revisorer og revisjonsselskaper per 31.12.2016

	2012	2013	2014	2015	2016	Godkjenninger i 2016
Statsautoriserte revisorer	3 339	3 544	3 729	3 888	4 044	162
Registrerte revisorer	3 365	3 429	3 462	3 492	3 526	56
Herav ansvarlige revisorer	1 840	1 799	1 625	1 584	1 560	64
Revisjonsselskaper	600	563	533	516	488	14

Finanstilsynet godkjenner revisorer enten som registrert eller statsautorisert revisor. I 2016 var det 258 kandidater, og 254 besto prøven. I forbindelse med søknad om revisorregisternummer, som er nødvendig for å bli ansvarlig revisor, kontrollerer Finanstilsynet blant annet at revisor har lovpliktig etterutdanning og sikkerhetsstillelse.

Internasjonale oppgaver

Det globale samarbeidet mellom revisortilsynsmyndighetene skjer gjennom International Forum of Independent Audit Regulators (IFIAR). 51 land, inklusive Norge, er representert i IFIAR. IFIAR utgir årlig en rapport om utvikling i revisjonskvalitet.

På EU-nivå ble Committee of Audit Oversight Bodies (CEAOB) opprettet i 2016 som følge av den nye revisjonsforordningen. CEOB har etablert flere undergrupper, blant annet en tilsynsundergruppe. Finanstilsynet deltar som observatør i CEOB.

Som følge av opprettelsen av CEOB, ble European Audit Inspection Group (EAIG) nedlagt i 2016. EAIG ble i sin tid opprettet av europeiske tilsynsmyndigheter for å utvikle og harmonisere gjennomføringen av revisortilsyn. EAIG har koordinert medlemslandenes syn på forslag til nye bransjefastsatte revisjonsstandarder og har også etablert en europeisk database for inspeksjonsmerknader. Denne databasen har gitt nyttig grunnlag for kommunikasjon med standardsettere og i tilsynet med de fem store revisjonsselskapene. Det ble av EAIG etablert europeiske tilsynskollegier for EY, PwC, Deloitte og KPMG. Virksomheten i EAIG er videreført i CEOB.

Regelverksarbeid

Regjeringen oppnevnte i oktober 2015 et utvalg som skal vurdere og foreslå endringer i regelverket for revisjon, revisorer og regnskapsførere. Utredningen knyttet til endringer i revisorlovgivningen skal avgis innen 31. mars 2017. Finanstilsynet har ett medlem i lovutvalget.

Finanstilsynet
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

Oslo, 25.01.2017
Vår ref: TML/KMH

ÅRSRAPPORT OM KVALITETSKONTROLL AV REVISORER 2016

I henhold til "Retningslinjer for periodisk kvalitetskontroll av revisorer og revisjonsselskaper" er Den norske Revisorforening (DnR) utpekt av Finanstilsynet til å gjennomføre periodisk kvalitetskontroll av medlemmer som reviderer revisjonspliktiges årsregnskap, med unntak av de som reviderer foretak av allmenn interesse. DnR gir med dette en oversikt over organisering, utvelgelse og resultater av gjennomført kvalitetskontroll i 2016.

ORGANISERINGEN AV ÅRETS KONTROLLER

Organiseringen av kontrollen er beskrevet i «*Detaljert opplegg for kvalitetskontrollen av oppdragsansvarlige revisorer 2016*» som er lagt ut på revisorforeningens nettside. Opplegget tar sikte på å kontrollere etterlevelse av revisorlovgivningen og god revisjonsskikk, herunder revisjonsstandardene, og bestemmelser i revisorloven om revisorenes økonomiske forhold, uavhengighet, sikkerhetsstillelse og etterutdanning. Videre er etterlevelse av hvitvaskingslovgivningen særskilt kontrollert.

Kontrollørkorpset har bestått av 31 statsautoriserte og registrerte revisorer, alle oppdragsansvarlige med bred faglig bakgrunn.

UTVELGELSE FOR KONTROLL

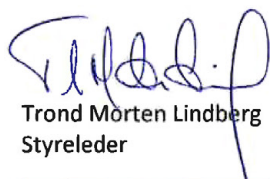
Kvalitetskontrollordningen i 2016 omfattet 841 oppdragsansvarlige medlemmer. Det ble valgt ut 163 medlemmer for ordinær kontroll. 8 av disse gav beskjed om at de skulle avvike sin virksomhet eller slutte som oppdragsansvarlige revisorer i løpet av 2016. Ytterligere 6 har fått utsatt kontroll på grunn av andre forhold. Det ble således gjennomført 149 ordinære kontroller. I tillegg ble det gjennomført 6 oppfølgingskontroller. Totalt ble det gjennomført 155 kontroller i 2016.

RESULTAT AV KONTROLLENE

	Antall	%
Godkjent	135	87
Ikke godkjent – ny kontroll	12	8
Oversendes Finanstilsynet for videre oppfølging*	8	5
Sum utførte kontroller	155	100

* Årsak til oversendelse: 5 mangler ved etterutdanningen, 1 egen økonomi og 2 mangelfull revisjonsutførelse.

Vennlig hilsen
Den norske Revisorforening

Trond Mørten Lindberg
Styreleder

Den norske Revisorforening
Postboks 2914 Solli • 0230 OSLO • Henrik Ibsens gate 100 • Telefon: 23 36 52 00
post@revisorforeningen.no • revisorforeningen.no • NO 980 374 092 MVA

Rapport fra tilsynsområdene

Regnskapsførervirksomhet

Finanstilsynets tilsyn med regnskapsførere omfatter godkjenning av enkeltpersoner og foretak, samt registerføring og tilsyn med virksomheten. Tilsynet kontrollerer at regnskapsfører utfører arbeidet på en tilfredsstillende måte og i samsvar med lovgivningen, herunder god regnskapsføringskikk.

Utviklingstrekk

Regnskapsførerbransjen domineres av 20–30 større selskaper og grupperinger. Det er imidlertid også mange små enheter. Både revisjonsselskaper og enkelte bank-grupperinger er aktive i regnskapsføringsbransjen.

Tilsyn og overvåking

Finanstilsynet kontrollerer at regnskapsførervirksomhetene oppfyller de kravene som stilles i regnskapsførervirksomhetslovgivningen, herunder god regnskapsføringskikk, og at pliktene etter forskrift om risikostyring og internkontroll og hvitvaskingsregelverket etterleves. Det kontrolleres også at regnskapsføringen skjer etter de kravene som stilles i regnskapsloven, bokføringsloven samt skatte- og avgiftsregelverket.

Samarbeid med bransjeforeninger

Med til sammen rundt 14 800 regnskapsførere og regnskapsførerselskaper er det en utfordring å oppnå tilstrekkelig tilsynsdekning, selv om tilsynsarbeidet i hovedsak rettes mot regnskapsførerselskaper og regnskapsførere som er ansvarlige for regnskapsføreropdrag.

Regnskap Norge gjennomfører kvalitetskontroll med sine medlemmer minst hvert sjuende år. Revisorforeningen gjør det samme for de av medlemmene som driver med regnskapsføringsvirksomhet. Bransjeforeningenes kontrollarbeid inngår i Finanstilsynets vurdering av hvordan tilsynsarbeidet kan drives mest hensiktsmessig ut fra en risikobasert tilnærming.

Det er utarbeidet retningslinjer for Finanstilsynets samarbeid med Regnskap Norge og Revisorforeningen. Rapportene basert på kvalitetskontrollene som Regnskap Norge og Revisorforeningen utførte i 2016, er gjengitt på side 61 og 62.

I tillegg til innrapporteringer fra bransjeforeningene, gjennomfører Finanstilsynet kontroll basert på innrapporteringer fra politiet, Skatteetaten, konkursbo og oppdragsgivere, samt medieomtale og andre kilder. Kontroller gjennomføres også uten at det er mistanke om regelverksbrudd. I vurderingen av hvilke regnskapsførere som skal kontrolleres, legger Finanstilsynet vekt på om de er underlagt kvalitetskontroll av en bransjeforening. Tilsynet har i 2016 hatt særlig oppmerksomhet mot de største regnskapsførerselskapene og -grupperingene.

Signaler og stedlige tilsyn

Finanstilsynet registrerte til sammen 138 signaler om mulige svakheter som kan indikere feil i oppdragsutførelsen hos regnskapsførere i 2016.

I 2016 ble det gjennomført 40 stedlige tilsyn. Noen av sakene blir først avsluttet i 2017.

Med unntak av tilsynene med de største regnskapsførerselskapene og -grupperingene, rettes Finanstilsynets ressurser i stor grad mot saker med indikasjoner på at regnskapsførervirksomheten ikke drives i samsvar med gjeldende regelverk. Mange stedlige tilsyn blir derfor avsluttet med kritiske merknader eller vedtak om tilbakekall av autorisasjon som regnskapsfører. Finanstilsynet opplever også at stedlige tilsyn ikke lar seg gjennomføre til fastsatt tid på grunn av forhold hos regnskapsfører, og at regnskapsførere sier fra seg autorisasjonen når de blir varslet om stedlig tilsyn.

Tabell 11: Tilbakekall og suspensjon av autorisasjon som regnskapsfører

	2012	2013	2014	2015	2016
Tilbakekall – regnskapsførere	10	11	200	10	77
Tilbakekall – regnskapsførerselskaper	45	2	10	16	44
Suspensjon	0	1	2	1	0

Antall vedtak er høyere de årene det gjennomføres dokumentbasert tilsyn.

Tematilsyn

I 2016 ble det gjennomført tematilsyn rettet mot etterlevelse av hvitvaskingsregelverket, samt regnskapsførers rolle knyttet til forebygging og avdekking av økonomisk kriminalitet. Dette tematilsynet var et felles tematilsyn som omhandlet både revisorer og regnskapsførere. Rapporten vil bli publisert i begynnelsen av 2017.

Fellesrapporten etter tematilsynet i 2015 rettet mot IKT-risikoen i regnskapsførerselskaper ble publisert på Finanstilsynets nettsted 20. april 2016.

Dokumentbasert tilsyn

Tilsynet ble gjennomført i oktober og november, og innebar at alle autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskaper måtte gi opplysninger om sin autorisasjon, virksomhet og yrkesutøvelse.

70 regnskapsførere og 13 regnskapsførerselskaper har mottatt vedtak om tilbakekall av sin autorisasjon fordi de ikke har svart. Oppfølging av tilsynsenhetenes svar, herunder særlig kravet til etterutdanning, vil bli gjennomført første kvartal 2017. En samlerapport som viser utviklingen i nøkkeltall for regnskapsførerbransjen, vil bli utarbeidet og publisert i løpet av andre kvartal 2017.

Ulovlig regnskapsførervirksomhet

Når Finanstilsynet mottar signaler om ulovlig regnskapsførervirksomhet, gjøres tilbyderne oppmerksomme på autorisasjonsplikten og at virksomheten må opphøre. Videre oppfølging veies løpende opp mot behov for ressurser til annet tilsynsarbeid. I enkelte alvorlige tilfeller anmeldes forholdet til politiet. Brukere av regnskapsførertjenester bør selv kontrollere at regnskapsføreren som benyttes, har autorisasjon og er registrert i Finanstilsynets konsesjonsregister, som er tilgjengelig på Finanstilsynets nettsted.

Forvaltning

Tabell 12: Antall autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskaper per 31.12.2016

	2012	2013	2014	2015	2016	Godkjenninger i 2016
Regnskapsførere	11 128	11 611	11 500	11 558	11 185	419
Regnskapsførerselskaper	2 862	2 853	2 858	2 835	2 785	200

Særlige oppfølgingsområder

Kontroll med oppfølgingen av ulike lovkrav skjer løpende. Dette gjelder særlig kravet om at daglig leder i regnskapsførerselskaper skal være autorisert regnskapsfører. Finanstilsynet følger også opp manglende etterutdanning.

Saker oversendt til Klagenemnden for revisor- og regnskapsførersaker

I 2016 oversendte Finanstilsynet 15 klagesaker til Klagenemnden for revisor- og regnskapsførersaker på regnskapsførerområdet. Ti av sakene gjaldt forvaltningsaker, og det var to saker om tilbakekall av autorisasjon som regnskapsførerselskap, to saker om tilbakekall av autorisasjon som regnskapsfører og én suspensjon av autorisasjon som regnskapsfører. Klagenemndens vedtak er offentlige og tilgjengelige på Lovdata.

Regelverksutvikling

Finanstilsynet sendte høsten 2016 på høring et forslag til endring av regnskapsførerforskriftens regler om regnskapsførers plikt til oppbevaring av oppdragsdokumentasjon. Forslaget innebærer at oppbevaringsplikten reduseres fra ti til fem år, men likevel slik at brev og annen korrespondanse hvor regnskapsfører har påpekt feil og mangler fortsatt skal oppbevares i ti år. Høringsfristen utløp i januar 2017.

Regjeringen oppnevnte i oktober 2015 et utvalg som skal vurdere og foreslå endringer i regelverket for revisjon, revisorer og regnskapsførere. Det vises til omtale av tilsyn med revisjon.

Finanstilsynet
 Postboks 1187 Sentrum
 0107 Oslo

Oslo, 31. januar 2017

Årsrapport om kvalitetskontroller gjennomført i 2016

Regnskap Norge viser til «Retningslinjer for kvalitetskontroll av autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskap» og vil med dette gi en oversikt over organisering, utvalgelse og resultater for gjennomførte kontroller for året 2016.

Når det gjelder kvalitetshevende kompetansetiltak, ble det i 2016 gjennomført 11 kurs i «Forberedelse til kvalitetskontroll» med totalt 458 deltagere. I tillegg har 386 gjennomført nettutgaven av kurset.

Organisering og utvalgelse av årets kontroller

Det er gjennomført totalt 304 stedlige kvalitetskontroller, hvorav 41 kontroller gjaldt oppfølgingskontroller fra tidligere år. Totalt er 43 kontorbaserte kontroller av små virksomheter gjennomført. Stedlige kvalitetskontroller baserer seg på tidligere års kontrollopplegg, men ble i 2016 for første gang gjennomført i et nytt skybasert system. Dette har medført noe færre gjennomførte kontroller enn planlagt. I tråd med føringer fra Finanstilsynet har kontrollene hatt særlig oppmerksomhet rettet mot etterlevelse av hvitvaskingsreglementet og plikten til skriftlig å ta opp med oppdragsgiver eventuelle brudd som avdekkes. Videre ble det lagt opp til å kontrollere hvorvidt avdekkede mangler i oppdragskontrollene fremstår som tilfeldige eller om de er gjentakende også for andre kunder i regnskapsførervirksomheten. I 2016 var 33 kontrollører engasjert i kontrollvirksomheten.

Kontorbaserte kontroller er gjennomført ved at kontrollobjektet svarer på enkelte spørsmål og sender inn nærmere angitte rutiner for vurdering.

Kontrollresultater 2016

	Ordinære kontroller				Oppfølgingskontroller			
	Personer	%	Byrå	%	Personer	%	Byrå	%
Godkjente kontroller	606	90	223	85	69	85	30	73
Oppfølgingskontroller	68	10	40	15	12	15	11	27
Sum	674	100	263	100	81	100	41	100

Andelen som har behov for stedlig oppfølgingskontroll er noe lavere enn fjoråret. Av de 11 oppfølgingskontrollene som fortsatt ikke har fått godkjent kontroll i tabellen over, er 4 oversendt til Disiplinærutvalget for vurdering av fortsatt medlemskap i foreningen.

Kontroll av byråenes oppfølging av hvitvaskingsregelverket viser god etterlevelse.

Fortsatt er det slik at avdekkede mangler under kontrollene i det vesentlige er av formell karakter. Mangler vedrørende overordnet intern kontroll på oppdragsnivå, svake eller manglende skriftlige kommentarer i perioderapportering og dokumentasjon på gjennomført kvalitetskontroll av medarbeidere, er de tre vanligste avvik. Det nye systemet for kvalitetskontroll gir oss verktøy for et sterkere fokus på avdekkede mangler.

Det ble for 2016 oversendt 5 saker til Finanstilsynet for videre oppfølging.

Med vennlig hilsen

Regnskap Norge

Christine Lundberg Larsen
 Adm. dir.

Finanstilsynet
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

Oslo, 25.01.2017
Vår ref: TML/KMH

ÅRSRAPPORT OM KVALITETSKONTROLL AV AUTORISERTE REGNSKAPSFØRERE 2016

Det vises til "Retningslinjer for kvalitetskontroll av autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskap", punkt 2.3 (b). Styret i Den norske Revisorforening (DnR) gir med dette en oversikt over organisering, utvelgelse og resultater av gjennomført kvalitetskontroll i 2016.

ORGANISERINGEN AV ÅRETS KONTROLLER

Organiseringen av kontrollene er beskrevet i "Detaljert opplegg for kvalitetskontrollen av autoriserte regnskapsførere 2016", som er lagt ut på revisorforeningens nettside. Opplegget tar sikte på å kontrollere etterlevelse av regnskapsførerloven med tilhørende forskrift og god regnskapsføringsskikk, og har i tillegg spesiell oppmerksomhet på etterlevelsen av bestemmelsene om de autoriserte regnskapsførernes etterutdanning. Kontrollørkorpset som har gjennomført de stedlige kontrollene, har bestått av 10 personer, alle autoriserte regnskapsførere med erfaring fra egen regnskapsførervirksomhet.

UTVELGELSE FOR KONTROLL

I 2016 har det blitt gjennomført stedlige kontroller av 33 autoriserte regnskapsførere fordelt på 16 regnskapsførervirksomheter. For regnskapsførervirksomheter med liten aktivitet (målt i årsverk) er det gjennomført dokumentbaserte kontroller. De dokumentbaserte kontrollene omfatter 37 regnskapsførervirksomheter med til sammen 67 autoriserte regnskapsførere. 3 av de stedlige kontrollene var oppfølgingskontroller fra 2015.

RESULTAT AV KONTROLLENE

	Stedlige kontroller		Dokumentbaserte kontroller	
	Antall	%	Antall	%
Godkjent	29	88	60	90
Ikke godkjent- ny kontroll	1	3	4	6
Oversendt Finanstilsynet for videre oppfølging *	3	9	3	4
Sum utførte kontroller	33	100	67	100

* Årsak til oversendelse: 6 mangler ved etterutdanningen.

Vennlig hilsen
Den norske Revisorforening

Trond Morten Lindberg
Styreleder

Rapport fra tilsynsområdene

Eiendomsmegling

Tilsynet med eiendomsmegling omfatter foretak som har bevilling til å drive eiendomsmegling og advokater som har stilt sikkerhet for eiendomsmegling, samt boligbyggelag som driver eiendomsmegling med foretaksbevilling. Det blir ført kontroll med at foretakene, advokatene og boligbyggelagene driver meglingen i samsvar med kravene som følger av lov og forskrift, blant annet at virksomheten drives i samsvar med god meglerskikk. Finanstilsynet prioriterer den delen av eiendomsmeulingsbransjen som driver med boligformidling. Det er særlig viktig at forbrukere i dette markedet kan ha nødvendig tillit til eiendomsmeugleren.

Utviklingstrekk

Aktiviteten i bransjen har vært stabil de siste årene. Det var 165 055 eiendomsformidlinger i 2015, en økning på 12 707 formidlinger fra 2015. Antall formidlinger i første halvår 2016 var 82 743. Dette er om lag det samme som i første halvår 2015.

Gjennomsnittsvederlaget ved salg av boligeiendom i Norge sett under ett har falt noe, fra ca. 1,9 prosent første halvår 2015 til 1,8 prosent første halvår 2016.

Tilsyn og overvåking

Finanstilsynet mottar regelmessig tips og henvendelser om mulige lovbrudd i bransjen. I tillegg mottar Finanstilsynet opplysninger gjennom virksomhetenes rapportering. Sammen med erfaring fra tidligere tilsyn danner dette grunnlaget for en risikobasert utvelgelse av hvilke virksomheter som skal underlegges en nærmere tilsynsmessig oppfølging. I likhet med foregående år, var oppmerksomheten også i 2016 rettet mot advokater og mindre eiendomsmeulingsforetak uten kjedetilknypning.

I 2016 ble det gjennomført 26 ordinære stedlige tilsyn, hvorav 22 i eiendomsmeulingsforetak og fire hos advokater. Prioriterte kontrollområder var klientmiddelbehandling, antihvitvaskingsarbeid og foretakenes etterlevelse av reglene om internkontroll og risikostyring. I tillegg ble det gjennomført flere undersøkelsessaker hos både eiendomsmeulingsforetak og advokater, og en rekke tips om ulovlig eiendomsmeulingsvirksomhet ble undersøkt og fulgt opp.

Fakta

Antall foretak med tillatelse til å drive eiendomsmeugling har vært relativt stabilt de siste årene. Ved utgangen av 2016 var det registrert 503 foretak, mot 500 i 2015, 499 i 2014 og 508 i 2013.

Antall filialer var 559 ved utgangen av 2016, mens det var 524 på slutten av 2015. I alt ble det drevet eiendomsmeugling i totalt 1062 meuglerkontorer i Norge ved inngangen til 2017, mot 1024 på samme tidspunkt i fjor. I tillegg var det 1164 advokater som var registrert med eiendomsmeugling i egen praksis. Imidlertid er det mange av advokatene som kun sporadisk påtar seg eiendomsmeulingsoppdrag og/eller oppgjørsoppdrag. Basert på innrapporterte omsetningstall for 2015, var det bare 294 advokater som hadde ti eller flere formidlinger og/eller oppgjørsoppdrag i løpet av året.

I 2016 ble det gjennomført tematisert tilsyn knyttet til klientmiddelbehandling i tre større foretak. I den forbindelse var det også kontakt med de respektive systemleverandørene. Gjennomgangen var særlig rettet mot løsninger for remittering av klientmidler via nettbank. Det ble avdekket enkelte svakheter i rutiner og systemløsninger, som ble rettet opp av foretakene.

Overtridelser av regelverket

I 2016 ble det tilbakekalt totalt fem tillatelser på grunn av grove overtridelser av regelverket. Det ble tilbakekalt én foretakstillatelse, og to advokater ble fratatt retten til å drive eiendomsmevling. I disse sakene var ulovlig behandling av klientmidler en vesentlig del av grunnlaget for tilbakekall av tillatelsene.

I tillegg ble tillatelsen til to ansvarlige meglere tilbakekalt etter brudd på henholdsvis forbudet mot egenhandel og forbudet mot å drive handel med fast eiendom.

Regelverk

I 2016 nedsatte og ledet Finanstilsynet en arbeidsgruppe som fikk i mandat av Finansdepartementet å gjennomføre en risikovurdering av dagens oppgjørsordning ved formidling av eiendom gjennom eiendomsmevlingsforetak og foreslå regelendringer. Finansdepartementet sendte arbeidsgruppens rapport på høring med høringsfrist 13. desember 2016.

Bankene bidrar til finansieringen av boligkjøp og er samtidig i mange tilfeller eier av eiendomsmevlingsforetak. Det er dermed nære forbindelser mellom finansieringsvirksomhet og eiendomsmevlingsvirksomhet, og det er i dag ikke uvanlig at eiendomsmevlingsforetak og banker markedsfører og anbefaler hverandre. I 2016 sendte derfor Finanstilsynet ut et rundskriv til finansforetak om markedsføring og anbefaling av eiendomsmevlingsforetak i forbindelse med långivning og andre banktjenester. I rundskrivet slås det blant annet fast at bankene ikke har adgang til å knytte vilkår om bruk av et bestemt eiendomsmevlingsforetak i forbindelse med långivning eller andre banktjenester. Bankene har anledning til å anbefale et bestemt eiendomsmevlingsforetak, men kan ikke motta godtgjørelse for dette.

Rapport fra tilsynsområdene

Inkassovirksomhet

Tilsynet med inkassovirksomhet omfatter foretak med bevilling til å inndrive forfalte pengekrav for andre (fremmedinkasso) og foretak som kjøper opp forfalte pengekrav og selv driver inn disse (oppkjøps- og egeninkasso). Kontrollen omfatter foretakenes soliditet, risikostyring, behandling av klientmidler og etterlevelse av kravene til god inkassoskikk.

Utviklingstrekk

Et fåtall foretak dominerer inkassobransjen. De ti største inkassoforetakene har i lengre tid hatt en betydelig samlet andel av inkassomarkedet målt i fordringsmasse til inndrivelse så vel som i inkassosaker til behandling. Basert på tall fra foretakenes rapportering per 30. juni 2016, hadde disse foretakene 70,3 prosent av alle inkassosaker til behandling.

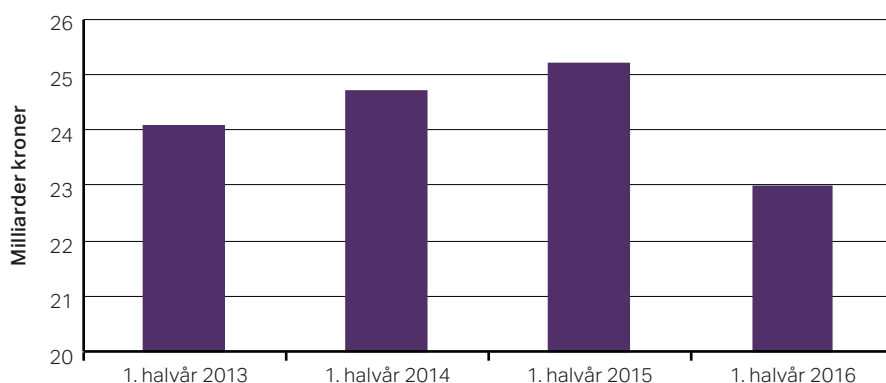
Ved utgangen av første halvår 2016 hadde inkassoforetakene 4,6 millioner saker til behandling. Disse sakene representerte misligholdte forpliktelser på 75,9 milliarder kroner. Av dette utgjorde hovedstolen (opprinnelig gjeldsbeløp) 45,1 milliarder kroner, hvorav 23,0 milliarder kroner var knyttet til saker som ble registrert hos inkassoforetakene for mer enn 18 måneder siden. En av tre nye saker de siste årene er blitt avsluttet før inkassators utsendelse av betalingsoppfordring – et kravbrev som normalt sendes 30–45 dager etter at betalingsfrist i faktura er oversittet.

Fakta

Antall foretak som har bevilling til å drive inkassovirksomhet, har i mange år ligget på samme nivå. Ved utgangen av 2016 var det 103 fremmedinkassoforetak og tre foretak med bevilling til å drive virksomhet med oppkjøp av forfalte pengekrav for selv å drive inn disse. I løpet av 2016 var det flere oppkjøp og fusjoner, men antall inkassoforetak holder seg likevel stabilt, ettersom nye foretak starter inkassovirksomhet. Mens innkasserte midler i første halvår 2015 utgjorde 14,0 milliarder kroner, økte dette til 14,7 milliarder kroner i første halvår 2016. Dette representerer en oppgang på 4,5 prosent. I samme periode mottok inkassoforetakene 4,0 millioner nye saker, noe som representerer en økning på 2,2 prosent (85 600 saker) sammenlignet med første halvår 2015. Per 30. juni 2016 var det i overkant av 4,6 millioner inkassosaker til behandling, som er en oppgang på 6,8 prosent sammenlignet med utgangen av første halvår 2015.

Figur 5: Hovedstol (opprinnelig gjeldsbeløp) til inndrivelse i mer enn 18 måneder

Tall per 30.06.2015
Kilde: Finanstilsynet

Den teknologiske utviklingen i form av effektivisering og automatisering av arbeidsprosesser påvirker også hvordan inkassovirksomhet utøves. Et lovforslag om at inkassovarsler og betalingsoppfordringer under gitte forutsetninger skal kunne bli sendt til skyldner i elektronisk form, i motsetning til nåværende lovkrav om tradisjonell postforsendelse, lå ved inngangen til 2017 til behandling i Stortinget.

Tilsyn og overvåking

Ved stedlige tilsyn går Finanstilsynet gjennom inkassoforetakenes generelle saksbehandlingsrutiner for inndrivelsesprosessen, rutiner for behandling av klientmidler og foretakets etterlevelse av risikostyringsforskriften. Saksbehandling kontrolleres normalt på stikkprøvebasis.

Inkassolovgivningen er i stor grad utformet for å ivareta forbrukerhensyn. I Finanstilsynets tilsynsvirksomhet legges det derfor stor vekt på å kontrollere de delene av inkassovirksomheten som har betydning for den enkelte forbrukerskyldner.

Som grunnlag for en risikobasert utvelgelse av foretak for stedlig tilsyn, ble det ved begynnelsen av året innhentet opplysninger fra tolv mindre inkassoforetak. Gjennomgangen av dette materialet indikerte systematiske og vedvarende regelbrudd i seks av foretakene. I fire av disse ble det avholdt stedlige tilsyn. Ytterligere to ble fulgt opp på annen måte, og begge fikk pålegg om tilbakeføring av urettmessige avkrevde salær.

I 2016 ble det gjennomført totalt sju stedlige tilsyn. Det ble jevnt over avdekket store mangler i foretakenes dokumentasjon og etterlevelse av risikostyringsforskriften. Dette har gitt seg utslag i systematiske og langvarige saksbehandlingsfeil og regelbrudd, blant annet for korte betalingsfrister i lovpålagte kravbrev og feil i salærberegningen. Det ble også i flere foretak konstatert feilaktig avkreving og behandling av rettsgebyrer, som medførte sammenblanding av klientmidler med foretakenes egne midler. Videre var det tilfeller av manglende sammenslåing av krav, som har medført at skyldnere har blitt avkrevd for høye inkassosalærer. I tillegg er det avdekket flere tilfeller med feilaktig inndrivelse overfor mindreårige skyldnere, samt inndrivelse av foreldede krav. Finanstilsynet har så langt fulgt opp dette med tilbakekall av inkassobevillinger i noen tilfeller og i andre tilfeller blant annet pålagt foretakene å rette feil og gjennomføre endringer i interne kontrollsystemer. I løpet av året ble det fattet vedtak om tilbakekall av én foretaksbevilling og to personlige inkassobevillinger.

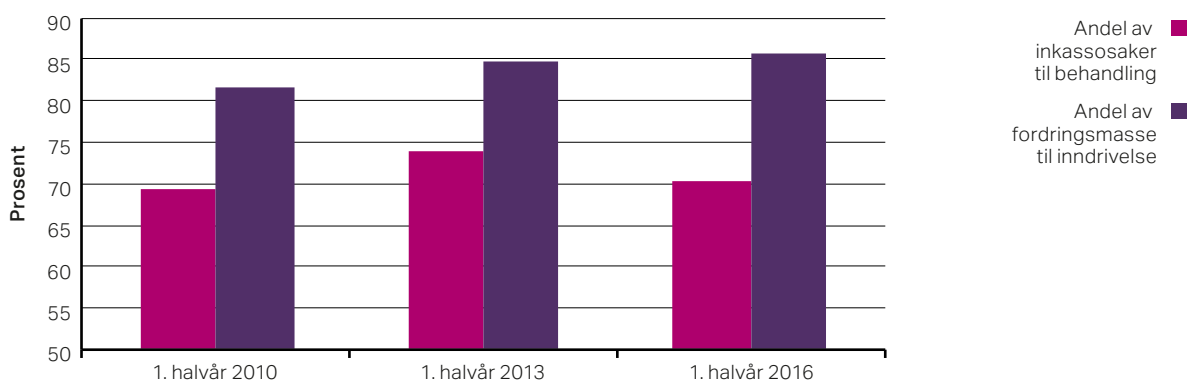
Det ble gjennomført 21 undersøkelsessaker på bakgrunn av tips, hvor Finanstilsynet hadde mottatt redegjørelse fra inkassoforetakene i enkeltsaker og fulgt opp foretakene der dette var nødvendig.

Finanstilsynet gjennomførte kontaktmøter med to av de største inkassoforetakene i 2016.

I 2016 publiserte Finanstilsynet to rundskriv. Ett er om inkassators undersøkelsesplikt ved inndrivelse av krav, og ett gir retningslinjer for innkreving og behandling av rettslige saksomkostninger.

Figur 6: Samlet andel av inkassomarkedet for de ti største inkassoforetakene

Tall per 30.06.2016
Kilde: Finanstilsynet

N

STYRING OG KONTROLL I VERKSEMDA

STYRING OG KONTROLL I VERKSEMDA

Styringsstruktur og rapportering

Styret i Finanstilsynet, som er utnemnd av Finansdepartementet for fire år av gongen, har det overordna ansvaret for verksemda i Finanstilsynet. Finanstilsynsdirektøren, som er utnemnd av Kongen i statsråd til eit årsmål på seks år (med mogleg framhald i seks år til) står for den daglege leiinga. Direktøren rådfører seg med ei eiga leiargruppe, som forutan finanstilsynsdirektøren består av avdelingsdirektørane for dei to tilsynsavdelingane og administrasjonsavdelingen, juridisk direktør og kommunikasjonsdirektøren.

Finanstilsynet er delt inn i to tilsynsavdelingar og éi administrasjonsavdeling som blir leia av kvar sin avdelingsdirektør. Avdelingane er delt inn i seksjonar, som blir leia av ein seksjonssjef. Funksjonar for mellom anna juridisk kvalitetssikring og internasjonal koordinering er plassert i direktørens stab. Ein eigen kommunikasjonsstab har ansvaret for intern og ekstern kommunikasjon.

Verksemda er lovregulert gjennom finanstilsynslova. Tilsynslova er supplert av særlovgivning på dei ulike tilsynsområda. Kvart fjerde år utarbeider tilsynet ein eigen strategi som saman med tildelingsbrevet frå Finansdepartementet er grunnlaget for årlege tiltaksplanar som blir vedtatt av styret (sjå kapittel II side 7). Tiltaksplanane er grunnlaget for den løpande styringa og rapporteringa både til styret og departementet.

Styret har møte kvar månad og behandlar mellom anna viktige fagsaker i samband med forskrifter og konsesjonar, budsjett og tiltaksplanar. Styret får jamnleg rapportar om verksemda. Finanstilsynet møter Finansdepartementet i kvartalsvise møte. Tilsynet rapporterer i tillegg årleg gjennom årsmeldinga og supplerande kortrapport til Finansdepartementet om verksemda basert på tiltaksplanane. I alle desse samanhengane er det stor merksemd mot å sikre god måloppnåing gjennom ein effektiv ressursbruk.

Finanstilsynet legg risikovurderingar til grunn for tilsynsarbeidet på alle område og utarbeider òg årlege risikoanalyser knytt til eiga verksemd. Desse blir forankra i styret gjennom behandlinga av tiltaksplanen og oversend Finansdepartementet, som følgjer desse opp i styringsdialogen.

Når det gjeld risikovurderingar som blir lagde til grunn i tilsynsarbeidet, er rapportane *Finansielt utsyn* og *Finansielle utviklingstrekk* sentrale grunnlagsdokument. Finanstilsynet har sidan 1994 regelmessig analysert og vurdert risikoen for finansielle stabilitetsproblem i den norske finansmarknaden på bakgrunn av utviklinga i norsk og internasjonal realøkonomi og marknader. Vesentlege delar av vurderinga av lønsemds-, soliditets- og risikoutviklinga i enkeltføretak må gjennomførast på bakgrunn av den generelle tilstanden i økonomi og marknader. Frå og med 2003 er desse vurderingane

offentleggjorde i egne rapportar, som også omtalar inn-tening, soliditet og likviditet i finansføretaka. I rapportane blir moglege kjelder til framtidige stabilitetsproblem i det norske finansielle systemet vurdert. *Finansielt utsyn* blir publisert om våren, og *Finansielle utviklingstrekk* om hausten. Eit anna grunnlag er Finanstilsynet si årlege analyse av risikoar knytte til bruken av IKT i finanssektoren (ROS-rapporten).

Finanstilsynet er underlagt revisjon frå Riksrevisjonen. Sjå kapittel VI Årsrekneskap, side 73.

Internkontroll

Internkontrollen i Finanstilsynet er organisert i linja, og er dermed ein del av verksemda si interne styring. Beskrivinga av rutinar, som for eksempel budsjett-disponeringsmyndigheit og andre interne vegleiar, tydelegjer ansvar og myndigheit, og bidreg til effektivt kontrollarbeid.

Leinga følgjer jamnleg opp alle eingane sine tiltaksplanar. Gjennomgangen skal sikre at ressursinnsats, måloppnåing og resultat er i tråd med prioriteringane og forventningane, og at eventuelle avvik blir avdekkja, forklart og eventuelt følgt opp vidare. Slik oppfølging sikrar òg samhandling og ivaretaking av heilskapsperspektivet i verksemda.

Finanstilsynet har i 2016 heldt fram arbeidet med å ivareta informasjonstryggleiken. Det er gjennomført øvingar og haldningsskapande arbeid relatert til informasjonstryggleik og teknologiske moglegheiter.

Oppfølging av personopplysningslova er kartlagt for delar av verksemda, og arbeidet heldt fram i 2016.

Det er ikkje avdekkja vesentlege svakheiter, feil eller manglar gjennom Finanstilsynets internkontroll i 2016.

I tillegg til dei ordinære revisjonane frå Riksrevisjonen, har det vore gjennomført tilsyn i Finanstilsynet av Nasjonal Sikkerheitsmyndighet (NSM) og Skatt Vest. Sistnemnte gjaldt kontroll med moms på utanlandske tenester.

Internkontrollen i Finanstilsynet gir eit godt grunnlag for å sikre målretta og effektiv drift, påliteleg rapportering og etterleving av relevant regelverk og interne retningslinjer og rutinar. Verksemda er prega av stor grad av stabilitet i organisasjonen, bemanninga og systema. Det oppstår svært sjeldan feil eller vesentleg svikt i rutinane. Etter ei heilskapsvurdering kom Finanstilsynet i 2013 til at det ikkje var behov for å etablere ein internrevisjonsfunksjon, men såg det som naturleg at spørsmålet burde vurderast på nytt dersom risikoforhold eller verksemda elles blir vesentleg endra. Etter ei fornya vurdering i 2016, meiner Finanstilsynet det ikkje er nye risikoforhold eller endringar i verksemda som tilseier eit behov for å etablere ein internrevisjonsfunksjon.

Finanstilsynet har ein eigen controller som kvart år rapporterer til Finanstilsynets styre.

Det er etablert eit regime for internkontroll av meir IT-tekniske forhold. Første runde med internkontroll etter denne modellen blei gjennomført i 2016.

Tryggleik

Finanstilsynet legg stor vekt på å ivareta tryggleik og ha tryggleik og beredskap med tanke på moglege kriser i enkeltføretak, finansiell infrastruktur og marknader. I tillegg har tilsynet beredskap for eventuelle hendingar i eigen organisasjon. Det blir gjennomført jamnlege øvingar både med tanke på kriser i føretak og marknader og eigen organisasjon. Finanstilsynet nyttar støtte-systemet CIM i beredskapsarbeidet.

VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER

VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER

Politisk utryggeleik og tilbakeslag i internasjonal økonomi vil kunne skape fornya uro i finansmarknadene. I norsk økonomi vil ein mogleg vedvarande låg oljepris påverke det innanlandske aktivitetsnivået. Det er ein risiko for at den høge gjelda til hushalda og dei høge budstadprisane i Noreg kan utløyse eller forsterke eit tilbakeslag i økonomien.

Svekt innteningsevne og anstrengd likviditet hos ein del obligasjonsutskrivningar knytte til olje- og offshorenæringa skaper utryggeleik om evna til å innfri eller refinansiere lån som forfell dei nærmaste åra. Det vil kunne gi ringverknader i form av tap for så vel institusjonelle som private investorar og høgare tapsrisiko for ein del bankar.

Finanstilsynet følgjer utviklinga i makroøkonomiske hovudstorleikar og utfører stresstestar av bankane si evne til å møte ei negativ utvikling. Det er viktig at bankane har god soliditet og tilstrekkelege likviditetsbufferar til å møte ei svakare utvikling i norsk og internasjonal økonomi og ny internasjonal finansuro.

Ein av dei to systemviktige bankane i Noreg, Nordea, vil frå 2017 operere som filial. Store filialar av utanlandske bankar vil utgjere ein viktig del av den norske bankmarknaden, og nokre av desse filialane vil òg vere systemviktige. Det er inngått ein samarbeidsavtale med nordiske tilsynsmyndigheiter og Den europeiske sentralbanken (ESB) om tilsyn med store filialar.

Digitaliseringa fører til hyppige endringar i prosessar og produkt på finansområdet. Kompleksiteten og sårbarheita aukar i takt med utviklinga på IKT-området og blir ytterlegare påverka ved at nye aktørar kjem inn i verdikjeda. Utviklinga stiller strenge krav til Finanstilsynet sine medarbeidarar, som skal evne å følgje med på og forstå kva for risikoar som er knytte til dei ulike løysingane og systema. Den operasjonelle risikoen består på den eine sida av risiko for at auka kompleksitet kan føre til feil internt i verksemdene under tilsyn som følgje av teknisk eller menneskeleg svikt. På den andre sida aukar risikoen for at verksemdene under tilsyn eller infrastruktur-systema blir påverka utanfrå gjennom ulike former for nettbaserte angrep.

Høgt kostnadsnivå og strenge krav til kundevern og dokumentasjon har ført til at føretaka i mindre grad finn det rekningsssvarande å tilby fysisk individuell kundebehandling. For Finanstilsynet vil det framover vere utfordrande å sjå til at nettbaserte løysingar tilfredsstillar krav til forsvarleg kundevern, identifikasjon, dokumentasjon og teknisk tryggeleik.

I vurderinga av Noreg i 2014 peikte den internasjonale organisasjonen for tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering, FATF, på fleire svake punkt ved norske

myndigheiter sitt arbeid på dette området. Finanstilsynet vil derfor vidareutvikle og styrkje tilsynet med etterlevinga av dette regelverket i verksemdene under tilsyn.

På pensjonsområdet har det dei seinare åra skjedd ein gradvis overgang frå ytingspensjon til innskotspensjon med investeringsval. Dei nye produkta krev fagleg forsvarleg og balansert rådgiving. Både på forsikringsområdet og verdipapiriområdet er det behov for å følgje med på om føretaka rettar seg etter god forretningsskikk i sals- og rådgivingsverksemda, og om marknadsføringsmateriell inneheld balansert informasjon om risiko og kostnader.

Sjølv om dei nye pensjonsavtalane i hovudsak er innskotsbaserte, vil livsforsikringsføretaka dei nærmaste åra framleis ha stor restrisiko knytt til etablerte ytingsavtaler, inkludert fripolisar med garantert avkastning. Det nye soliditetsregelverket for forsikringsføretak, Solvens II, som tok til å gjelde i 2016, gir eit betre grunnlag for å følgje opp solvensen til føretaka. Solvens II innebar likevel ei omfattande endring i rammevilkåra, og arbeidet med å rettleie føretaka og tilpasse rapporteringa og tilsynsmetodikken vil halde fram i 2017.

Som eit resultat av framleis høgt tempo i innføringa av nytt felleseuropeisk regelverk og tilsynsharmonisering dei nærmaste åra, er det venta at Finanstilsynet framleis må bruke store ressursar på regelverksutgreiing. Det vil i hovudsak vere oppdrag frå Finansdepartementet i samband med gjennomføring av direktiv og forordningar som ein del av EØS-pliktene. I tillegg må Finanstilsynet bruke store ressursar på å delta i regelverksutvikling og tilsynssamarbeid i regi av dei europeiske tilsynsmyndigheitene EBA, ESMA og EIOPA. Dette vil framleis utgjere ei stor utfordring for ressursstyringa i Finanstilsynet.

Ei anna side ved regelverksendringane som vil krevje ytterlegare systemutvikling og behandlingsskapitet, er aukande krav til rapportering til EU-tilsynsmyndigheitene. Det dreier seg om relativt omfattande data henta inn frå norske finansinstitusjonar som skal inngå i den overordna overvakinga av finanssektoren i Europa, og rapportering om Finanstilsynet si etterleving av europeiske tilsynsstandardar.

Gjennomføring og oppfølging av EU sitt krisehandteringsdirektiv (Bank Recovery and Resolution Directive), mellom anna i form av krav til årleg utarbeiding og oppfølging av institusjonsspesifikke gjenoppretingsplanar og avviklingsplanar, vil krevje mykje ressursar frå Finanstilsynet dei nærmaste åra. Med det nye regelverket må alle bankar utarbeide gjenoppretingsplanar med konkrete og gjennomførbare tiltak for å handtere finansielle krisesituasjonar. Planane skal kvalitetssikrast og godkjennast av Finanstilsynet.

Nye EU-føresegner vil føre til at Finanstilsynet sitt ansvarsområde blir utvida fordi verksemd knytt til handel i varederivat vil bli regulert og underlagd tilsyn. På dette området vil Finanstilsynet få nye ikkje-finansielle føretak under tilsyn. Føretak som handlar med råvarer, inkludert kraftselskap, blir til dømes underlagde den same reguleringa som verdipapirføretak, med krav til konsesjonar og medfølgjande tilsynsoppgåver. Omfanget av Finanstilsynet sine oppgåver må her sjåast i lys av viktige norske derivatmarknader innanfor fleire råvaresegment , som fisk og energi, og tilhøyrande marknadsplattformer for råvaderivat.

Den sterke veksten i Finanstilsynet sine oppgåver har vore krevjande å handtere. Oppgåvene har vore løyste utan at Finanstilsynet har fått meir ressursar dei siste åra. Finanstilsynet har i nokon grad kunna effektivisere drifta gjennom digitalisering og endra arbeidsprosessar. Det viktigaste bidraget til effektivisering er likevel ei strengare prioritering av innsatsen på ulike område. Framleis auke i tilsynet sine oppgåver vil ytterlegare skjerpe kravet til effektiv utnytting av tilgjengelege ressursar. Ei risikobasert tilnærming må framleis leggjast til grunn. Det inneber mellom anna at venta konsekvensar av hendingar og moglege brot på regelverket må vege tungt ved allokering av ressursane. Finanstilsynet må òg bidra til å effektivisere verksemda ytterlegare gjennom digitalisering av rapportering og arbeidsprosessar.

ÅRSREKNESKAP

ÅRSREKNESKAP

Kommentar frå leiinga

Årsrekneskapen er lagd fram i samsvar med reglement for økonomistyring i staten og er i tråd med dei grunnleggjande prinsippa for budsjettering og rekneskapsføring i reglar om økonomistyring og rundskriv frå Finansdepartementet. Årsrekneskapen med notar gir eit dekkjande bilete av dei disponible løyvingane til verksemda og av rekneskapsførte utgifter, inntekter, eigeidom og gjeld i Finanstilsynet i 2016.

Stortinget fastset utgifts- og inntektsbudsjettet til Finanstilsynet som ein del av statsbudsjettet. Budsjettet for 2016 til driftsutgifter (post 01) var opphavleg på 332,4 millionar kroner. Budsjettet auka med 2 millionar kroner til dekning av uføresette utgifter, blant anna til å dekkje endra kronekurs mot euro, og med 5 millionar kroner som kompensasjon for lønnsoppgjæret. Finanstilsynet har overteke betalingsforpliktingane for den norske delen av EFTA-bidraget til EU-kommisjonen knytte til finansmarknaden. Derfor auka budsjettet med 330 000 kroner. Inkludert overførte midlar på 11,0 millionar kroner frå 2015 var den samla disponible utgiftsramma til drift 350,8 millionar kroner.

Delar av budsjettet til Finanstilsynet blir tildelt på post 45 *Større utstyrskjøp og vedlikehald*. Løyvinga er øyremerkd IT-utviklingsprosjekt, og ubrukte midlar kan overførast til seinare budsjettår, uavhengig av driftsutgiftene. I budsjettet for 2016 blei det løyvd 18,5 millionar kroner, og saman med overførte midlar på 4,97 millionar kroner, var den disponible utgiftsramma 23,47 millionar kroner. Midlane blir nytta til å utvikle IT-system for å tilfredsstill europeiske rapporteringskrav og til nødvendig analyse av tilgjengeleg informasjon. Nye krav til tilsyn og tilsynsmetodar stiller òg omfattande krav til tilpassingar av system som støttar tilsynsarbeidet.

Finanstilsynet sitt utgiftsbudsjett blei frå 2015 redusert med 11 millionar kroner som følgje av ei ny nettoføringsordning for meirverdiavgift i statsforvaltninga. Betalt meirverdiavgift på varer og tenester som inngår i ordninga, skal utgiftsførast på ein sentral utgiftspost under Finansdepartementet. Betalt meirverdiavgift går likevel fram av løyverrapporteringa til Finanstilsynet, jf. tabell 13, og skal reknast med i tilsynsavgifta. Utgiftene summerte seg totalt til 372,4 millionar kroner, ein auke på 6,2 prosent frå 2015. Mindreutgifter for post 01 *Driftsutgifter* blei 12,39 millionar kroner, som Finanstilsynet har søkt overført til 2017. Mindreutgifter for post 45 blei 2,25 millionar kroner og vil kunne disponerast i 2017. Berekning av mindreutgifter går fram av note B.

Dei samla lønnsutgiftene var på 264,2 millionar kroner – 3,8 prosent meir enn i 2015. Årslønnsveksten i staten er berekna til 2,4 prosent. Større vekst i lønnsutgiftene til Finanstilsynet enn årslønnsveksten i staten kan forklarast med auka bruk av overtid og vikarar som følgje av ei større arbeidsmengd. Det har òg noko å seie at talet

på årsverk var berekna til 264 ved utgangen av 2016, eitt årsverk meir enn ved utgangen av 2015. Utbetalningar til investering og andre utbetalningar til drift (jf. artskonto-rapportering) viser ein auke på 11,5 prosent frå 2015. Veksten skriv seg frå ei auka løyving på 8 millionar kroner som skal brukast til større utstyrskjøp og vedlikehald (post 45). Krav til etablering av nye system for rapporteringar til EU og nødvendige tilpassingar av eigne system er ressurskrevjande for Finanstilsynet. Frå dei europeiske organisasjonane er det registrert aukande krav til årleg bidrag. Derfor er det venta at utviklinga innanfor EU/EØS vil krevje meir ressursar i åra framover.

Finanstilsynet krev gebyr for kontroll av prospekt etter verdipapirhandelslova og for behandling av konsesjon til å drive verksemd som betalingsføretak. I 2016 blei ordninga lagd om frå etterskotsbetaling til forskotsbetaling for å sikre betaling for utført arbeid. Utgiftene til Finanstilsynet blir etter finanstilsynslova § 9 dekte av institusjonar som er under tilsyn i budsjettåret. Etter lova skal utgiftene fordelast på dei ulike institusjonsgruppene etter omfanget av tilsynsarbeidet. Utgiftene blir derfor kravde inn på etterskot. Stortinget vedtek ei inntektsløyving som er lik utgiftsløyvinga for fjoråret, men det er rekneskapstala som skal leggjast til grunn. Utgiftene for 2016 vil bli kravde inn i 2017. Tilsynsavgifta blir fordelt på den enkelte institusjonen etter utfyllande reglar i forskrift.

Statens innkrevjingsssentral krev årleg inn tilsynsavgift og andre gebyr på vegner av Finanstilsynet. Dette arbeidet omfattar òg rekneskapsføring og rapportering av innbetalningar i statsrekneskapen. For at biletet av årsrekneskapen til Finanstilsynet skal bli fullstendig, har vi sett desse tala inn i ein eigen kolonne i tabell 3: Oppstilling av løyvingrapporteringa for 2016.

Finanstilsynet sine utgifter for 2015 blei etter føregåande høyring hos dei aktuelle bransjeorganisasjonane sende til institusjonane for betaling i mai. Det samla kravet utgjorde 341,8 millionar kroner. I alt 14 926 tilsynseiningar blei omfatta av utlikninga. Av desse var 76 utanlandske filialar. Den største tilsynsgruppa er rekneskapsførarar med 11 541 einingar ved utgangen av 2015.

Riksrevisjonen reviderer verksemda til Finanstilsynet. Revisjonsmeldinga for 2016 skal liggje føre innan 1. mai 2017 og vil bli publisert på nettstaden til Finanstilsynet så snart som mogleg.

Oslo, 16. februar 2017

Morten Baltzersen
finansstilsynsdirektør

Prinsippnote for årsrekneskapen

Finanstilsynet fører rekneskap etter kontantprinsippet. Inntekter og utgifter blir rekneskapsførte når dei blir betalte. Rekneskapen følgjer kalenderåret og inneheld alle rapporterte utgifter og inntekter for rekneskapsåret. Utgifter og inntekter skal først i rekneskapen med brutto beløp.

Finanstilsynet betaler inn pensjonspremie til Statens pensjonskasse. I 2016 er det berekna 17,5 prosent pensjonspremie av fast lønn, mot 16,6 prosent i 2015. Av dette betaler arbeidstakaren 2 prosent. Pensjonspremien blir betalt på etterskot fordelt på seks terminar i året. Den siste terminen for kalenderåret forfell til betaling året etter. Det blir derfor ei periodeforskyving for den siste terminen kvart år. Utgiftene til arbeidsgivaravgifta blir berekna og rekneskapsførte for å vise dei totale løns-utgiftene.

Finanstilsynet er tilknytt statens konsernkontoordning i Noregs Bank og har trekkrettar som svarer til Stortinget si løyving. Ved overgangen til nytt år blir saldoen på den enkelte oppgjerskontoen nullstilt.

Løyvingsrapporteringa

Løyvingsrapporteringa med notar viser løyvingane som Finanstilsynet har hatt til disposisjon, saman med rekneskapsopplysningane som er rapporterte til statsrekneskapen.

Statens innkrevjingsssentral har fått belastingsfullmakt på kapittel 4602, postane 03 og 86, forutan kapittel 5580, post 70. Finanstilsynet har fått særskilt løyve til å utvide standardoppstillinga av løyvingsrapporteringar ved å bruke fleire kolonnar. Rapporteringa frå Statens innkrevjingsssentral går derfor fram av kolonnen «Postert av andre i samsvar med fullmakter». Det reelle avviket mellom løyvinga og rekneskapen går fram av kolonnen «Avvik frå tildeling».

Artskontorrapporteringa

Artskontorrapporteringa med notar viser Finanstilsynet si rapportering til statsrekneskapen i 2016 etter standard kontoplan i rekneskapsåret med samanlikningstal for 2015.

Note 8 viser forskjellen mellom avrekninga med statskassen og mellomrekninga med statskassen. Avrekninga med statskassen viser summen av bokført beløp i fordringar og gjeld i kontospesifikasjonen til Finanstilsynet, medan mellomrekninga med statskassen viser fordringar og gjeld som er rapporterte til statsrekneskapen.

Tabell 13: Oppstilling av løyingsrapportering for rekneskapsåret 2016

Utgifts- kapittel	Kapittelnamn	Post	Posttekst	Note	Samla tildeling	Rekneskap 2016	Meirutgift (-) og mindre- utgift	Postert av andre i sam- svar med fullmakter	Avvik frå tildeling
1602	Finanstilsynet	01	Driftsutgifter	A, B	350 797 000	338 401 942	12 395 058		
1602	Finanstilsynet	45	Større nyanskaffingar og vedlikehald (IT)	A, B	23 471 000	21 220 355	2 250 645		
1633	Nettoordning for mva. i staten	01	Driftsutgifter		0	13 127 122			
Sum utgiftsført					374 268 000	372 749 419			

Inntekts- kapittel	Kapittelnamn	Post	Posttekst	Note	Samla tildeling	Rekneskap 2015	Meirinntekt og mindre- inntekt (-)		
4602	Finanstilsynet	03	Prospektkontrollgebyr	A	10 180 000	5 486 100	4 693 900	4 222 415	471 485
4602	Finanstilsynet	86	Vinningsavståing og gebyr for regelbrot o.a.	A	500 000			2 821 854	-2 321 854
5580	Sektoravgifter underlagde Finans- departementet	70	Bidrag frå tilsynseiningane	A	341 000 000	687 426	340 312 574	341 746 944	-1 434 370
5700	Inntekter frå folketrygda	72	Arbeidsgivaravgift		0	32 745 339			
Sum inntektsført					351 680 000	38 918 865		348 791 213	-3 284 739

Netto rapportert til løyingsrekneskapen 333 830 554

Kapitalkontoar

	Noregs Bank KK / innbetalingar	14 914 758
	Noregs Bank KK / utbetalingar	-348 520 228
716106	Endring i utestående med statskassen	-225 084
Sum rapportert		0

Behaldningar rapporterte til kapitalrekneskapen (31.12)

		31.12.2016	31.12.2015	Endring
716106	Utestående med statskassen	-12 058 466	-11 833 382	-225 084

Note A Forklaring av samla tildeling

Kapittel og post	Overført frå i fjor	Tildelingar i år	Samla tildeling
160 201	11 023 000	339 774 000	350 797 000
160 245	4 971 000	18 500 000	23 471 000
460 203		10 180 000	10 180 000
460 286		500 000	500 000
558 070		341 000 000	341 000 000

Note B Forklaring til brukte fullmakter og berekning av mogleg overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Stikkord	Meirutgift (-) / mindreutgift	Utgiftsført av andre i samsvar med avgitte belastings- fullmakter	Meirutgift (-) / mindreutgift etter avgitte belastings- fullmakter	Sum grunnlag for overføring	Maks overførbart beløp*	Mogleg overførbart beløp berekna av verksemda
160 201		12 395 058		12 395 058	12 395 058	16 988 700	12 395 058
160 245	«Kan overførast»	2 250 645		2 250 645	2 250 645	28 700 000	2 250 645

* Maksimalt beløp som kan overførast, er 5 prosent av årets løyving på driftspostane 01–29, bortsett frå post 24, eller summen av dei siste to åra med løyving for postar med stikkordet «kan overførast». Rundskriv R-2/2017 gir meir detaljert informasjon om overføring av ubrukte løyvingar.

Forklaring til bruk av budsjettfullmakter

Mottekne belastningsfullmakter

Finansdepartementet har gitt Finanstilsynet fullmakt til å gjere bestillingar utover gitte løyvingar på kap. 1602, post 45 på 10 millionar kroner. Finanstilsynet har ikkje nytta denne fullmakta i 2016.

Finansdepartementet har i brev av 7. april 2016 gitt Finanstilsynet høve til å postere lønn til prosjektleiarar for IT-utviklingstiltak på kap. 1602, post 45.

Stikkordet «kan overførast»

Løyving til Finanstilsynet på post 45 er tildelt med stikkordet «kan overførast». Løyvinga på posten omfattar utviklingstiltak for IT-systema.

Avgitte belastningsfullmakter (utgiftsført av andre)

Finanstilsynet har gitt Statens innkrevjingsentral belastningsfullmakt på kapittel 4602, postane 03 og 86, samt kapittel 5580, post 70.

Fullmakt til å overskride driftsløyvingar mot tilsvarande meirinntekter

Finanstilsynet er ikkje gitt meirinntektsfullmakt i 2016.

Mogleg overførbart beløp

Mindreutgifter på post 01 er berekna til kr 12 395 000. Beløpet er under grensa for overføring på 5 prosent av årets tildeling på post 01, og heile beløpet blir rekna som mogeleg å overføre til 2017. Heile den ubrukte løyvinga på post 45 på kr 2 251 000 kan overførast.

Tabell 14: Oppstilling av artskontorrapporteringa 31.12.2016

	Note	2016	2015
Driftsinntekter rapporterte til løyvingsrekneskapen			
Innbetalinger frå gebyr	1	5 486 100	0
Innbetalinger frå tilskot og overføringar	1	0	0
Sals- og leigeinnbetalningar	1	0	0
Andre innbetalningar	1	0	0
Sum innbetalningar frå drift		5 486 100	0
Driftsutgifter rapporterte til løyvingsrekneskapen			
Utbetalinger til lønn	2	264 213 424	254 511 881
Andre utbetalningar til drift	3	91 558 342	80 597 902
Sum utbetalningar til drift		355 771 766	335 109 782
Netto rapporterte driftsutgifter		350 285 666	335 109 782
Investerings- og finansinntekter rapporterte til løyvingsrekneskapen			
Innbetaling av finansinntekter	4	0	-3 960
Sum investerings- og finansinntekter		0	-3 960
Investerings- og finansutgifter rapporterte til løyvingsrekneskapen			
Utbetaling til investeringar	5	3 850 530	4 984 296
Utbetaling til kjøp av aksjar	5	0	0
Utbetaling av finansutgifter	4	0	0
Sum investerings- og finansutgifter		3 850 530	4 984 296
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		3 850 530	4 988 256
Innkrevjingsverksemd og andre overføringar til staten			
Innbetaling av skattar, avgifter, gebyr o.a.	6	687 426	3 302 460
Sum innkrevjingsverksemd og andre overføringar til staten		687 426	3 302 460
Tilskotsforvaltning og andre overføringar frå staten			
Utbetalinger av tilskot og stønader	7	0	0
Sum tilskotsforvaltning og andre overføringar frå staten		0	0
Inntekter og utgifter rapporterte på felleskapittel			
Gruppelivsforssikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		0	0
Arbeidsgivaravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		32 745 339	31 352 210
Nettoføringsordning for meirverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		13 127 122	10 900 228
Netto rapporterte utgifter på felleskapittel		-19 618 217	-20 451 982
Netto rapportert til løyvingsrekneskapen		333 830 554	316 343 596
Oversikt over utestående med statskassen			
Eigedelar og gjeld		2016	2015
Fordringar		36 753	246 210
Kasse		0	0
Bankkontoar med statlege midlar utanfor Noregs Bank		0	0
Skyldig skattetrekk		-11 799 944	-11 131 571
Skyldige offentlege avgifter		-295 275	-158 896
Anna gjeld		0	-789 126
Sum utestående med statskassen	8	-12 058 466	-11 833 382

Note 1 Innbetalinger frå drift	31.12.2016	31.12.2015
<i>Innbetalinger frå gebyr</i>		
Prospektkontrollgebyr	5 486 100	0
Sum innbetalinger frå gebyr	5 486 100	0
<i>Innbetalinger frå tilskot og overføringer</i>		
Sum innbetalinger frå tilskot og overføringer	0	0
<i>Sals- og leigeinnbetalinger</i>		
Sum sals- og leigeinnbetalinger	0	0
<i>Andre innbetalinger</i>		
Sum andre innbetalinger	0	0
Sum innbetalinger frå drift	5 486 100	0
Note 2 Utbetalinger til lønn	31.12.2016	31.12.2015
Lønn	204 119 392	195 567 634
Arbeidsgivaravgift	32 745 339	31 352 210
Pensjonsutgifter*	28 520 285	27 778 431
Sjukepengar og andre refusjonar (-)	-6 489 358	-5 414 966
Andre ytingar	5 317 766	5 228 572
Sum utbetalinger til lønn	264 213 424	254 511 881
<i>* Finanstilsynet betaler inn pensjonspremie til SPK.</i>		
Årsverk	264	263
Note 3 Andre utbetalinger til drift	31.12.2016	31.12.2015
Husleige	17 362 592	16 896 976
Vedlikehald egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehald og ombygging av leigde lokale	45 285	137 588
Andre utgifter til drift av eigedom og lokale	6 021 511	5 907 204
Reparasjon og vedlikehald av maskiner, utstyr o.a.	690 578	692 713
Kjøp av mindre utstyr	467 344	628 497
Leige av maskiner, inventar og liknande	7 358 362	8 676 009
Kjøp av framande tenester	34 015 646	24 067 851
Reiser og diett	6 189 247	6 041 814
Andre driftsutgifter	19 407 777	17 549 250
Sum andre utbetalinger til drift	91 558 342	80 597 902
Note 4 Finansinntekter og finansutgifter	31.12.2016	31.12.2015
<i>Innbetaling av finansinntekter</i>		
Renteinntekter	0	-3 960
Valutagevinst	0	0
Anna finansinntekt	0	0
Sum innbetaling av finansinntekter	0	-3 960
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter	0	0
Valutatap	0	0
Anna finansutgift	0	0
Sum utbetaling av finansutgifter	0	0

Note 5 Utbetaling til investeringar og kjøp av aksjar	31.12.2016	31.12.2015
<i>Utbetaling til investeringar</i>		
Immaterielle egedelar og liknande	2 551 140	805 196
Tomter, bygningar og annan fast eigedom	0	0
Beredskapsanskaffingar	0	0
Infrastruktureigedelar	0	0
Maskiner og transportmiddel	0	0
Driftslausøyre, inventar, verktoy og liknande	1 299 391	4 179 101
Sum utbetalt til investeringar	3 850 530	4 984 296
<i>Utbetaling til kjøp av aksjar</i>		
Kapitalinnskot	0	0
Obligasjonar	0	0
Investeringar i aksjar og partsdelar	0	0
Sum utbetalt til kjøp av aksjar	0	0

Note 6 Innkrevjingsverksemd og andre overføringer til staten	31.12.2016	31.12.2015
Bidrag frå tilsynseiningane	687 426	3 302 460
Sum innkrevjingsverksemd og andre overføringer til staten	687 426	3 302 460

Note 7 Tilskotsforvalting og andre overføringer frå staten	31.12.2016	31.12.2015
Sum tilskotsforvalting og andre overføringer frå staten	0	0

Note 8 Samanheng mellom avrekning med statskassen og uteståande med statskassen

Del A Forskjellen mellom avrekning med statskassen og uteståande med statskassen		31.12.2016	31.12.2016	
		Spesifisering av bokført avrekning med statskassen	Spesifisering av rapportert uteståande med statskassen	Forskjell
Finansielle anleggsmidler	Investeringar i aksjar og partsdelar*	0	0	0
	Obligasjonar	0	0	0
	<i>Sum</i>	0	0	0
Omløpsmidlar	Kundefordringar	330 250	0	330 250
	Andre fordringar	36 753	36 753	0
	Bankinnskot, kontantar og liknande	0	0	0
	<i>Sum</i>	367 003	36 753	330 250
Langsiktig gjeld	Anna langsiktig gjeld	0	0	0
	<i>Sum</i>	0	0	0
Kortsiktig gjeld	Leverandørgjeld	-15 925	0	-15 925
	Skyldig skattetrekk	-11 799 944	-11 799 944	0
	Skyldige offentlege avgifter	-295 275	-295 275	0
	Anna kortsiktig gjeld	0	0	0
	<i>Sum</i>	-12 111 144	-12 095 219	-15 925
Sum	-11 744 141	-12 058 466	314 325	

* Verksamder som eig finansielle anleggsmidler i form av investeringar i aksjar og selskapsdelar, fyller òg ut note 8 B. Finanstilsynet eig ikkje aksjar og selskapsdelar, og note 8 B er derfor ikkje utarbeidd.

FINANSTILSYNET

Revierstredet 3
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

Telefon 22 93 98 00
Faks 22 63 02 26
post@finansilsynet.no
finansilsynet.no

